നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗ നിദാനകഥാ

വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ നാമായം ഗന്ഥോ പിടകത്തയസാരഭൂതോ സകലലോകേ പടിപത്തിദീപകഗന്ഥാനം അഗ്ഗോ ഹോതി സേട്ഠോ പമുഖോ പാമോക്ഖോ ഉത്തമോ പവരോ ചാതി വിഞ്ഞൂഹി പസത്ഥോ. തഥ ഹി സങ്ഗീതിത്തയാരൂള്ഹസ്സ തേപിടകബുദ്ധവചനസ്സ അത്ഥം സംഖിപിത്വാ സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹിതം ബ്രഹ്മചരിയം പരിപുണ്ണം പകാസിതം സുവിസദഞ്ച. ഏവം പസത്ഥസ്സേതസ്സ വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ **നിദാനകഥായ**പി ഭവിതബ്ബമേവ. തസ്മാദാനി തപ്പകാസനത്ഥമിദം പഞ്ഹകമ്മം വുച്ചതി -

> “സോ പനേസ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ** കേന കതോ, കദാ കതോ, കത്ഥ കതോ, കസ്മാ കതോ, കിമത്ഥം കതോ, കിം നിസ്സായ കതോ, കേന പകാരേന കതോ, കിസ്സ സകലലോകേ പത്ഥടോ”തി.

തത്ഥ **കേന കതോ**തി ആചരിയ**ബുദ്ധഘോസത്ഥേര**വരേന തേപിടകസങ്ഗഹട്ഠകഥാകാരേന കതോ.

കദാ കതോതി അമ്ഹാകം ഭഗവതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സകലലോകനാഥസ്സ പരിനിബ്ബുതികാലതോ പച്ഛാ ദസമേ വസ്സസതകേ (൯൫൬ -ബുദ്ധവസ്സേ) കതോ.

കത്ഥ കതോതി സീഹളദീപേ അനുരാധപുരേ മഹാവിഹാരേ കതോ.

കസ്മാ കതോതി വിസുദ്ധികാമാനം സാധുജനാനം തദധിഗമുപായം സമ്മാപടിപത്തിനയം ഞാപേതുകാമതാസങ്ഖാതേന അത്തനോ അജ്ഝാസയേന സഞ്ചോദിതത്താ, **സങ്ഘപാലത്ഥേരേന** ച അജ്ഝേസിതത്താ കതോ.

ഏത്ഥ പന ഠത്വാ ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ ഉപ്പത്തി കഥേതബ്ബാ, സാ ച **മഹാവംസേ** (ചൂളവംസോതിപി വോഹരിതേ ദുതിയഭാഗേ) സത്തതിംസമപരിച്ഛേദേ പന്നരസാധികദ്വിസതഗാഥാതോ (൩൭, ൨൧൫) പട്ഠായ ബാത്തിംസായ ഗാഥാഹി പകാസിതായേവ. കഥം? -

മഹാവംസ-ബുദ്ധഘോസകഥാ

൨൧൫. **ബോധിമണ്ഡസമീപമ്ഹി**, ജാതോ **ബ്രാഹ്മണമാണവോ;**
വിജ്ജാ-സിപ്പ-കലാ-വേദീ, തീസു വേദേസു പാരഗൂ.

൨൧൬. സമ്മാ വിഞ്ഞാതസമയോ, സബ്ബവാദവിസാരദോ;
വാദത്ഥീ ജമ്ബുദീപമ്ഹി, ആഹിണ്ഡന്തോ പവാദികോ.

൨൧൭. വിഹാരമേക’മാഗമ്മ, രത്തിം പാതഞ്ജലീമതം;
പരിവത്തേതി സമ്പുണ്ണ-പദം സുപരിമണ്ഡലം.

൨൧൮. തത്ഥേകോ **രേവതോ** നാമ, മഹാഥേരോ വിജാനിയ;
“മഹാപഞ്ഞോ അയം സത്തോ, ദമേതും വട്ടതീ”തി, സോ.

൨൨൦. “കഥം നു ഗദ്രഭരാവേന, വിരവന്തോ”തി അബ്രവി;
“ഗദ്രഭാനം രവേ അത്ഥം, കിം ജാനാസീ”തി ആഹ തം.

൨൨൧. “അഹം ജാനേ”തി വുത്തോ സോ, ഓതാരേസി സകം മതം;
പുട്ഠം പുട്ഠം വിയാകാസി, വിരദ്ധമ്പി ച ദസ്സയി.

൨൨൨. “തേന ഹി ത്വം സകം വാദ-മോതാരേഹീ”തി ചോദിതോ;
പാളി’മാഹാ’ഭിധമ്മസ്സ, അത്ഥ’മസ്സ ന സോ’ധിഗാ.

൨൨൩. ആഹ“കസ്സേ’സ മന്തോ”തി,“ബുദ്ധമന്തോ”തി സോ’ബ്രവി;
“ദേഹി മേതം”തി വുത്തേ ഹി, “ഗണ്ഹ പബ്ബജ്ജ തം”ഇതി.

൨൨൪. മന്തത്ഥീ പബ്ബജിത്വാ സോ, ഉഗ്ഗണ്ഹി പിടകത്തയം;
ഏകായനോ അയം മഗ്ഗോ, ഇതി പച്ഛാ ത’മഗ്ഗഹി.

൨൨൫. ബുദ്ധസ്സ വിയ ഗമ്ഭീര-ഘോസത്താ നം വിയാകരും;
ബുദ്ധഘോസോതി ഘോസോ ഹി, ബുദ്ധോ വിയ മഹീതലേ.

൨൨൬. തത്ഥ **ഞാണോദയം** [ഞാണോദയം നാമപകരണം ഇദാനി കുഹിഞ്ചിപി ന ദിസ്സതി;] നാമ, കത്വാ പകരണം തദാ;
ധമ്മസങ്ഗണിയാകാസി, കച്ഛം സോ **അട്ഠസാലിനിം** [ഇദാനി ദിസ്സമാനാ പന അട്ഠസാലിനീ സീഹളദീപികായേവ; ന ജമ്ബുദീപികാ; പരതോ (൪൪-൪൫ പിട്ഠേസു) ഏസ ആവിഭവിസ്സതി].

൨൨൭. **പരിത്തട്ഠകഥഞ്ചേവ** [പരിത്തട്ഠകഥന്തി പിടകത്തയസ്സ സങ്ഖേപതോ അത്ഥവണ്ണനാഭൂതാ ഖുദ്ദകട്ഠകഥാതി അധിപ്പേതാ ഭവേസു], കാതും ആരഭി ബുദ്ധിമാ;
തം ദിസ്വാ രേവതോ ഥേരോ, ഇദം വചനമബ്രവി.

൨൨൮. “പാളിമത്തം ഇധാനീതം, നത്ഥി അട്ഠകഥാ ഇധ [ഏത്ഥ സഗീഭിത്തയാരൂള്ഹാ മോഗ്ഗലിപുത്തതിസ്സത്ഥേരസ്സ സന്തികാ ഉഗ്ഗഹിതാ സിസ്സാനുസിസ്സപരമ്പരാതതാ മൂലട്ഠകഥാ കസ്മാ ജമ്ബുദീപേ സബ്ബസോ അന്തരഹിതാതി വിമംസിതബ്ബം];
തഥാചരിയവാദാ ച, ഭിന്നരൂപാ ന വിജ്ജരേ.

൨൨൯. സീഹളട്ഠകഥാ സുദ്ധാ, **മഹിന്ദേന** മതീമതാ;
സങ്ഗീതിത്തയമാരൂള്ഹം, സമ്മാസമ്ബുദ്ധദേസിതം.

൨൩൦. സാരിപുത്താദിഗീതഞ്ച, കഥാമഗ്ഗം സമേക്ഖിയ;
കതാ സീഹളഭാസായ, സീഹളേസു പവത്തതി.

൨൩൧. തം തത്ഥ ഗന്ത്വാ സുത്വാ ത്വം, മാഗധാനം നിരുത്തിയാ;
പരിവത്തേഹി, സാ ഹോതി, സബ്ബലോകഹിതാവഹാ”.

൨൩൨. ഏവം വുത്തേ പസന്നോ സോ, നിക്ഖമിത്വാ തതോ ഇമം;
ദീപം ആഗാ ഇമസ്സേവ [ഇദസ്സേവാതി ഇമസ്സേവ മഹാനാമരഞ്ഞോ കാലേ ൯൬൫-൯൭൪ ബുദ്ധവസ്സേ; അയഞ്ച വസ്സപരിച്ഛേദോ സീഹളരാജവംസം നിസ്സായ ദസ്സിതോ; യുരോപിയവിചക്ഖണാനം പന മതേന ൯൫൩-൯൭൯ ബുദ്ധവസ്സേ ഇതി വേദിതബ്ബോ; ഏവമുപരിപി;], രഞ്ഞോ കാലേ മഹാമതി.

൨൩൨. മഹാവിഹാരം സമ്പത്തോ, വിഹാരം സബ്ബസാധുനം;
മഹാപധാനഘരം ഗന്ത്വാ, **സങ്ഘപാലസ്സ** സന്തികാ.

൨൩൩. സീഹളട്ഠകഥം സുത്വാ, ഥേരവാദഞ്ച സബ്ബസോ;
“ധമ്മസ്സാമിസ്സ ഏസോവ, അധിപ്പായോ”തി നിച്ഛിയ.

൨൩൪. തത്ഥ സങ്ഘം സമാനേത്വാ, “കാതും അട്ഠകഥം മമ;
പോത്ഥകേ ദേഥ സബ്ബേ”തി, ആഹ, വീമംസിതും സ തം.

൨൩൫. സങ്ഘോ ഗാഥാദ്വയം തസ്സാ’ദാസി “സാമത്ഥിയം തവ;
ഏത്ഥ ദസ്സേഹി, തം ദിസ്വാ, സബ്ബേ ദേമാതി പോത്ഥകേ” [൨൩൪-൫ ഗാഥാസു അയമത്ഥയോജനാ- “തത്ഥ മഹാവിഹാരേ സംഘം മഹാനേത്വാ സംഘ സന്നിപാതം കാരേത്വാ ആചരിയപുബ്ബഘോസോ ഏവമാഹ ‘അട്ഠകഥം കാതും സബ്ബേ പാളി-അട്ഠകഥാ-പോത്ഥകേ മമ ദേഥാ’തി; സോ സംഘോ തം വീമംസിതും സംയുത്തനികായതോ ‘അന്തോജടാ’തിആദികം ച ‘സീലേ പതിട്ഠായാ’തിആദികം ചാതി ഗാഥാദ്വയം തസ്സ അദാസി ‘ഏത്ഥ തവ സാമത്ഥിയം ഞാണപ്പഭാവം ദസ്സേതി; തം ദിസ്വാ സബ്ബേ പോത്ഥകേ ദേമാ’തിവത്വാ”തി; ഇമിനാ പന അയമത്ഥാ ദസ്സിതോ ഹോതി “ആചരിയ ബുദ്ധഘോസോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗം കരോന്തോ തദേവ ഗാഥാദ്വയം ഓലോകേത്വാ, കിഞ്ചിപി അഞ്ഞം പോത്ഥകം അനോലോകേത്വാ അകാസീ”തി; തസ്സ പനത്ഥസ്സ യുത്തായുത്തവിചാരണാ പരതോ (൩൯-൪൯-പിട്ഠേസു) ആഗമിസ്സതി].

൨൩൬. പിടകത്തയ’മേത്ഥേവ, സദ്ധിം അട്ഠകഥായ സോ;
വിസുദ്ധിമഗ്ഗം നാമാ’കാ, സങ്ഗഹേത്വാ സമാസതോ.

൨൩൭. തതോ സങ്ഘം സമൂഹേത്വാ, സമ്ബുദ്ധമതകോവിദം;
മഹാബോധിസമീപമ്ഹി, സോ തം വാചേതു മാരഭി.

൨൩൮. ദേവതാ തസ്സ നേപുഞ്ഞം, പകാസേതും മഹാജനേ;
ഛാദേസും പോത്ഥകം സോപി, ദ്വത്തിക്ഖത്തുമ്പി തം അകാ [൨൩൮ ഗാഥായ അയമത്ഥോ- “ദേവതാ തസ്സ ബുദ്ധഘോസസ്സ നേപുഞ്ഞം നിപുണഞ്ഞാപ്പസാവം മഹാജനസ്സ പകാസേതും തേന ലിഖിതം വിസുദ്ധിമഗ്ഗപോത്ഥകം ഛാദേസും പടിച്ഛാദേത്വാ അപസ്സിയഭാവം പാപേത്വാ ഠപേസും; സോപി ബുദ്ധഘോസോ ദുതിയമ്പി തം ലിഖി, തമ്പി ദേവതാ ഛദേസും; തതിയമ്പി ലിഖീ”തി; തേന വുത്തം “ദ്വത്തിക്ഖത്തുമ്പി തം അകാ”തി; ഇദമേവ മഹാവംസവചനം നിസ്സായ വിത്ഥാരേത്വാ കഥിതായ ബുദ്ധഘോസുപ്പത്തിയാ നാമ കഥാല ഏകരത്തേനേവ വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ തിക്ഖത്തുമ്പി ലിഖിത്വാ നിട്ഠാപിതഭാവോ പകാസിതോ; ഈദിസീ പന കഥാ ബഹൂനം വിമ്ഹയജനനീപി പരിക്ഖകാനം സംസയജനനീ ഹോതി; തസ്മാ ഇമിസ്സാപി വിചാരണാ പരതോ (൪൩-൮-പിട്ഠേസു) ദസ്സിയിസ്സതി].

൨൩൯. വാചേതും തതിയേ വാരേ, പോത്ഥകേ സമുദാഹടേ;
പോത്ഥകദ്വയ’മഞ്ഞമ്പി, സണ്ഠപേസും തഹിം മരൂ.

൨൪൦. വാചയിംസു തദാ ഭിക്ഖൂ, പോത്ഥകത്തയ’മേകതോ;
ഗന്ഥതോ അത്ഥതോ വാപി, പുബ്ബാപരവസേന വാ.

ഥേരവാദേഹി പാളീഹി, പദേഹി ബ്യഞ്ജനേഹി വാ;
അഞ്ഞഥത്തമഹൂ നേവ, പോത്ഥകേസുപി തീസുപി.

അഥ ഉഗ്ഘോസയീ സങ്ഘോ, തുട്ഠഹട്ഠോ വിസേസതോ;
നിസ്സംസയം’സ **മേത്തേയ്യോ,** ഇതി വത്വാ പുനപ്പുനം.

സദ്ധിം അട്ഠകഥായാ’ദാ, പോത്ഥകേ പിടകത്തയേ;
ഗന്ഥാകരേ വസന്തോ സോ, വിഹാരേ ദൂരസങ്കരേ.

പരിവത്തേസി സബ്ബാപി, സീഹളട്ഠകഥാ തദാ;
സബ്ബേസം മൂലഭാസായ, മാഗധായ നിരുത്തിയാ.

സത്താനം സബ്ബഭാസാനം, സാ അഹോസി ഹിതാവഹാ;
ഥേരിയാചരിയാ സബ്ബേ, പാളിം വിയ ത’മഗ്ഗഹും.

അഥ കത്തബ്ബകിച്ചേസു, ഗതേസു പരിനിട്ഠിതിം;
വന്ദിതും സോ **മഹാബോധിം,** ജമ്ബുദീപം ഉപാഗമീ”തി [സോ മഹാബോധി വന്ദിതും ജമ്ബുദീപം ഉപാഗമീതി ഇദം വചനം പുരിമവചനേഹി അസംസട്ഠം വിയ ഹോതി; പുബ്ബേ ഹി “ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ബോധിമണ്ഡസമീപേ ജാതോ”തി ച, “സീഹളദീപം ഗന്ത്വാ സീഹളട്ഠകഥായോ മാഗധഭാസായ പരിവത്തേഹീതി തസ്സാചരിയേന രേവതത്ഥേരേന വുത്തോ”തി ച വുത്തം; തസ്മാ ഇധാപി ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ പവത്തി തദനുരൂപാ “താ ഭാസാപരിവത്തിതട്ഠകഥായോ ആദായ സാസനുജ്ജോതനത്ഥം ജമ്ബുദീപം ഉപാഗമീ”തി ഏവമാദിനാ സാസനുജ്ജോതനമൂലികാ ഏവ ഭവിതും അരഹതി, ന പന മഹാബോധിവന്ദനമൂലികാതി].

അയഞ്ച പന മഹാവംസകഥാ ഫൻഒം - ഖരിസ്തവസ്സേ **ഹാബദമഹാവിജ്ജാലയമുദ്ദണയന്തേ** രോമക്ഖരേന മുദ്ദിതസ്സ വിസുദ്ധിമഗ്ഗപോത്ഥകസ്സ പുരേചാരികകഥായം “അനേകാനേത്ഥ അത്ഥി വിചാരേതബ്ബാനീ”തി വത്വാ **ധമ്മാനന്ദകോസമ്ബീ**നാമകേന വിചക്ഖണേന വിചാരിതാ. തമേത്ഥ യുത്തായുത്തവിചിനനായ ദസ്സേത്വാ അനുവിചാരണമ്പിസ്സ കരിസ്സാമ.

ജാതിദേസവിചാരണാ

൧. തഥാ ഹി തേന **ധമ്മാനന്ദേന** "ബുദ്ധഘോസോ ബോധിമണ്ഡസമീപേ (ബുദ്ധഗയായം) ജാതോതി ന യുത്തമേത"ന്തി വത്വാ തംസാധനത്ഥായ ചത്താരി ബ്യതിരേകകാരണാനി ദസ്സിതാനി. കഥം?

(ക) "ബുദ്ധഘോസേന പകാസിതേസു തംകാലികവത്ഥൂസു ഏകമ്പി തം നത്ഥി, യം മഗധേസു ഉപ്പന്ന"ന്തി പഠമം കാരണം ദസ്സിതം. തദകാരണമേവ. ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ ഹി സങ്ഗഹട്ഠകഥായോ കരോന്തോ പോരാണട്ഠകഥായോയേവ സംഖിപിത്വാ, ഭാസാപരിവത്തനമത്തേന ച വിസേസേത്വാ അകാസി, ന പന യം വാ തം വാ അത്തനോ ദിട്ഠസുതം ദസ്സേത്വാ. വുത്തഞ്ഹേതം ആചരിയേന -

"സംവണ്ണനം തഞ്ച സമാരഭന്തോ,
തസ്സാ മഹാഅട്ഠകഥം സരീരം;
കത്വാ മഹാപച്ചരിയം തഥേവ,
കുരുന്ദിനാമാദിസു വിസ്സുതാസു.

വിനിച്ഛയോ അട്ഠകഥാസു വുത്തോ,
യോ യുത്തമത്ഥം അപരിച്ചജന്തോ;
അഥോപി അന്തോഗധഥേരവാദം,
സംവണ്ണനം സമ്മ സമാരഭിസ്സ"ന്തി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച.

"തതോ ച ഭാസന്തരമേവ ഹിത്വാ,
വിത്ഥാരമഗ്ഗഞ്ച സമാസയിത്വാ;
വിനിച്ഛയം സബ്ബമസേസയിത്വാ,
തന്തിക്കമം കിഞ്ചി അവോക്കമിത്വാ.

സുത്തന്തികാനം വചനാനമത്ഥം,
സുത്താനുരൂപം പരിദീപയന്തീ;
യസ്മാ അയം ഹേസ്സതി വണ്ണനാപി,
സക്കച്ച തസ്മാ അനുസിക്ഖിതബ്ബാ"തി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച.

യഥേവ ച ആചരിയബുദ്ധഘോസേന അത്തനോ അട്ഠകഥാസു തംകാലികാനി മാഗധികാനി വത്ഥൂനി ന പകാസിതാനി, തഥേവ സീഹളികാനിപി ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠികാനിപി. ന ഹി തത്ഥ **വസഭരാജ**കാലതോ (൩൦൯-൩൫൨ -ബുദ്ധവസ്സ) പച്ഛാ ഉപ്പന്നവത്ഥൂനി ദിട്ഠാനി ഠപേത്വാ **മഹാസേന**രാജവത്ഥും [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൨൩൩-൨൩൪], ആചരിയോ ച തതോ തിസതമത്തവസ്സേഹി പച്ഛാതരേ **മഹാനാമരഞ്ഞോ** കാലേ (൯൫൬-൯൭൮-ബു-വ) സീഹളദീപമുപാഗതോ. തസ്മാ അട്ഠകഥാസു തംകാലികമാഗധികവത്ഥൂനം അപ്പകാസനമത്തേന ന സക്കാ തക്കേത്വാ ന മാഗധികോതി ഞാതുന്തി.

[ഖ) പുനപി തേന "സബ്ബേസുപി ബുദ്ധഘോസഗന്ഥേസു ഉത്തരഇന്ദിയദേസായത്തം പച്ചക്ഖതോ ദിട്ഠസ്സ വിയ പകാസനം നത്ഥീ"തി ദുതിയം കാരണം ദസ്സിതം. തസ്സപി അകാരണഭാവോ പുരിമവചനേനേവ വേദിതബ്ബോ. അപിച **സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ** നാമ സംയുത്തട്ഠകഥായം, **സുമങ്ഗലവിലാസിനിയാ** നാമ ദീഘനികായട്ഠകഥായഞ്ച വുത്തസംവണ്ണനായപി വേദിതബ്ബോ. തഥാ ഹി -

> "യഥേവ ഹി കലമ്ബനദീതീരതോ രാജമാതുവിഹാരദ്വാരേന ഥൂപാരാമം ഗന്തബ്ബം ഹോതി, ഏവം ഹിരഞ്ഞവതികായ നാമ നദിയാ പാരിമതീരതോ സാലവനം ഉയ്യാനം. യഥാ അനുരാധപുരസ്സ ഥൂപാരാമോ, ഏവം തം കുസിനാരായ ഹോതി. ഥൂപാരാമതോ ദക്ഖിണദ്വാരേന നഗരം പവിസനമഗ്ഗോ പാചീനമുഖോ ഗന്ത്വാ ഉത്തരേന നിവത്തതി, ഏവം ഉയ്യാനതോ സാലപന്തി പാചീനമുഖാ ഗന്ത്വാ ഉത്തരേന നിവത്താ. തസ്മാ തം ഉപവത്തനന്തി വുച്ചതീ"തി [സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൧൮൬; ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൯൮] -

പച്ചക്ഖതോ ദിട്ഠസ്സ വിയ പകാസനമ്പി ദിസ്സതേവ. തമ്പി പന പോരാണട്ഠകഥാഹി ഭാസാപരിവത്തനമത്തമേവാതി ഗഹേതബ്ബം, താദിസായ അത്ഥസംവണ്ണനായ മഹാമഹിന്ദത്ഥേരകാലതോയേവ പഭുതി വുത്തായ ഏവ ഭവിതബ്ബത്താതി.

[ഗ) പുനപി തേന "ഉണ്ഹസ്സാതി അഗ്ഗിസന്താപസ്സ, തസ്സ വനദാഹാദീസു സമ്ഭവോ വേദിതബ്ബോ"തി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** (൧, ന॰-പിട്ഠേ) വുത്തസംവണ്ണനം പകാസേത്വാ "തസ്സാ പനസ്സ അവഹസനീയഭാവോ പാകടോയേവാ"തി ച ഹീളേത്വാ "ഇന്ദിയരട്ഠേ പന ഉത്തരദേസേസു ഗിമ്ഹകാലേ വത്ഥച്ഛാദനരഹിതാ മാനുസകായച്ഛവി സൂരിയസന്താപേന ഏകംസതോ ദയ്ഹതി, തം ന ജാനന്തി ദക്ഖിണഇന്ദിയദേസികാ"തി തതിയം കാരണം ദള്ഹതരഭാവേന ദസ്സിതം. തത്ഥ പന യദി "സൂരിയസന്താപേന ഏകംസതോ ദയ്ഹതീ"തി ഏതം ഉജുകതോ സൂരിയരസ്മിസന്താപേനേവ ദഡ്ഢഭാവം സന്ധായ വുച്ചേയ്യ, ഏവം സതി **ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാനന്തി** പദേ **ആതപസദ്ദേന** സമാനത്ഥത്താ ന യുത്തമേവ. യദി പന സൂരിയസന്താപസഞ്ജാതേന ഉണ്ഹഉതുനാ ദഡ്ഢഭാവം സന്ധായ വുച്ചേയ്യ, ഏവം സതി ഉത്തരഇന്ദിയദേസേസു, അഞ്ഞത്ഥ ച താദിസേസു അതിഉണ്ഹട്ഠാനേസു സൂരിയസന്താപസഞ്ജാതസ്സ ഉണ്ഹഉതുനോ പടിഘാതായ ചീവരം സേനാസനഞ്ച പടിസേവീയതീതി അയമത്ഥോ ന ന യുത്തോ. തഥാ ഹി വുത്തം **വിനയട്ഠകഥായം** (൩, ൩൯)

"സീതം ഉണ്ഹന്തി ഉതുവിസഭാഗവസേന വുത്ത"ന്തി.

സാ പന വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ പദത്ഥസംവണ്ണനാ പോരാണസുത്തന്തട്ഠകഥാഹി ആഗതാ ഭവേയ്യ. തഥാ ഹി വുത്തം **പപഞ്ചസൂദനിയാ** നാമ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായ **സബ്ബാസവസുത്ത**വണ്ണനായം (൧, ൭൯) **"ഉണ്ഹന്തി** ചേത്ഥ അഗ്ഗിസന്താപോവ വേദിതബ്ബോ, സൂരിയസന്താപവസേന പനേതം വത്ഥു വുത്ത"ന്തി. ഏത്ഥ ച സചായമത്ഥോ ആചരിയേന അത്തനോ മതിവസേന വുത്തോ അസ്സ, തസ്സ വത്ഥുസ്സ പോരാണട്ഠകഥായം വുത്തഭാവഞ്ച തസ്സാ അത്ഥസംവണ്ണനായ അത്തനോ മതിഭാവഞ്ച യുത്തഭാവഞ്ച പകാസേയ്യ. ആചരിയോ ഹി യത്ഥ യത്ഥ പോരാണട്ഠകഥാസു അവുത്തത്ഥം വിസേസേത്വാ

ദസ്സേതി, തത്ഥ തത്ഥ താദിസം ഞാപകവചനമ്പി പകാസേതിയേവ, യഥാ **സുമങ്ഗലവിലാസിനിയം** (൧, ൭൨) "ഏത്ഥ ആണത്തിയനിസ്സഗ്ഗിയഥാവരാപി പയോഗാ യുജ്ജന്തി, അട്ഠകഥാസു പന അനാഗതത്താ വീമംസിത്വാ ഗഹേതബ്ബാ"തി വചനം, യഥാ ച **പപഞ്ചസൂദനിയം** (൧, ൩൦) "അവിചാരിതമേതം പോരാണേഹി, അയം പന അത്തനോ മതീ"തി വചനം. ന ചേത്ഥ കിഞ്ചിപി ഞാപകവചനം പകാസിതം. തസ്മാ "യദേതം **'ഉണ്ഹസ്സാ**തി അഗ്ഗിസന്താപസ്സാ'തി ച, **'ഉണ്ഹ**ന്തി ചേത്ഥ അഗ്ഗിസന്താപോവ വേദിതബ്ബോ'തി ച വചനം, ഏതം പോരാണസുത്തന്തട്ഠകഥാവചന"ന്തി വേദിതബ്ബന്തി.

(ഘ) പുനപി തേന **"പപഞ്ചസൂദനിയാ** നാമ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥായം **ഗോപാലകസുത്തം** സംവണ്ണേന്തോ [മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൪൯] ബുദ്ധഘോസോ 'മഗധവിദേഹരട്ഠാനം അന്തരേ ഗങ്ഗായ നദിയാ മജ്ഝേ വാലുകത്ഥലദീപകാ അത്ഥീ'തി സദ്ദഹതി മഞ്ഞേ. ബുദ്ധഘോസേന പന ദിട്ഠഗങ്ഗാ സീഹളദീപേ മഹാവേലിഗങ്ഗായേവ, ന പന ഇന്ദിയരട്ഠികാനം സേട്ഠസമ്മതാ മഹാഗങ്ഗാതി പാകടോയേവായമത്ഥോ"തി ചതുത്ഥം കാരണം ദസ്സിതം. തം പന ഇദാനി മഹാഗങ്ഗായ മജ്ഝേ തസ്മിം ഠാനേ താദിസം ദീപകം അദിസ്വാ "പുബ്ബേപി ഏവമേവ ഭവേയ്യാ"തി ഏകംസതോ ഗഹേത്വാ വുത്തവചനമത്തമേവ. നദിയോ പന സബ്ബദാപി തേനേവാകാരേന തിട്ഠന്തീതി ന സക്കാ ഗഹേതുന്തി പാകടോയേവായമത്ഥോ. തസ്മാ യഥാ പുബ്ബേ തസ്സ ഗോപാലസ്സ കാലേ തസ്മിം ഠാനേ മജ്ഝേ ഗങ്ഗായ താദിസാ ദീപകാ സംവിജ്ജമാനാ അഹേസും, തഥേവ പോരാണട്ഠകഥാസു ഏസ അത്ഥോ സംവണ്ണിതോ, തദേവ ച വചനം ആചരിയേന ഭാസാപരിവത്തനം കത്വാ പകാസിതന്തി ഏവമേവ ഗഹേതബ്ബം. തസ്മാ തമ്പി അകാരണമേവാതി.

ബ്രാഹ്മണകുലവിചാരണാ

൨. അഥ "ബ്രാഹ്മണമാണവോ"തി പദമ്പി തേന ഏവം വിചാരിതം -

(ക) "ബുദ്ധഘോസോ 'ബ്രാഹ്മണകുലജാതോ'തി ന സക്കാ ഗഹേതും. കസ്മാ വേദകാലതോ പട്ഠായ യാവജ്ജതനാ സബ്ബേപി ബ്രാഹ്മണാ

> ബ്രാഹ്മണോസ്യ മുഖമാസീദി, ബാഹൂ രാജന്യ? കത?;
> ഊരൂ തദസ്യ യദ വശ്യ?, പദ്ഭ്യാം ശൂദ്രോ അജായതാ"തി [ഇരുവേദ, ൧൦-മണ്ഡല, ൯൦; തഥാ അഥവ ൧൯ വേദ ൧൬, ൧൯, ൧൯].

ഇമം **പുരിസസുത്തം** നാമ മന്തം ജാനന്തീതി സദ്ദഹിയാ.

അയം പനസ്സാ അത്ഥോ - 'ബ്രാഹ്മണോ അസ്സ (ബ്രഹ്മുനോ) മുഖം ആസി. ബാഹൂ രാജഞ്ഞോ കതോ, ഖത്തിയാ അസ്സ ബാഹൂതി വുത്തം ഹോതി. യോ വേസ്സോ, സോ അസ്സ ഊരൂ. സുദ്ദോ അസ്സ പാദേഹി അജായീ'തി.

ബുദ്ധഘോസോ പന 'പണ്ഡിതബ്രാഹ്മണോ'തി ഞാതോപി തം ഗാഥം ന അഞ്ഞാസി. തഥാ ഹി തേന **ബന്ധുപാദാപച്ചാ**തി പദസ്സ അത്ഥവണ്ണനായം 'തേസം കിര അയം ലദ്ധി - ബ്രാഹ്മണാ ബ്രഹ്മുനോ മുഖതോ നിക്ഖന്താ, ഖത്തിയാ ഉരതോ, വേസ്സാ നാഭിതോ, സുദ്ദാ ജാണുതോ, സമണാ പിട്ഠിപാദതോ'തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൬൫; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൭൦൪] തിസ്സാ വേദഗാഥായ അസമാനത്ഥോ വണ്ണിതോ"തി.

അയം പനേത്ഥ അനുവിചാരണാ - യദി ച തംകാലികാനമ്പി ബ്രാഹ്മണാനം ലദ്ധി തഥേവ ഭവേയ്യ യഥാ ഏതിസ്സം ഗാഥായം വുത്താ, സാ ചത്ഥവണ്ണനാ ആചരിയസ്സ മതിമത്താ. ഏവം സതി സാ വിചാരണാ യുത്താ ഭവേയ്യ. ഏതിസ്സം പന ഗാഥായം "ബ്രാഹ്മണോസ്യ മുഖമാസീദി"തി പഠമപാദേന "ബ്രാഹ്മണാ ബ്രഹ്മുനോ മുഖതോ ജാതാ"തി അത്ഥോ ഉജുകതോ ന ലബ്ഭതി. ബുദ്ധകാലേ പന ബ്രാഹ്മണാനം ലദ്ധി "ബ്രാഹ്മണാ ബ്രഹ്മുനോ മുഖതോ ജാതാ"തി ഏവമേവ അഹോസീതി പാകടോയേവായമത്ഥോ. തഥാ ഹി **ദീഘനികായേ** പാഥികവഗ്ഗേ **അഗ്ഗഞ്ഞസുത്തേ** (൩, ൨൭) -

> "ദിസ്സന്തി ഖോ പന വാസേട്ഠ ബ്രാഹ്മണാനം ബ്രാഹ്മണിയോ ഉതുനിയോപി ഗബ്ഭിനിയോപി വിജായമാനാപി പായമാനാപി. തേ ച ബ്രാഹ്മണാ ം യോനിജാവ സമാനാ ഏവമാഹംസു - ബ്രാഹ്മണോവ സേട്ഠോ വണ്ണോ, ഹീനാ അഞ്ഞേ വണ്ണാ. ബ്രാഹ്മണോവ സുക്കോ വണ്ണോ, കണ്ഹാ അഞ്ഞേ വണ്ണാ. ബ്രാഹ്മണാവ സുജ്ഝന്തി, നോ അബ്രാഹ്മണാ. ബ്രാഹ്മണാവ ബ്രഹ്മുനോ പുത്താ ഓരസാ മുഖതോ ജാതാ ബ്രഹ്മജാ ബ്രഹ്മനിമ്മിതാ ബ്രഹ്മദായാദാതി. തേ ബ്രഹ്മാനഞ്ചേവ അബ്ഭാചിക്ഖന്തി, മുസാ ച ഭാസന്തി, ബഹുഞ്ച അപുഞ്ഞം പസവന്തീ"തി -

ഭഗവതാ മഹാകാരുണികേന വാസേട്ഠഭാരദ്വാജാനം ബ്രാഹ്മണമാണവകാനം ഭാസിതം, തേഹി ച തം അഭിനന്ദിതം. തേ പന ദ്വേപി മാണവകാ ജാതിവസേന പരിസുദ്ധബ്രാഹ്മണാ ചേവ ഹോന്തി തിണ്ണമ്പി വേദാനം പാരഗുനോ ച. തസ്മാ "ബ്രാഹ്മണാ ബ്രഹ്മുനോ മുഖതോ നിക്ഖന്താ"തി

വചനസ്സ തംകാലികാനം ബ്രാഹ്മണാനം ലദ്ധിവസേന വുത്തഭാവോ പാകടോയേവ. യഥാ ചേതം, ഏവം "ഖത്തിയാ ഉരതോ, വേസ്സാ നാഭിതോ, സുദ്ദാ ജാണുതോ, സമണാ പിട്ഠിപാദതോ"തി വചനമ്പി "തംകാലികബ്രാഹ്മണാനം ലദ്ധിഞ്ഞൂഹി പോരാണട്ഠകഥാചരിയേഹി വുത്ത"ന്തി സദ്ദഹിത്വാ ആചരിയബുദ്ധഘോസേന തം സബ്ബം പോരാണട്ഠകഥാതോ ഭാസാപരിവത്തനമത്തേന വിസേസേത്വാ പകാസിതം ഭവേയ്യ. തസ്മാ തായപി വേദഗാഥായ ആചരിയസ്സ അബ്രാഹ്മണഭാവസാധനം അനുപപന്നമേവാതി.

(ഖ) പുനപി തേന ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ അബ്രാഹ്മണഭാവസാധനത്ഥം ദുതിയമ്പി കാരണം ഏവമാഹടം -

"ബ്രാഹ്മണഗന്ഥേസു ഗബ്ഭഘാതവാചകം **ഭ്രൂനഹാ**തി പദം പാളിയം ഭൂനഹു (ഭൂനഹനോ) ഇതി ദിസ്സതി. **മാഗണ്ഡിയസുത്തേ** ഭരിയായ മേഥുനസംവാസാഭാവേന ഉപ്പജ്ജനാരഹഗബ്ഭസ്സ നാസകത്തം സന്ധായ മാഗണ്ഡിയോ പരിബ്ബാജകോ ഭഗവന്തം 'ഭൂനഹു (ഭൂനഹനോ) സമണോ ഗോതമോ'തി [മ॰ നി॰ ൨.൨൦൭ ആദയോ] ആഹ. തം ബുദ്ധഘോസോ ന ജാനാതീതി പാകടോയേവ തദത്ഥസംവണ്ണനായ. തത്ഥ ഹി തേന ഭൂനഹുനോതി (ഭൂനഹനസ്സാ) പദം 'ഹതവഡ്ഢിനോ മരിയാദകാരകസ്സാ'തി [മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൨൦൭] വണ്ണിത"ന്തി.

തമ്പി അയുത്തമേവ. ന ഹി മാഗണ്ഡിയേന ഫോട്ഠബ്ബാരമ്മണാപരിഭോഗമത്തമേവ സന്ധായ ഭൂനഹുഭാവോ വുത്തോ, അഥ ഖോ ഛന്നമ്പി ലോകാമിസാരമ്മണാനം അപരിഭോഗം സന്ധായ വുത്തോ. തസ്മിഞ്ഹി സുത്തേ -

> "ചക്ഖും ഖോ മാഗണ്ഡിയ രൂപാരാമം രൂപരതം രൂപസമ്മുദിതം, തം തഥാഗതസ്സ ദന്തം ഗുത്തം രക്ഖിതം സംവുതം, തസ്സ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി, ഇദം നു തേ ഏതം മാഗണ്ഡിയ സന്ധായ ഭാസിതം 'ഭൂനഹു സമണോ ഗോതമോ'തി. ഏതദേവ ഖോ പന മേ ഭോ ഗോതമ സന്ധായ ഭാസിതം 'ഭൂനഹു സമണോ ഗോതമോ'തി. തം കിസ്സ ഹേതു, ഏവഞ്ഹി നോ സുത്തേ ഓചരതീതി...പേ॰... മനോ ഖോ മാഗണ്ഡിയ ധമ്മാരാമോ ധമ്മരതോ ധമ്മസമ്മുദിതോ, സോ തഥാഗതസ്സ ദന്തോ ഗുത്തോ രക്ഖിതോ സംവുതോ, തസ്സ ച സംവരായ ധമ്മം ദേസേതി, ഇദം നു തേ ഏതം മാഗണ്ഡിയ സന്ധായ ഭാസിതം 'ഭൂനഹു സമണോ ഗോതമോ'തി. ഏതദേവ ഖോ പന മേ ഭോ ഗോതമ സന്ധായ ഭാസിതം 'ഭൂനഹു സമണോ ഗോതമോ'തി. തം കിസ്സ ഹേതു, ഏവഞ്ഹി നോ സുത്തേ ഓചരതീ"തി [മ॰ നി॰ ൨.൨൦൭ ആദയോ].

ഏവം ഭഗവതോ ച അനുയോഗോ മാഗണ്ഡിയസ്സ ച പടിഞ്ഞാ ആഗതാ.

ഏത്ഥ ഹി മേഥുനപ്പടിസേവനവസേന ഫോട്ഠബ്ബാരമ്മണപരിഭോഗഹേതു ഏവ ഗബ്ഭപതിട്ഠാനം സമ്ഭവതീതി തദപരിഭോഗമേവ സന്ധായ "ഭൂനഹൂ"തി വത്തും അരഹതി, തദഞ്ഞേസം പന പഞ്ചന്നം രൂപാദിആരമ്മണാനം, തത്ഥാപി വിസേസതോ ധമ്മാരമ്മണസ്സ സുദ്ധമനോവിഞ്ഞാണേന പരിഭോഗഹേതു നത്ഥി കിഞ്ചി ഗബ്ഭപതിട്ഠാനന്തി തേസം അപരിഭോഗം സന്ധായ ഭൂനഹൂതി വത്തും ന അരഹതിയേവ, മാഗണ്ഡിയേന പന സബ്ബാനിപി താനി സന്ധായ

വുത്തഭാവോ പടിഞ്ഞാതോ, കാരണഞ്ചസ്സ ദസ്സിതം "ഏവഞ്ഹി നോ സുത്തേ ഓചരതീ"തി. തസ്മാ കിഞ്ചാപി ദാനി ബ്രാഹ്മണഗന്ഥേസു ഭൂനഹു- (ഭ്രൂനഹാ) സദ്ദോ ഗബ്ഭഘാതനത്ഥേ ദിസ്സതി, മാഗണ്ഡിയസുത്തേ പനേസോ അത്ഥോ ന യുജ്ജതീതി ആചരിയേന "ഹതവഡ്ഢി മരിയാദകാരകോ"തി അയമേവത്ഥോ പോരാണട്ഠകഥായ ഭാസാപരിവത്തനവസേന പകാസിതോതി വേദിതബ്ബോ.

(ഗ) പുനപി തേന "ഇദമ്പന ബുദ്ധഘോസസ്സ അബ്രാഹ്മണഭാവസാധകം പച്ഛിമകാരണം, സോ ഹി **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** സീലനിദ്ദേസേ (൧, ൩൧) ബ്രാഹ്മണാനം പരിഹാസം കരോന്തോ 'ഏവം ഇമിനാ പിണ്ഡപാതപടിസേവനേന പുരാണഞ്ച ജിഘച്ഛാവേദനം പടിഹങ്ഖാമി, നവഞ്ച വേദനം അപരിമിതഭോജനപച്ചയം **ആഹരഹത്ഥക അലംസാടക തത്രവട്ടക കാകമാസക ഭുത്തവമിതകബ്രാഹ്മണാനം** അഞ്ഞതരോ വിയ ന ഉപ്പാദേസ്സാമീതി പടിസേവതീ'തി ആഹ. ഇദം പന ഏകസ്സ ഭിന്നബ്രാഹ്മണലദ്ധികസ്സാപി വചനം സിയാതി തദേവ ദള്ഹകാരണം കത്വാ ന സക്കാ 'ബുദ്ധഘോസോ അബ്രാഹ്മണോ'തി വത്തു"ന്തി തതിയം കാരണം വുത്തം. തം പന അതിസംവേജനീയവചനമേവ. ന ഹേതം ആചരിയേന ബ്രാഹ്മണാനം പരിഹാസം കാതുകാമേന വുത്തം, ന ച തം പരിഹാസവചനേന സംയോജേതബ്ബട്ഠാനം, അഞ്ഞദത്ഥു യഥാഭൂതമത്ഥം ദസ്സേത്വാ സബ്രഹ്മചാരീനം ഓവാദാനുസാസനിദാനവസേന വത്തബ്ബട്ഠാനം, തഥായേവ ച ആചരിയേന വുത്തം. തഥാ ഹി യേ ലോകേ പരദത്തൂപജീവിനോ സമണാ വാ ബ്രാഹ്മണാ വാ അഞ്ഞേ വാപി ച പുഗ്ഗലാ, തേ പച്ചവേക്ഖണഞാണരഹിതാ അസംവരേ ഠിതാ കദാചി അതിപണീതം രസം പഹൂതം ലദ്ധാ അപരിമിതമ്പി ഭുഞ്ജേയ്യും, വിസേസതോ പന ബ്രാഹ്മണാ ലോകികവത്ഥുവസേന ച, ജാതകാദിസാസനികവത്ഥുവസേന ച താദിസാ അഹേസുന്തി പാകടാ. ഇമസ്മിഞ്ഹി ലോകേ വസ്സസതസഹസ്സേഹി വാ വസ്സകോടീഹി വാ അപരിച്ഛിന്നദ്ധാനേ കോ സക്കാ വത്തും "നേദിസാ ഭൂതപുബ്ബാ"തി. തസ്മാ താദിസേഹി വിയ ന അപരിമിതഭോജനേഹി ഭവിതബ്ബന്തി ഓവാദാനുസാസനിദാനവസേനേവ വുത്തം. തദേവം അത്ഥസംഹിതമ്പി സമാനം അയോനിസോമനസികരോതോ അനത്ഥമേവ ജാതം, യഥാ സഭരിയസ്സ മാഗണ്ഡിയബ്രാഹ്മണസ്സ അനാഗാമിമഗ്ഗഫലത്ഥായപി ദേസിതാ ഗാഥാ [ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൧.സാമാവതീവത്ഥു] തേസം ധീതുയാ അനത്ഥായ സംവത്തതീതി സംവേഗോയേവേത്ഥ ബ്രൂഹേതബ്ബോതി.

പതഞ്ജലിവാദവിചാരണാ

൩. അഥ തേന "പാതഞ്ജലീമതം പരിവത്തേതീ"തി വചനമ്പി ഏവം വിചാരിതം.

(ക) "ബുദ്ധഘോസോ പതഞ്ജലിസ്സ വാ അഞ്ഞേസം വാ ഉത്തരഇന്ദിയരട്ഠികാനം വാദം അപ്പകമേവ അഞ്ഞാസി. പതഞ്ജലിവാദേസു ഹി **അണിമാ ലഘിമാ**തി ഇദമേവ ദ്വയം ദസ്സേസി [വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൪൭] തതുത്തരി യോഗസുത്തം അജാനന്തോ, പതഞ്ജലിവാദസ്സ ച തുലേത്വാ ദീപനാ തസ്സ ഗന്ഥേസു ന ദിസ്സതി, പതഞ്ജലിനാ കതപകരണഞ്ച പതഞ്ജലീതി നാമമത്തമ്പി ച തത്ഥ ദീപിതം നത്ഥി. **വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ** പന പഞ്ഞാഭൂമിനിദ്ദേസേ 'പകതിവാദീനം പകതി വിയാ'തി [വിസുദ്ധി॰ ൨.൫൮൭] പകതിവാദ (സംഖ്യാവാദ) നാമമത്തം പകാസിതം, തഥേവ ച 'പടിഞ്ഞാ ഹേതൂതിആദീസു ഹി ലോകേ വചനാവയവോ ഹേതൂതി വുച്ചതീ'തി [വിസുദ്ധി॰ ൨.൫൯൫] ഉദാഹരിതം, തേന ഞായതി 'ബുദ്ധഘോസോ ഇന്ദിയതക്കനയദീപകേ ഞായഗന്ഥസ്മിം കിഞ്ചി മൂലഭാഗമത്തം അപരിപുണ്ണം ജാനാതീ'തി".

തം പന സബ്ബമ്പി കേവലം ആചരിയസ്സ അബ്ഭാചിക്ഖണമത്തമേവ. അതിഗമ്ഭീരസ്സ ഹി അതിഗരുകാതബ്ബസ്സ സുപരിസുദ്ധസ്സ പിടകത്തയസ്സ അത്ഥസംവണ്ണനം കരോന്തേന സുപരിസുദ്ധോയേവ പാളിനയോ ച അട്ഠകഥാനയോ ച പോരാണഥേരവാദാ ചാതി ഈദിസായേവ അത്ഥാ പകാസേതബ്ബാ, യം വാ പന അത്ഥസംവണ്ണനായ ഉപകാരകം സദ്ദവിനിച്ഛയപടിസംയുത്തം ലോകിയഗന്ഥവചനം, തദേവ ച യഥാരഹം പകാസേതബ്ബം, ന പന അനുപകാരാനിപി തംതംഗന്ഥതക്കത്തുനാമാനി ച, തേഹി വുത്തവചനാനി ച ബഹൂനി, ന ച തേസം അപ്പകാസനേന "ന തേ അട്ഠകഥാചരിയോ ജാനാതീ"തി വത്തബ്ബോ. യദി ഹി യം യം ലോകിയഗന്ഥം അത്തനാ ജാനാതി, തം സബ്ബം അനുപകാരമ്പി അത്തനോ അട്ഠകഥായമാനേത്വാ പകാസേയ്യ, അതിവിത്ഥാരാ ച സാ ഭവേയ്യ അപരിസുദ്ധാ ച അസമ്മാനിതാ ച സാസനികവിഞ്ഞൂഹീതി ആചരിയേന പതഞ്ജലിവാദാദയോ ന വിത്ഥാരേന പകാസിതാതി ഞാതബ്ബം, അഞ്ഞദത്ഥു യേഹി യേഹി ലോകിയഗന്ഥേഹി കിഞ്ചി കിഞ്ചി ആചരിയേന ആനേത്വാ പകാസിതം, തേ തേ ച ഗന്ഥാ, അഞ്ഞേപി ച താദിസാ ആചരിയേന ഞാതാത്വേവ ജാനിതബ്ബാ വിഞ്ഞൂഹി, യഥാ സമുദ്ദസ്സ ഏകദേസം ദിസ്വാ സബ്ബോപി സമുദ്ദോ ഏദിസോതി ഞായതി. ആചരിയോ പന യത്ഥ യത്ഥ വേദപടിസംയുത്തവചനാനി ആഗതാനി, തത്ഥ തത്ഥ വേദഗന്ഥേഹിപി കിഞ്ചി കിഞ്ചി ആനേത്വാ പകാസേസിയേവ. തഥാ ഹി ആചരിയേന **സുമങ്ഗലവിലാസിനിയം** നാമ ദീഘനികായട്ഠകഥായം -

> **"തിണ്ണം വേദാന**ന്തി ഇരുവേദയജുവേദസാമവേദാന"ന്തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൫൬] ച,
>
> **"ഇതിഹാസപഞ്ചമാന**ന്തി അഥബ്ബണവേദം ചതുത്ഥം കത്വാ ഇതിഹ ആസ ഇതിഹ ആസാതി ഈദിസവചനപടിസംയുത്തോ പുരാണകഥാസങ്ഖാതോ ഇതിഹാസോ പഞ്ചമോ ഏതേസന്തി ഇതിഹാസപഞ്ചമാ, തേസം ഇതിഹാസപഞ്ചമാനം വേദാന"ന്തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൫൬] ച,

“യിട്ഠം വുച്ചതി മഹായാഗോ”തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൭൦-൧൭൨] ച,

> **“അഗ്ഗിഹോമ**ന്തി ഏവരൂപേന ദാരുനാ ഏവം ഹുതേ ഇദം നാമ ഹോതീതി അഗ്ഗിജുഹനം. ദബ്ബിഹോമാദീനിപി അഗ്ഗിഹോമാനേവ, ഏവരൂപായ ദബ്ബിയാ ഈദിസേഹി കണാദീഹി ഹുതേ ഇദം നാമ ഹോതീതി ഏവം പവത്തിവസേന പന വിസും വുത്താനീ”തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൧] ച,

> “സാസപാദീനി പന മുഖേന ഗഹേത്വാ അഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിപനം, വിജ്ജം പരിജപ്പിത്വാ ജുഹനം വാ മുഖഹോമ”ന്തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൨൧] ച -

ഏവമാദിനാ വേദപടിസംയുത്തവചനാനി വേദഗന്ഥാനുരൂപതോ വണ്ണിതാനി. താനി ച പോരാണട്ഠകഥാതോ ഭാസാപരിവത്തനവസേന വുത്താനിപി ഭവേയ്യും, വേദഗന്ഥേസു പന അകോവിദേന യാഥാവതോ ഭാസാപരിവത്തനം കാതുമ്പി ന സുകരമേവ, തസ്മാ ആചരിയസ്സ വേദഗന്ഥേസു കോവിദഭാവോപി പാകടോയേവ. ഏവം വേദഗന്ഥേസു ച തദഞ്ഞലോകിയഗന്ഥേസു ച സുകോവിദസ്സേവ സമാനസ്സ തേസം വിത്ഥാരതോ അപ്പകാസനം യഥാവുത്തകാരണേനേവാതി വേദിതബ്ബം.

അപി ച ആചരിയോ അത്തനോ ഗന്ഥാരമ്ഭേയേവ -

> “തതോ ച ഭാസന്തരമേവ ഹിത്വാ,
> വിത്ഥാരമഗ്ഗഞ്ച സമാസയിത്വാ;
> വിനിച്ഛയം സബ്ബമസേസയിത്വാ...പേ॰...
> യസ്മാ അയം ഹേസ്സതി വണ്ണനാപീ”തി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച.

> “അപനേത്വാന തതോഹം, സീഹളഭാസം മനോരമം ഭാസം;
> തന്തിനയാനുച്ഛവികം, ആരോപേന്താ വിഗതദോസം.
>
> സമയം അവിലോമേന്തോ, ഥേരാനം ഥേരവംസപദീപാനം;
> സുനിപുണവിനിച്ഛയാനം, മഹാവിഹാരേ നിവാസിനം;
> ഹിത്വാ പുനപ്പുനാഗത-മത്ഥം അത്ഥം പകാസയിസ്സാമീ”തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച-

ഏവം പോരാണട്ഠകഥാനം ഭാസാപരിവത്തനസംഖിപനവസേനേവ വിസേസേത്വാ അഭിനവട്ഠകഥായോ കരിസ്സാമീതി പടിഞ്ഞം കത്വാ യഥാപടിഞ്ഞാതമേവ അകാസി, ന അത്തനോ ഞാണപ്പഭാവേന വിസേസേത്വാതിപി വേദിതബ്ബം. തസ്മാ അട്ഠകഥാസു പതഞ്ജലിവാദാദീനം വിത്ഥാരതോ അപ്പകാസനമാരബ്ഭ “ബുദ്ധഘോസോ പതഞ്ജലിവാദാദീനി പരിപുണ്ണം ന ജാനാതീ”തി വചനം കേവലം ആചരിയസ്സ അബ്ഭാചിക്ഖണമത്തമേവാതി.

കബ്ബസത്ഥവിചാരണാ

ൻ. പുനപി സോ ഏവമാഹ ‘‘കിഞ്ചാപി ബുദ്ധഘോസോ രാമായണമഹാഭാരതസങ്ഖാതാനം മഹാകബ്ബസത്ഥാനം സുകുസലോ വിയ ന ദിസ്സതി, തഥാപി താനി ദസ്സേസി. കഥം? **അക്ഖാന**ന്തി ഭാരതയുജ്ഝനാദികം, തം യസ്മിം ഠാനേ കഥീയതി, തത്ഥ ഗന്തുമ്പി ന വട്ടതീതി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൩] ച, തസ്സ (സമ്ഫപലാപസ്സ) ദ്വേ സമ്ഭാരാ ഭാരതയുദ്ധസീതാഹരണാദിനിരത്ഥകകഥാപുരേക്ഖാരതാ തഥാരൂപികഥാകഥനഞ്ചാതി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൮] ച ദസ്സേസീ’’തി.

തം പന പുരിമവചനതോപി അഹേതുകതരം കേവലം അനാദരീകരണമത്തമേവ. അതിഗമ്ഭീരത്ഥസ്സ ഹി അതിഗരുകരണീയസ്സ പിടകത്തയസ്സ അത്ഥസംവണ്ണനായം നിരത്ഥകസ്സ സമ്ഫപലാപസമുദായഭൂതസ്സ കബ്ബസത്ഥസ്സ വിത്ഥാരതോ പകാസനേന കിം സിയാ പയോജനം, അഞ്ഞദത്ഥു സായേവസ്സ അസമ്മാനിതാ, അനാദരിയാ ച വിഞ്ഞൂഹീതി.

ബാഹുസച്ചഗുണമക്ഖനം

൭. പുനപി ധമ്മാനന്ദോ ആചരിയസ്സ ബാഹുസച്ചഗുണം മക്ഖേതുകാമോ ഏവമാഹ - ''തസ്സ (ബുദ്ധഘോസസ്സ) സമയന്തരകോവിദസങ്ഖാതം ബാഹുസച്ചം ന തതോ ഉത്തരിതരം ഹോതി, യം ആധുനികാനം ഗന്ഥന്തരകോവിദാനം സീഹളികഭിക്ഖൂനം യം വാ ഏകാദസമേ ഖരിസ്തവസ്സസതകേ (൧൦൭൧-൧൧൬൦) ഉപ്പന്നാനം ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠികാനം **അനുരുദ്ധ-ധമ്മപാലാ**ദീനം ഭിക്ഖൂന''ന്തി.

തം പന സബ്ബഥാപി അയുത്തവചനമേവ. യദി ഹി ആധുനികാ വാ സീഹളികഭിക്ഖൂ, പോരാണാ വാ ആചരിയഅനുരുദ്ധ-ധമ്മപാലത്ഥേരാദയോ സമയന്തരബാഹുസച്ചവസേന ആചരിയബുദ്ധഘോസേന സമാനാ വാ ഉത്തരിതരാ വാ ഭവേയ്യും, തേ ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ അട്ഠകഥാഹി അനാരദ്ധചിത്താ ഹുത്വാ തതോ സുന്ദരതരാ പരിപുണ്ണതരാ ച അഭിനവട്ഠകഥായോ കരേയ്യും, ന പന തേ തഥാ കരോന്തി, ന കേവലം ന കരോന്തിയേവ, അഥ ഖോ തേസം ഏകോപി ന ഏവം വദതി ''അഹം ബുദ്ധഘോസേന ബാഹുസച്ചവസേന സമസമോതി വാ ഉത്തരിതരോ''തി വാ, അഞ്ഞദത്ഥു തേ ആചരിയസ്സ അട്ഠകഥായോയേവ സംവണ്ണേന്തി ച ഉപത്ഥമ്ഭേന്തി ച, ആചരിയട്ഠാനേ ച ഠപേന്തി. തേനേതം ഞായതി സബ്ബഥാപി അയുത്തവചനന്തി.

മഹായാനികനയവിചാരണാ

൩. പുന സോ താവത്തകേനാപി അസന്തുട്ഠോ ആചരിയം അവമഞ്ഞന്തോ ഏവമാഹ - "മഹായാനനികായസ്സ പധാനാചരിയഭൂതാനം **അസ്സ ഘോസ-നാഗജ്ജുനാനം** നയം വാ, നാമമത്തമ്പി വാ തേസം ന ജാനാതി മഞ്ഞേ ബുദ്ധഘോസോ"തി. തം പന അതിവിയ അധമ്മികം നിരത്ഥകഞ്ച നിഗ്ഗഹവചനമത്തമേവ. ന ഹി നികായന്തരികാനം വാദനയാനം അത്തനോ അട്ഠകഥായം അപ്പകാസനേന സോ തേ ന ജാനാതീതി സക്കാ വത്തും. നനു ആചരിയേന ആഗമട്ഠകഥാസു ഗന്ഥാരമ്ഭേയേവ -

"സമയം അവിലോമേന്തോ, ഥേരാനം ഥേരവംസപദീപാനം;
സുനിപുണവിനിച്ഛയാനം, മഹാവിഹാരേ നിവാസിന"ന്തി ച,

ഇധാപി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ -

"മഹാവിഹാരവാസീനം, ദേസനാനയനിസ്സിതം;
വിസുദ്ധിമഗ്ഗം ഭാസിസ്സ"ന്തി [വിസുദ്ധി॰ ൧.൨] ച,

"തസ്സാ അത്ഥസംവണ്ണനം കരോന്തേന വിഭജ്ജവാദിമണ്ഡലം ഓതരിത്വാ ആചരിയേ അനബ്ഭാചിക്ഖന്തേന സകസമയം അവോക്കമന്തേന പരസമയം അനായൂഹന്തേന സുത്തം അപ്പടിബാഹന്തേന വിനയം അനുലോമേന്തേന മഹാപദേസേ ഓലോകേന്തേന ധമ്മം ദീപേന്തേന അത്ഥം സങ്ഗാഹേന്തേന തമേവത്ഥം പുനരാവത്തേത്വാ അപരേഹിപി പരിയായന്തരേഹി നിദ്ദിസന്തേന ച യസ്മാ അത്ഥസംവണ്ണനാ കാതബ്ബാ ഹോതീ"തി [വിസുദ്ധി॰ ൨.൭൪൧] ച,

"സാസനം പനിദം നാനാ-ദേസനാനയമണ്ഡിതം;
പുബ്ബാചരിയമഗ്ഗോ ച, അബ്ബോച്ഛിന്നോ പവത്തതി;
യസ്മാ തസ്മാ തദുഭയം, സന്നിസ്സായത്ഥവണ്ണനം;
ആരഭിസ്സാമി ഏതസ്സാ"തി [വിസുദ്ധി॰ ൨.൭൪൧] ച,

പടിഞ്ഞം കത്വാ യഥാപടിഞ്ഞാതപ്പകാരേനേവ അട്ഠകഥായോ കതാ. ഏവമേതാസം കരണേ കാരണമ്പേത്ഥ പകാസേതബ്ബം, തസ്മാ ദാനി തപ്പകാസനത്ഥം സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ പരിനിബ്ബുതികാലതോ പട്ഠായ യാവ ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ കാലോ, താവ സാസനപ്പവത്തിക്കമമ്പി വക്ഖാമ.

സാസനപ്പവത്തിക്കമോ

ഭഗവതോ ഹി പരിനിബ്ബുതികാലതോ പച്ഛാ വസ്സസതബ്ഭന്തരേ ബുദ്ധസാസനേ കോചിപി വാദഭേദോ നാമ നത്ഥി. വസ്സസതകാലേ പന ദുതിയസങ്ഗീതികാരേഹി ഥേരേഹി നിക്കഡ്ഢിതാ വജ്ജിപുത്തകാ ഭിക്ഖൂ പക്ഖം ലഭിത്വാ ധമ്മഞ്ച വിനയഞ്ച അഞ്ഞഥാ കത്വാ മഹാസങ്ഗീതിനാമേന വിസും സങ്ഗീതിമകംസു. തദാ സങ്ഗീതിദ്വയാരൂള്ഹപുരാണധമ്മവിനയമേവ സമ്പടിച്ഛന്താനം ഥേരാനം ഗണോ **ഥേരവാദോ**തി ച തദഞ്ഞേസം **മഹാസങ്ഘികോ**തി ച വോഹരീയന്തി.

പുന മഹാസങ്ഘികതോ (൧) **ഗോകുലികോ** (൨) **ഏകബ്യോഹാരികോ**തി ദ്വേ ആചരിയഗണാ ഉപ്പന്നാ. പുന ഗോകുലികതോ (൩) **പഞ്ഞത്തിവാദോ** (൪) **ബാഹുലികോ (ബഹുസ്സുതികോ)**തി ദ്വേ ഉപ്പന്നാ. പുന ബാഹുലികതോപി (൫) **ചേതിയവാദിഗണോ** ഉപ്പന്നോതി ഏതേ പഞ്ച മൂലഭൂതേന മഹാസങ്ഘികേന സഹ ഛ പാടിയേക്കാ ആചരിയഗണാ അഹേസും.

വിസുദ്ധത്ഥേരവാദതോപി (൧) **മഹിസാസകോ** (൨) **വജ്ജിപുത്തകോ**തി ദ്വേ ആചരിയഗണാ ഉപ്പന്നാ. പുന മഹിസാസകതോ (൩) **സബ്ബത്ഥിവാദോ** (൪) **ധമ്മഗുത്തികോ**തി ദ്വേ ഉപ്പന്നാ. പുന സബ്ബത്ഥിവാദതോപി (൫) **കസ്സപിയോ,** തതോപി (൬) **സങ്കന്തികോ,** തതോപി (൭) **സുത്തവാദീ**തി തയോ ഉപ്പന്നാ. വജ്ജിപുത്തകതോപി (൮) **ധമ്മോത്തരിയോ** (൯) **ഭദ്ദയാനികോ** (൧൦) **ഛന്നാഗാരികോ** (൧൧) **സമ്മിതിയോ**തി ചത്താരോ ഉപ്പന്നാതി തേ ഏകാദസ മൂലഭൂതേന വിസുദ്ധത്ഥേരവാദേന സഹ ദ്വാദസ ആചരിയഗണാ അഹേസും. ഇതി ഇമേ ച ദ്വാദസ പുരിമാ ച ഛാതി അട്ഠാരസ ആചരിയഗണാ ദുതിയതതിയസങ്ഗീതീനം അന്തരേ ജാതാ അഹേസും.

തേസു മൂലഭൂതോ **ഥേരവാദഗണോ**യേവ പോരാണധമ്മവിനയഗരുകോ ഹുത്വാ അനൂനമനധികം കേവലപരിപുണ്ണം പരിസുദ്ധം പോരാണികം ധമ്മവിനയം ധാരേസി. ഇതരേ പന സത്തരസ ഭിന്നഗണാ പോരാണികം ധമ്മവിനയം അഞ്ഞഥാ അകംസു. തേന തേസം ധമ്മവിനയോ കത്ഥചി ഊനോ കത്ഥചി അധികോ ഹുത്വാ അപരിപുണ്ണോ ചേവ അഹോസി അപരിസുദ്ധോ ച. തേന വുത്തം ദീപവംസേ പഞ്ചമപരിച്ഛേദേ -

൩൦. ‘‘നിക്കഡ്ഢിതാ പാപഭിക്ഖൂ, ഥേരേഹി വജ്ജിപുത്തകാ;
അഞ്ഞം പക്ഖം ലഭിത്വാന, അധമ്മവാദീ ബഹൂ ജനാ.

൩൧. ദസസഹസ്സാ സമാഗന്ത്വാ, അകംസു ധമ്മസങ്ഗഹം;
തസ്മായം ധമ്മസങ്ഗീതി, മഹാസങ്ഗീതീതി വുച്ചതി.

൩൨. മഹാസങ്ഗീതികാ ഭിക്ഖൂ, വിലോമം അകംസു സാസനേ;
ഭിന്ദിത്വാ മൂലസങ്ഗഹം, അഞ്ഞം അകംസു സങ്ഗഹം.

൩൩. അഞ്ഞത്ര സങ്ഗഹിതം സുത്തം, അഞ്ഞത്ര അകരിംസു തേ;
അത്ഥം ധമ്മഞ്ച ഭിന്ദിംസു, വിനയേ നികായേസു ച പഞ്ചസു…പേ॰…

൪൯. അത്ഥം ധമ്മഞ്ച ഭിന്ദിംസു, ഏകദേസഞ്ച സങ്ഗഹം;
ഗന്ഥഞ്ച ഏകദേസഞ്ഹി, ഛഡ്ഡേത്വാ അഞ്ഞം അകംസു തേ.

൫൦. നാമം ലിങ്ഗം പരിക്ഖാരം, ആകപ്പകരണീയാനി ച;
പകതിഭാവം ജഹിത്വാ, തഞ്ച അഞ്ഞം അകംസു തേ.

൫൧. സത്തരസ ഭിന്നവാദാ, ഏകവാദോ അഭിന്നകോ;
സബ്ബേവട്ഠാരസ ഹോന്തി, ഭിന്നവാദേന തേ സഹ.

൫൨. നിഗ്രോധോവ മഹാരുക്ഖോ, ഥേര വാദാനമുത്തമോ;
അനൂനം അനധികഞ്ച, കേവലം ജിനസാസനം;
കണ്ടകാ വിയ രുക്ഖമ്ഹി, നിബ്ബത്താ വാദസേസകാ.

൫൩. പഠമേ വസ്സസതേ നത്ഥി, ദുതിയേ വസ്സസതന്തരേ;
ഭിന്നാ സത്തരസ വാദാ, ഉപ്പന്നാ ജിനസാസനേ''തി [കഥാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനകഥാ].

അസോകരഞ്ഞോ ച കാലേ പരിഹീനലാഭസക്കാരാ അഞ്ഞതിത്ഥിയാ ലാഭസക്കാരം പത്ഥയമാനാ ഭിക്ഖൂസു പബ്ബജിത്വാ സകാനി സകാനി ദിട്ഠിഗതാനി ദീപേന്തി ''അയം ധമ്മോ, അയം വിനയോ, ഇദം സത്ഥുസാസന''ന്തി. ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ പബ്ബജ്ജം അലഭമാനാപി സയമേവ കേസേ ഛിന്ദിത്വാ കാസായാനി വത്ഥാനി അച്ഛാദേത്വാ വിഹാരേസു വിചരന്താ ഉപോസഥകമ്മാദികരണകാലേ സങ്ഘമജ്ഝം പവിസന്തി, തേ ഭിക്ഖുസങ്ഘേന ധമ്മേന വിനയേന സത്ഥുസാസനേന നിഗ്ഗയ്ഹമാനാപി ധമ്മവിനയാനുലോമായ പടിപത്തിയാ അസണ്ഠഹന്താ അനേകരൂപം സാസനസ്സ അബ്ബുദഞ്ച മലഞ്ച കണ്ടകഞ്ച സമുട്ഠാപേന്തി. കേചി അഗ്ഗിം പരിചരന്തി, കേചി പഞ്ചാതപേ തപന്തി, കേചി ആദിച്ചം അനുപരിവത്തന്തി, കേചി ധമ്മഞ്ച വിനയഞ്ച വോഭിന്ദിസ്സാമാതി തഥാ തഥാ പഗ്ഗണ്ഹന്തി. തദാ ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ന തേഹി സദ്ധിം ഉപോസഥം വാ പവാരണം വാ അകാസി, അസോകാരാമേ സത്ത വസ്സാനി ഉപോസഥോ ഉപച്ഛിജ്ജി [കഥാ॰ അട്ഠ॰ നിദാനകഥാ; പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.തതിയസങ്ഗീതികഥാ].

ഇമഞ്ച പന പവത്തിം ഉപാദായ ഏവമ്പി സക്കാ ഗഹേതും ''സത്തരസന്നം ഭിന്നവാദഗണാനം ധമ്മവിനയസ്സ പച്ഛിമകാലേസു അപരിസുദ്ധതരഭാവോ ഈദിസേനപി കാരണേന അഹോസീ''തി. കിഞ്ചാപി ഹി ബുദ്ധസാസനഭൂതേ പരിസുദ്ധധമ്മവിനയേ ''കോചിപി നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ നാമ നത്ഥി അഞ്ഞത്ര നിബ്ബാനധാതുയാ, പരമത്ഥതോ അത്താപി നത്ഥി, സബ്ബേപി സങ്ഖാരാ അനിച്ചാ അദ്ധുവാ അസസ്സതാ അനത്തായേവാ''തി അത്ഥോ അതിവിയ പാകടോ ഹോതി, തഥാപി ദാനി അഥേരവാദികാനം ഗന്ഥേസു ച പുബ്ബേ വേതുല്ലവാദാദീസു ച ''ബുദ്ധോ നിച്ചോ ധുവോ സസ്സതോ അത്താ''തി ച, ''സബ്ബേപി സത്താ നിച്ചാ ധുവാ സസ്സതാ അത്താ''തി ച അത്ഥോ ദിസ്സതി.

അഥ അസോകോ ധമ്മരാജാ സാസനം വിസോധേതുകാമോ **മോഗ്ഗലിപുത്തതിസ്സത്ഥേരസ്സ** സന്തികേ പഠമമേവ സമയം ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ ഏകലദ്ധികേ ഏകലദ്ധികേ ഭിക്ഖൂ ഏകതോ കാരേത്വാ ഏകമേകം ഭിക്ഖുസമൂഹം പക്കോസാപേത്വാ പുച്ഛി ''കിം വാദീ ഭന്തേ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ''തി. തതോ യേ യേ ''സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ സസ്സതവാദീ''തി വാ, ''ഏകച്ചസസ്സതവാദീ''തി വാ ഏവമാദിനാ അത്തനോ അത്തനോ വാദാനുരൂപം മിച്ഛാവാദം ആഹംസു, തേ തേ ''നയിമേ ഭിക്ഖൂ, അഞ്ഞതിത്ഥിയാ ഇമേ''തി

തഥതോ ഞത്വാ തേസം സേതകാനി വത്ഥാനി ദത്വാ ഉപ്പബ്ബാജേസി. തേ സബ്ബേപി സട്ഠിസഹസ്സമത്താ അഹേസും.

അഥഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ പുച്ഛിത്വാ തേഹി "വിഭജ്ജവാദീ മഹാരാജ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ"തി വുത്തേ "സുദ്ധം ദാനി ഭന്തേ സാസനം, കരോതു ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ഉപോസഥ"ന്തി വത്വാ ആരക്ഖഞ്ച ദത്വാ നഗരം പാവിസി. സമഗ്ഗോ സങ്ഘോ സന്നിപതിത്വാ ഉപോസഥം അകാസി. തസ്മിം സമാഗമേ **മോഗ്ഗലിപുത്തതിസ്സത്ഥേരോ** യാനി ച തദാ ഉപ്പന്നാനി വത്ഥൂനി യാനി ച ആയതിം ഉപ്പജ്ജിസ്സന്തി, സബ്ബേസമ്പി തേസം പടിബാഹനത്ഥം സത്ഥാരാ ദിന്നനയവസേനേവ തഥാഗതേന ഠപിതമാതികം വിഭജന്തോ പരപ്പവാദമദ്ദനം **കഥാവത്ഥും** നാമ അഭിധമ്മപിടകേ പഞ്ചമം പകരണം അഭാസി. തതോ മോഗ്ഗലിപുത്തതിസ്സത്ഥേരപ്പമുഖാ തിപിടകപരിയത്തിധരാ പഭിന്നപടിസമ്ഭിദാപത്താ സഹസ്സം ഭിക്ഖൂ ഥേരവാദിനോ സങ്ഗീതിദ്വയാരൂള്ഹം പരിസുദ്ധം പോരാണധമ്മവിനയം പുന സങ്ഗായിത്വാ സുരക്ഖിതം രക്ഖിംസു [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.തതിയസങ്ഗീതികഥാ].

അഥ മോഗ്ഗലിപുത്തതിസ്സത്ഥേരോ നവസു പച്ചന്തട്ഠാനേസു സാസനപതിട്ഠാപനത്ഥം നവ നായകത്ഥേരേ ഉച്ചിനിത്വാ പേസേസി. തേസു അട്ഠഹി ഥേരേഹി അത്തനോ അത്തനോ പത്തട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ബുദ്ധസാസനേ പതിട്ഠാപിതേ **മഹാമഹിന്ദത്ഥേരോ** ഛത്തിംസാധികദ്വിസതേ (൨൩൬) ബുദ്ധവസ്സേ ജമ്ബുദീപതോ സീഹളദീപം ഗന്ത്വാ **ദേവാനംപിയതിസ്സരാജ**പ്പമുഖം ദീപകജനസമൂഹം പസാദേത്വാ ബുദ്ധസാസനം സമ്പതിട്ഠാപേസി, തേന ച രഞ്ഞാ ദിന്നം **മഹാമേഘവനുയ്യാനം** പടിഗ്ഗഹേത്വാ തത്ഥ **മഹാവിഹാരം** നാമ സങ്ഘാരാമം പതിട്ഠാപേസി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.തതിയസങ്ഗീതികഥാ]. തതോ പഭുതി സീഹളദീപേ ബുദ്ധസാസനം യാവ **വട്ടഗാമണിരാജ**കാലാ നികായന്തരവാദാകുലരഹിതം നിമ്മലം സുപരിസുദ്ധം ഹുത്വാ സമുജ്ജലിത്ഥ. വട്ടഗാമണിരാജകാലതോ പന പട്ഠായ നികായന്തരവാദാപി സീഹളദീപമുപാഗമിംസു. തദാ **വിസുദ്ധത്ഥേരവാദിനോ** യഥാ പുരാണധമ്മവിനയോ തേഹി നികായന്തരവാദേഹി അസമ്മിസ്സോ അമലീനോ പകതിപരിസുദ്ധോ ഹുത്വാ തിട്ഠേയ്യ, തഥാ തം മഹുസ്സാഹേന സുരക്ഖിതം രക്ഖിംസു. കഥം?

അഭയഗിരിനികായുപ്പത്തി

വട്ടഗാമണിരാജാ ഹി (൪൨൬-ബുദ്ധവസ്സേ) രജ്ജം പത്വാ പഞ്ചമാസമത്തകാലേ **ബ്രാഹ്മണതിസ്സദാമരികേന** സത്തഹി ച ദമിളയോധേഹി ഉപദ്ദുതോ സങ്ഗാമേ ച പരാജിതോ പലായിത്വാ സാധികാനി ചുദ്ദസവസ്സാനി നിലീയിത്വാ അഞ്ഞതരവേസേന വസതി [മഹാവംസേ ൩൩-പരിച്ഛേദേ ൩൭-ഗാഥാതോ പട്ഠായ]. തദാ ലങ്കാദീപേ മനുസ്സാ ചോരഭയേന ദുബ്ഭിക്ഖഭയേന ച ഉപദ്ദുതാ ഭിക്ഖൂനം ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠാതും ന സക്കോന്തി, തേന ഭിക്ഖൂ യേഭുയ്യേന തതോ ജമ്ബുദീപം ഗന്ത്വാ ധമ്മവിനയം ധാരേന്താ വിഹരന്തി. ലങ്കാദീപേയേവ ഓഹീനാപി ഥേരാ യഥാലദ്ധേഹി കന്ദമൂലപണ്ണേഹി യാപേന്താ കായേ വഹന്തേ നിസീദിത്വാ പരിയത്തിധമ്മം സജ്ഝായം കരോന്തി, അവഹന്തേ വാലുകം ഉസ്സാപേത്വാ തം പരിവാരേത്വാ സീസാനി ഏകട്ഠാനേ കത്വാ പരിയത്തിം സമ്മസന്തി. ഏവം ദ്വാദസ സംവച്ഛരാനി സാട്ഠകഥം തേപിടകം അഹാപേത്വാ ധാരയിംസു. യദാ പന വട്ടഗാമണിരാജാ ദമിളരാജാനം ഹന്ത്വാ (൪൬൬-൪൩൩ ബുദ്ധവസ്സബ്ഭന്തരേ) പുനപി രജ്ജം കാരേസി [മഹാവംസേ ൩൩, ൭൮-ഗാഥാ]. തദാ തേ ഥേരാ ജമ്ബുദീപതോ പച്ചാഗതഥേരേഹി സദ്ധിം തേപിടകം സോധേന്താ ഏകക്ഖരമ്പി അസമേന്തം നാമ ന പസ്സിംസു [അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൧൩൦; വിഭ॰ അട്ഠ॰ ൮൧൦]. യോപി ച **മഹാനിദ്ദേസോ** തസ്മിം കാലേ ഏകസ്സേവ ദുസ്സീലഭിക്ഖുനോ പഗുണോ അഹോസി, സോപി **മഹാതിപിടക**ഥേരേന **മഹാരക്ഖി**തഥേരം തസ്സ സന്തികാ ഉഗ്ഗണ്ഹാപേത്വാ രക്ഖിതോ അഹോസി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൬൮൬]. ഏവം ദുബ്ഭിക്ഖരട്ഠക്ഖോഭുപദ്ദവേഹി പീളിതത്താ ദുദ്ധരസമയേപി ധമ്മവിനയം സക്കച്ചം ധാരയിംസു.

രാജാ **അഭയഗിരിം** നാമ വിഹാരം കാരേത്വാ അത്തനോ കതൂപകാരപുബ്ബസ്സ **മഹാതിസ്സ**ഥേരസ്സ അദാസി. സോ പന ഥേരോ കുലസംസഗ്ഗബഹുലത്താ മഹാവിഹാരവാസീഹി ഭിക്ഖൂഹി പബ്ബാജനീയകമ്മം കത്വാ നീഹടോ. തദാസ്സ സിസ്സോ **ബഹലമസ്സുതിസ്സ**നാമകോ ഥേരോ തം കമ്മം പടിബാഹി, തേനസ്സ സങ്ഘോ ഉക്ഖേപനീയകമ്മം അകാസി. സോ മഹാവിഹാരവാസീനം കുജ്ഝിത്വാ അഭയഗിരിവിഹാരമേവ ഗന്ത്വാ തേന മഹാതിസ്സഥേരേന ഏകതോ ഹുത്വാ വിസും ഗണം വഹന്തോ വസി. തേ ച ദ്വേ ഥേരാ ന മഹാവിഹാരം പുനാഗമിംസു [മഹാവംസേ ൩൩, ൭൯-ഗാഥാദീസു. നികായസങ്ഗഹേ]. തതോ പട്ഠായ സീഹളദീപേ മഹാവിഹാരവാസീ, അഭയഗിരിവാസീതി ദ്വേ നികായാ ജാതാ. ഇദം താവ സീഹളദീപേ സാസനപരിഹാനിയാ പഠമം കാരണം.

ധമ്മരുചിനികായുപ്പത്തി

തദാ ച രാജാ അഭയഗിരിവാസീസുയേവ ഭിക്ഖൂസു വിസേസതോ പസന്നോ ഹുത്വാ തേയേവ ചതൂഹി പച്ചയേഹി പവാരേത്വാ പഗ്ഗണ്ഹാതി, രാജമഹാമത്താദയോപി അഭിഞ്ഞാതാ അഭിഞ്ഞാതാ ബഹൂ ജനാ തസ്മിഞ്ച ആരാമേ അഞ്ഞത്ഥ ച ബഹൂ ആവാസേ കത്വാ തേസം ദേന്തി. ഏവം അഭയഗിരിവാസിനോ ഭിക്ഖൂ ബഹൂനം അഭിഞ്ഞാതജനാനം സക്കതാ ചേവ ഹോന്തി പൂജിതാ ച മാനിതാ ച. പുന ച അഭയഗിരിവാസിനോ ബഹലമസ്സുതിസ്സത്ഥേരാദയോഇന്ദിയരട്ഠതോ ആഗതം വജ്ജിപുത്തകഗണപരിയാപന്നസ്സ ധമ്മരുചിനികായസ്സ ധമ്മവിനയഭൂതം സക്കതഭാസാരോപിതം അഭിനവമ്പി പിടകം സമ്പടിച്ഛന്തി [മഹാവംസേ ൩൩, ൯൯ ഗാഥാസു. നികായസങ്ഗഹേ], തേന തേപി ധമ്മരുചിനികായികാ നാമ അഹേസും. ഇദം സീഹളദീപേ സാസനപരിഹാനിയാ ദുതിയം കാരണം.

പിടകത്തയസ്സ പോത്ഥകാരോപനം

മഹാവിഹാരവാസിനോ പന പോരാണികം പാളിഭാസായ സണ്ഠിതം പരിസുദ്ധപിടകമേവ പടിഗ്ഗണ്ഹന്തി, തഞ്ച മുഖപാഠേനേവ ധാരേന്തി. തദാ പന ഥേരാ പച്ഛിമജനാനം സതിപഞ്ഞാഹാനിം ദിസ്വാ ബുദ്ധകാലതോ പട്ഠായ യാവ തംകാലാ മുഖപാഠേനാഭതം സാട്ഠകഥം പിടകത്തയം പോത്ഥകേ ആരോപേതും സമാരഭിംസു. സമാരഭമാനാ ച തേ **അനുരാധരാജധാനി**പുരതോ അട്ഠസട്ഠിമിലപ്പമാണേ **മലയ**ജനപദേ **മാതുല** [മാതലേ ഇതി ഏതരഹി വോഹാരോ] നഗരേ **ആലോക**ലേണേ വസന്താ ഏകസ്സ തന്ദേസികസ്സ ജനപദാധിപതിനോ ആരക്ഖം ഗഹേത്വാ തം **പോത്ഥകാരോപനകമ്മ**മകംസു [മഹാവംസേ ൩൩, ൧൦൦-൧൦൧-ഗാഥാസു]. തേനിദം ഞായതി "തദാ മഹാവിഹാരവാസിനോ ഥേരാ രാജരാജമഹാമത്തേഹി അലദ്ധൂപകാരാ ഹുത്വാ അത്തനോ ബലേനേവ പിടകത്തയസ്സ പോത്ഥകാരോപനകമ്മമകംസൂ"തി ച, "തഞ്ച യഥേവ പച്ഛിമജനാനം സതിപഞ്ഞാഹാനിം ദിസ്വാ കതം, തഥേവ ദുബ്ഭിക്ഖരട്ഠക്ഖോഭാദിഭയുപദ്ദുതകാലേസു ദുദ്ധരഭാവമ്പി ദിസ്വാ"തി ച, തഥാ "അഭയഗിരിവാസീനം സമ്പടിച്ഛിതസമയന്തരവാദേഹി അനാകുലനത്ഥമ്പി കത"ന്തി ച. ഏവം മഹാവിഹാരവാസിനോ ഥേരാ പരിസുദ്ധഥേരവാദപിടകം സമയന്തരേഹി അസമ്മിസ്സനത്ഥായ യഥാ പുരേ, തഥാ പാളിഭാസായ ഏവ പോത്ഥകേ ആരോപേത്വാപി സുരക്ഖിതം രക്ഖിംസു. യദി ഹി തദാ തേപിടകം പോത്ഥകേസു അനാരോപിതമസ്സ, പച്ഛാകാലേസു സമയന്തരതോ ആഗതസുത്താനി "നേതാനി അമ്ഹാക"ന്തി പടിക്ഖിപിതും ന സുകരാനി ഭവേയ്യും. യതോ ച ഖോ തദാ സാട്ഠകഥം തേപിടകം പോത്ഥകേസു ആരോപിതം, തതോയേവ അനാഗതകാലേസു സമയന്തരാഗതസുത്താനി തേഹി പോത്ഥകേഹി സംസന്ദേത്വാ പടിക്ഖിപിതും സുകരാനി ഹോന്തി.

തഥാ ഹി **ഭാതിയരാജ**കാലേ (൫൫൪-൫൮൨-ബു-വ) മഹാവിഹാരവാസീനം അഭയഗിരിവാസീഹി വിനയേ വിവാദോ ഉപ്പജ്ജി. തദാ രാജാ **ദീഘകാരായനം** നാമ ബ്രാഹ്മണജാതികം അമച്ചം ഥേരാനം സന്തികം പേസേസി. സോ ഉഭിന്നം സുത്തം സുത്വാ വിനിച്ഛയം അദാസി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൨൪]. തഥാ **വോഹാരകതിസ്സരാജ**കാലേ ച (൭൮൨-൭൨൪ം ബു-വ) **ഗോഠാഭയരാജ**കാലേ ച (൮൩൭-൮൫൦ ബു-വ) ഥേരവാദികാ പോത്ഥകാരൂള്ഹേന ധമ്മവിനയേന സംസന്ദേത്വാ അധമ്മവാദം പടിക്ഖിപിംസു [നികായസങ്ഗഹേ ൧൨-പിട്ഠേ].

അധമ്മവാദുപ്പത്തി

അയം പന ആദിതോ പട്ഠായ സാസനമലഭൂതാനം അധമ്മവാദാനം ഉപ്പത്തി. **അസോകരഞ്ഞോ** ഹി കാലേ ഉപ്പബ്ബാജേത്വാ നിക്കഡ്ഢിതാ **അഞ്ഞതിത്ഥിയാ** ബുദ്ധസാസനേ അലദ്ധപതിട്ഠാ കോധാഭിഭൂതാ **പാടലിപുത്തതോ** നിക്ഖമിത്വാ **രാജഗഹസമീപേ** **നാലന്ദായം** സന്നിപതിത്വാ ഏവം സമ്മന്തയിംസു ''മഹാജനസ്സ ബുദ്ധസാസനേ അനവഗാഹത്ഥായ സക്യാനം ധമ്മവിനയോ നാസേതബ്ബോ, തഞ്ച ഖോ തേസം സമയം അജാനന്തേഹി ന സക്കാ കാതും, തസ്മാ യേന കേനചി ഉപായേന പുനപി തത്ഥ പബ്ബജിതബ്ബമേവാ''തി. തേ ഏവം സമ്മന്തയിത്വാ പുന ആഗന്ത്വാ വിസുദ്ധഥേരവാദീനമന്തരം പവിസിതും അസക്കോന്താ തദഞ്ഞേസം സത്തരസന്നം മഹാസങ്ഘികാദിനികായാനം സന്തികം ഉപസങ്കമിത്വാ അത്തനോ അഞ്ഞതിത്ഥിയഭാവം അജാനാപേത്വാ പബ്ബജിത്വാ പിടകത്തയമുഗ്ഗണ്ഹിത്വാ തഞ്ച വിപരിവത്തേത്വാ തതോ **കോസമ്ബിം** ഗന്ത്വാ ധമ്മവിനയനാസനായ ഉപായം മന്തയിത്വാ ൨൩൬-ബുദ്ധവസ്സേ ഛസു ഠാനേസു വസന്താ (൧) **ഹേമവതികോ** (൨) **രാജഗിരികോ** (൩) **സിദ്ധത്ഥികോ** (൪) **പുബ്ബസേലിയോ** (൫) **അപരസേലിയോ** (൬) **വാജിരിയോ** (൭) **വേതുല്ലോ** (൮) **അന്ധകോ** (൯) **അഞ്ഞമഹാസങ്ഘികോ**തി നവ അഭിനവേ നികായേ ഉപ്പാദേസും [നികായസങ്ഗഹേ ൯-പിട്ഠേ]. തേസം നാമാനി ച ലദ്ധിയോ ച **കഥാവത്ഥുഅട്ഠകഥായം** ആഗതായേവ.

തേസു ഹേമവതികാ സദ്ധമ്മപതിരൂപകം ബുദ്ധഭാസിതഭാവേന ദസ്സേത്വാ

(൧) **വണ്ണപിടകം** നാമ ഗന്ഥം അകംസു.

രാജഗിരികാ (൨) **അങ്ഗുലിമാലപിടകം,**

സിദ്ധത്ഥികാ (൩) **ഗൂള്ഹവേസ്സന്തരം,**

പുബ്ബസേലിയാ (൪) **രട്ഠപാലഗജ്ജിതം,**

അപരസേലിയാ (൫) **ആളവകഗജ്ജിതം,**

വജിരപബ്ബതവാസിനോ വാജിരിയാ (൬) **ഗൂള്ഹവിനയം** നാമ ഗന്ഥം അകംസു.

തേയേവ സബ്ബേ മായാജാലതന്ത-സമാജതന്താദികേ അനേകേ **തന്തഗന്ഥേ** ച, മരീചികപ്പ-ഹേരമ്ഭകപ്പാദികേ അനേകേ **കപ്പഗന്ഥേ** ച അകംസു.

വേതുല്ലവാദിനോ പന (൭) **വേതുല്ലപിടക**മകംസു.

അന്ധകാ ച (൮) **രതനകൂടാ**ദികേ ഗന്ഥേ,

അഞ്ഞമഹാസങ്ഘികാ ച (൯) **അക്ഖരസാരിയാ**ദിസുത്തന്തേ അകംസു [നികായസങ്ഗഹേ ൯-പിട്ഠേ].

തേസു പന സദ്ധമ്മപതിരൂപകേസു വേതുല്ലവാദോ, വാജിരിയവാദോ, രതനകൂടസത്ഥന്തി ഇമാനിയേവ തീണി ലങ്കാദീപമുപാഗതാനി, അഞ്ഞാനി പന വണ്ണപിടകാദീനി ജമ്ബുദീപേയേവ നിവത്തന്തീതി **നികായസങ്ഗഹേ** വുത്തം. വണ്ണപിടകാദീനമ്പി പന ലങ്കാദീപമുപാഗതച്ഛായാ ദിസ്സതേവ. തഥാ ഹി **സമന്തപാസാദികായ** വിനയട്ഠകഥായം (൩, ൯-പിട്ഠേ)

“വണ്ണപിടക അങ്ഗുലിമാലപിടകരട്ഠപാലഗജ്ജിതആളവകഗജ്ജിതഗൂള്ഹമഗ്ഗഗൂള്ഹവേസ്സന്തര ഗൂള്ഹവിനയ വേദല്ലപിടകാനി [ഏത്ഥ “വേപുല്ല, വേദല്ലം, വേതുല്ലന്തി അത്ഥകോ ഏകം, ബോധിസത്തപിടകസ്സേവ നാമ”ന്തി വേദിതബ്ബം. തഥാ ഹി വുത്തം അസങ്ഗേന നാമ ആചരിയേന അഭിധമ്മസമുച്ചയേ നാമ മഹായാനികഗന്ഥേ (൭൯-പിട്ഠേ) “വേപുല്ലം കതമം? ബോധിസത്തപിടകസമ്പയുത്തം ഭാസിതം. യദുച്ചതേ വേപുല്ലം, തം വേദല്ലമപ്യുച്ചതേ, വേതുല്ലമപ്യുച്ചതേ. കിമത്ഥം വേപുല്ലമുച്ചതേ? സബ്ബസത്താനം ഹിതസുഖാധിട്ഠാനതോ, ഉദാരഗമ്ഭീരധമ്മദേസനാതോ ച. കിമത്ഥമുച്ചതേ വേദല്ലം? സബ്ബാവരണവിദലനതോ. കിമത്ഥമുച്ചതേ വേതുല്ലം? ഉപമാനധമ്മാനം തുലനാഭാവതോ”തി] പന അബുദ്ധവചനാനിയേവാതി വുത്ത”ന്തി ച.

സാരത്ഥപ്പകാസിനിയാ സംയുത്തട്ഠകഥായമ്പി (൨, ൧൮൬-പിട്ഠേ)

“ഗൂള്ഹവിനയം ഗൂള്ഹവേസ്സന്തരം ഗൂള്ഹമഹോസധം വണ്ണപിടകം അങ്ഗുലിമാലപിടകം രട്ഠപാലഗജ്ജിതം ആളവകഗജ്ജിതം വേദല്ലപിടകന്തി അബുദ്ധവചനം സദ്ധമ്മപതിരൂപകം നാമാ”തി ച-

തേസം പടിക്ഖേപോ ദിസ്സതി. ന ഹി താനി അസുത്വാ, തേസഞ്ച അത്ഥം അജാനിത്വാ സീഹളട്ഠകഥാചരിയേഹി താനി പടിക്ഖിപിതും സക്കാ, നാപി തം പടിക്ഖേപവചനം ജമ്ബുദീപികട്ഠകഥാചരിയാനം വചനം ഭവിതും, മഹാമഹിന്ദത്ഥേരസ്സ സീഹളദീപം ഗമനസമയേ തേസംയേവ അഭാവതോ. തസ്മാ താനി ച തദഞ്ഞാനി ച മഹായാനികപിടകാനി തംകാലികാനി യേഭുയ്യേന സീഹളദീപമുപാഗതാനീതി ഗഹേതബ്ബാനി. തേസു ച **വജ്ജിപുത്തകഗണ**പരിയാപന്നസ്സ **ധമ്മരുചിനികായസ്സ** പിടകാനം തദുപാഗമനം പുബ്ബേവ വുത്തം. തദഞ്ഞേസം പന തദുപാഗമനം ഏവം വേദിതബ്ബം.

വേതുല്ലവാദസ്സ പഠമനിഗ്ഗഹോ

വോഹാരകതിസ്സരഞ്ഞോ കാലേ (൬൫വ്യ-൬വ്യം-ബു-വ) അഭയഗിരിവാസിനോ ധമ്മരുചിനികായികാ പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരേന സാസനവിനാസനത്ഥായ ഭിക്ഖുവേസധാരീഹി വേതുല്ലവാദിബ്രാഹ്മണേഹി രചിതം വേതുല്ലപിടകം സമ്പടിഗ്ഗഹേത്വാ ‘‘ഇദം ബുദ്ധഭാസിത’’ന്തി ദസ്സേന്തി. തം മഹാവിഹാരവാസിനോ ഥേരവാദികാ ധമ്മവിനയേന സംസന്ദേത്വാ അധമ്മവാദോതി പടിക്ഖിപിംസു. തം സുത്വാ രാജാ സബ്ബസത്ഥപാരഗും **കപിലം** നാമ അമച്ചം പേസേത്വാ വിനിച്ഛയം കാരാപേത്വാ അബുദ്ധഭാസിതഭാവം ഞത്വാ സബ്ബം വേതുല്ലപോത്ഥകം ഝാപേത്വാ തല്ലജ്ജികേ ച പാപഭിക്ഖൂ നിഗ്ഗഹേത്വാ ബുദ്ധസാസനം ജോതേസി [നികായസങ്ഗഹേ ൧൨-പിട്ഠേ]. വുത്തഞ്ഹേതം മഹാവംസേ -

൩൬-൪൧. ‘‘വേതുല്ലവാദം മദ്ദിത്വാ, കാരേത്വാ പാപനിഗ്ഗഹം;
കപിലേന അമച്ചേന, സാസനം ജോതയീ ച സോ’’തി.

സാഗലിയനികായുപ്പത്തി

പുനപി തേ അഭയഗിരിവാസിനോ **ഗോഠാഭയ**രഞ്ഞോ കാലേ (൩൯൭-വ്യ്ഥം-ബു-വ) വേതുല്ലവാദം തഥേവ ദസ്സേന്തി. തദാ പന തേസു **ഉസ്സിലിയാതിസ്സോ** നാമ മഹാഥേരോ **വോഹാരകതിസ്സ**രാജകാലേ വേതുല്ലവാദീനം ഭിക്ഖൂനം കതനിഗ്ഗഹം സുത്വാ "വിചാരണസമ്പന്നസ്സ രഞ്ഞോ സമയേ തഥേവ ഭവേയ്യ, ന ഭദ്ദകമേത"ന്തി ചിന്തേത്വാ "ന മയം തേഹി ഏകതോ ഹോമാ"തി തിസതമത്തേ ഭിക്ഖൂ ഗഹേത്വാ ദക്ഖിണഗിരിവിഹാരം ഗന്ത്വാ **ധമ്മരുചിനികായ**തോ വിസും ഹുത്വാ വസി. തേസു **സാഗലോ** നാമ മഹാഥേരോ തത്ഥേവ ദക്ഖിണഗിരിമ്ഹി വസന്തോ ആഗമബ്യാഖ്യാനമകാസി. തതോ പട്ഠായ തം ഥേരമാരബ്ഭ തസ്സന്തേവാസിനോ **സാഗലിയാ** നാമ അഹേസും. തേസമ്പി വാദോ പച്ഛാ **മഹാസേന**രാജകാലേ **ജേതവനവിഹാരേ** പത്ഥരി [നികായ ഫന-പിട്ഠേ].

വേതുല്ലവാദസ്സ ദുതിയനിഗ്ഗഹോ

ഗോഠാഭയോ പന രാജാ പഞ്ചസു [മഹാവിഹാര, ചേതിയ, ഥൂപാരാമ, ഇസ്സരസമണക, വേസ്സഗിരിവിഹാരസങ്ഖാതേസു] വിഹാരേസു മഹാഭിക്ഖുസങ്ഘം ഏകതോ സന്നിപാതേത്വാ തം പവത്തിം പുച്ഛിത്വാ വേതുല്ലവാദസ്സ അബുദ്ധഭാസിതഭാവം ഞത്വാ തംവാദിനോ സട്ഠി പാപഭിക്ഖൂ ലക്ഖണാഹതേ കത്വാ രട്ഠതോ പബ്ബാജേസി, വേതുല്ലപോത്ഥകാനി ച ഝാപേത്വാ ബുദ്ധസാസനം ജോതേസി [മഹാവംസേ ൩൬, ൧൧൧-൧൧൨-ഗാഥാസു, നികായ ൧൩-പിട്ഠേ].

തദാ രട്ഠതോ പബ്ബാജിതേസു തേസു ഭിക്ഖൂസു കേചി **കാവീരപട്ടനം** ഗന്ത്വാ തത്ഥ വസന്തി. തസ്മിഞ്ച സമയേ ഏകോ അഞ്ഞതിത്ഥിയമാണവകോ ദേസന്തരതോ കാവീരമാഗന്ത്വാ പട്ടനഗാമികേഹി തേസം ഭിക്ഖൂനം കതൂപഹാരം ദിസ്വാ ലാഭസക്കാരം നിസ്സായ തേസം സന്തികേ പബ്ബജിത്വാ **സങ്ഘമിത്തോ**തി നാമേന പാകടോ അഹോസി. സോ മഹാവിഹാരവാസീനം ധമ്മവിനിച്ഛയം നിസ്സായ ഗോഠാഭയരഞ്ഞാ വേതുല്ലവാദഹേതു തേസം ഭിക്ഖൂനം രട്ഠാ പബ്ബാജിതഭാവം ഞത്വാ മഹാവിഹാരവാസീനം കുദ്ധോ ഹുത്വാ "വേതുല്ലവാദം വാ നേ ഗാഹാപേസ്സാമി, വിഹാരേ വാ നേസം ഉമ്മൂലേത്വാ വിനാസേസ്സാമീ"തി സീഹളദീപം ഗന്ത്വാ രാജാനം പസാദേത്വാ തസ്സ ദ്വേ പുത്തേ സിപ്പം സിക്ഖാപേസ്സാമീതി ആരഭി. തഥാപി അത്തനോ വാദസ്സ ജാനനസമത്ഥം **ജേട്ഠതിസ്സം** ഓഹായ അനാഗതേ അത്തനോ വചനം കാരാപേതും സക്കുണേയ്യം കനിട്ഠം **മഹാസേനകുമാരമേവ** സങ്ഗണ്ഹിത്വാ സിപ്പം സിക്ഖാപേസി. വിതുനോ അച്ചയേന ജേട്ഠതിസ്സകുമാരേ രജ്ജം പത്തേ (വു൧൦-വു൧൯-ബു-വ) സോ തസ്സ രഞ്ഞോ ഭീതോ കാവീരപട്ടനമേവ ഗതോ [മഹാവംസേ ൩൬, ൧൧൩-ഗാഥാദീസു, നികായ ൧൪-പിട്ഠേ].

മഹാസേനരഞ്ഞോ പന കാലേ (വു൧൯-വു൪൬-ബു-വ) സോ പുന സീഹളദീപമാഗന്ത്വാ **അഭയഗിരിവിഹാരേ** വസന്തോ മഹാവിഹാരവാസീഹി വേതുല്ലവാദം ഗാഹാപേതും നാനാപകാരേഹി വായാമമകാസി. തഥാപി തേഹി തം ഗാഹാപേതും അസക്കോന്തോ രാജാനം ഉപസങ്കമിത്വാ നാനാകാരണേഹി സഞ്ഞാപേത്വാ "യോ കോചി ഏകസ്സപി ഭിക്ഖുസ്സ മഹാവിഹാരവാസിനോ ആഹാരം ദദേയ്യ, തസ്സ സതം ദണ്ഡോ"തി രഞ്ഞോ ആണായ നഗരേ ഭേരിം ചരാപേസി. തദാ മഹാവിഹാരവാസിനോ നഗരേ പിണ്ഡായ ചരന്താ തയോ ദിവസേ ഭിക്ഖമലദ്ധാ മഹാപാസാദേ സന്നിപതിത്വാ "സചേ മയം ഖുദാഹേതു അധമ്മം ധമ്മോതി ഗണ്ഹേയ്യാമ, ബഹൂ ജനാ തം ഗഹേത്വാ അപായഗാമിനോ ഭവിസ്സന്തി, മയഞ്ച സബ്ബേ സാവജ്ജാ ഭവിസ്സാമ, തസ്മാ ന മയം ജീവിതഹേതുപി വേതുല്ലവാദം പടിഗ്ഗണ്ഹിസ്സാമാ"തി സമ്മന്തയിത്വാ മഹാവിഹാരാദികേ സബ്ബവിഹാരേ ഛഡ്ഡേത്വാ **രോഹണജനപദഞ്ച മലയപദേസഞ്ച** അഗമിംസു [മഹാവംസേ ൩൭, ൨-൬-ഗാഥാസു. നികായസങ്ഗഹേ ൧൪-പിട്ഠേ].

വേതുല്ലവാദോ

കീദിസോ **വേതുല്ലവാദോ** നാമ, യതോ മഹാവിഹാരവാസിനോ അതിവിയ ജിഗുച്ഛിംസൂതി? ഇദാനി വേതുല്ലവാദസ്സ സരൂപം സബ്ബാകാരേന പകാസേതും ന സക്കാ, വേതുല്ലനാമേന പോത്ഥകാനം വാ നികായസ്സ വാ ഏതരഹി അപാകടഭാവതോ. അഭിധമ്മപിടകേ പന കഥാവത്ഥുഅട്ഠകഥായം [കഥാ॰ അട്ഠ॰ ൭൯൩-൭൯൪ ആദയോ] കതിപയാ വേതുല്ലവാദാ ആഗതാ. കഥം? -

“പരമത്ഥതോ മഗ്ഗഫലാനേവ സങ്ഘോ, മഗ്ഗഫലേഹി അഞ്ഞോ സങ്ഘോ നാമ നത്ഥി, മഗ്ഗഫലാനി ച ന കിഞ്ചി പടിഗ്ഗണ്ഹന്തി, തസ്മാ ന വത്തബ്ബം സങ്ഘോ ദക്ഖിണം പടിഗ്ഗണ്ഹാതീ”തി ച (൧).

“മഗ്ഗഫലാനേവ സങ്ഘോ നാമ, ന ച താനി ദക്ഖിണം വിസോധേതും സക്കോന്തി, തസ്മാ ന വത്തബ്ബം സങ്ഘോ ദക്ഖിണം വിസോധേതീ”തി ച (൨).

“മഗ്ഗഫലാനേവ സങ്ഘോ നാമ, ന ച താനി കിഞ്ചി ഭുഞ്ജന്തി, തസ്മാ ന വത്തബ്ബം സങ്ഘോ ഭുഞ്ജതി പിവതി ഖാദതി സായതീ”തി ച (൩).

മഗ്ഗഫലാനേവ സങ്ഘോ നാമ, ന ച സക്കാ തേസം കിഞ്ചി ദാതും, ന ച തേഹി പടിഗ്ഗണ്ഹിതും, നാപി തേസം ദാനേന കോചി ഉപകാരോ ഇജ്ഝതി, തസ്മാ ന വത്തബ്ബം സങ്ഘസ്സ ദിന്നം മഹപ്ഫല”ന്തി ച (൪).

“ബുദ്ധോ ഭഗവാ ന കിഞ്ചി പരിഭുഞ്ജതി, ലോകാനുവത്തനത്ഥം പന പരിഭുഞ്ജമാനം വിയ അത്താനം ദസ്സേതി, തസ്മാ നിരുപകാരത്താ ന വത്തബ്ബം തസ്മിം ദിന്നം മഹപ്ഫല”ന്തി ച (൫).

“ഭഗവാ തുസിതഭവനേ നിബ്ബത്തോ തത്ഥേവ വസതി, ന മനുസ്സലോകം ആഗച്ഛതി, നിമ്മിതരൂപമത്തകം പനേത്ഥ ദസ്സേതീ”തി ച (൬).

“തുസിതപുരേ ഠിതോ ഭഗവാ ധമ്മദേസനത്ഥായ അഭിനിമ്മിതം പേസേസി, തേന ചേവ, തസ്സ ച ദേസനം സമ്പടിച്ഛിത്വാ ആയസ്മതാ ആനന്ദേന ധമ്മോ ദേസിതോ, ന ബുദ്ധേന ഭഗവതാ”തി ച (൭).

“ഏകാധിപ്പായേന മേഥുനോ ധമ്മോ പടിസേവിതബ്ബോ. അയം പനേത്ഥ അത്ഥോ - കാരുഞ്ഞേന വാ ഏകേന അധിപ്പായേന ഏകാധിപ്പായോ, സംസാരേ വാ ഏകതോ ഭവിസ്സാമാതി ഇത്ഥിയാ സദ്ധിം ബുദ്ധപൂജാദീനി കത്വാ പണിധിവസേന ഏകോ അധിപ്പായോ അസ്സാതി ഏകാധിപ്പായോ, ഏവരൂപോ ദ്വിന്നമ്പി ജനാനം ഏകാധിപ്പായോ മേഥുനോ ധമ്മോ പടിസേവിതബ്ബോ”തി ച (൮) ഏവം വേതുല്ലവാദീനം ലദ്ധിയോ ആഗതാ, ഏത്തകായേവ നേസം വാദാ ഥേരവാദഗന്ഥവസേന ദാനി പഞ്ഞായന്തി.

ഏത്ഥ ച ആദിതോ ചതൂഹി വാദേഹി സുത്തന്താഗതസങ്ഘോ ച മിച്ഛാ ഗഹിതോ, വിനയാഗതസങ്ഘോ ച സബ്ബഥാ പടിക്ഖിത്തോ. തദനന്തരം തയോ വാദാ ഇസ്സരനിമ്മാനവാദാനുവത്തകാ. അന്തിമസ്സ പന അസദ്ധമ്മവാദഭാവോ അതിവിയ പാകടോതി.

അഭിധമ്മസമുച്ചയേ പന വേതുല്ലപിടകസ്സ ബോധിസത്തപിടകഭാവോ പകാസിതോ, തസ്മാ സദ്ധമ്മപുണ്ഡരികസുത്താദികേ ബോധിസത്തപിടകേ ആഗതവാദോപി ‘‘വേതുല്ലവാദോ’’തി വേദിതബ്ബോ [അഭിധമ്മസമുച്ചയേ ൭൯-പിട്ഠേ].

മഹാവിഹാരനാസനം

മഹാവിഹാരവാസീസു പന വുത്തപ്പകാരേന സബ്ബവിഹാരേ ഛഡ്ഡേത്വാ ഗതേസു സങ്ഘമിത്തോ പാപഭിക്ഖു രാജാനം സഞ്ഞാപേത്വാ ലോഹപാസാദാദികേ ചതുസട്ഠ്യാധികേ തിസതമത്തേ പരിവേണപാസാദേ നാസേത്വാ സമൂലം ഉദ്ധരാപേത്വാ അഭയഗിരിവിഹാരം ആനയാപേസി. വിഹാരഭൂമിയഞ്ച കസാപേത്വാ അപരണ്ണേ വപാപേസി. ഏവം തദാ മഹാവിഹാരോ നവ വസ്സാനി ഭിക്ഖൂഹി സുഞ്ഞോ അഹോസി ആവാസവിരഹിതോ ച. അഥ രാജാ **മേഘവണ്ണാഭയസ്സ** നാമ കല്യാണമിത്തഭൂതസ്സ അമച്ചസ്സ സന്തജ്ജനപുബ്ബങ്ഗമേന വചനേന മഹാവിഹാരം പുന പാകതികം കത്വാ തേ ചാപി അപക്കന്തേ ഭിക്ഖൂ ആനേത്വാ ചതൂഹി പച്ചയേഹി ഉപട്ഠഹി [മഹാവംസേ ൩൭-൩൦-ഗാഥാസു. നികായസങ്ഗഹേ ൧൪-൧൫-പിട്ഠേസു].

ജേതവനവാസിനികായുപ്പത്തി

പുനപി രാജാ **ദക്ഖിണാരാമ**വാസിമ്ഹി ജിമ്ഹമാനസേ **കുഹകതിസ്സത്ഥേരേ** പസന്നോ ഹുത്വാ തസ്സത്ഥായ മഹാവിഹാരസീമബ്ഭന്തരേ **ജോതിവനുയ്യാനേ** ജേതവനവിഹാരം കാരേതുമാരഭി. മഹാവിഹാരവാസിനോ ഭിക്ഖൂ തം നിവാരേതും അസക്കോന്താ പുനപി തതോ അപക്കമിംസു. തദാപി മഹാവിഹാരോ നവ മാസാനി ഭിക്ഖൂഹി സുഞ്ഞോ അഹോസി. രാജാ പന അത്തനോ അജ്ഝാസയവസേനേവ തത്ഥ **ജേതവനവിഹാരം** കാരേത്വാ തസ്സ കുഹകതിസ്സത്ഥേരസ്സ അദാസിയേവ. തത്ഥ ദക്ഖിണഗിരിവിഹാരതോ **സാഗലിയാ** ഭിക്ഖൂ ആഗന്ത്വാ വസിംസു. പച്ഛാ ച തേ **അമ്ബസാമണേരസിലാകാല**രഞ്ഞോ കാലേ (൧൦൬൭-൧൦൮൦-ബു-വ) വേതുല്ലവാദിനോ അഹേസും [മഹാവംസേ ൩൭, ൩൨-ഗാഥാദീസു, നികായസങ്ഗഹേ ൧൫-പിട്ഠേ].

ഏവം ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ സീഹളദീപമാഗമനകാലതോ (൯൬൫-ബു-വ) പുബ്ബേയേവ വിസുദ്ധത്ഥേരവാദീഹി മഹാവിഹാരവാസീഹി വിരുദ്ധസമയാ **അഭയഗിരിവാസിനോ** (൪൫൫-ബു-വ) **സാഗലിയാ** (൭൯൭-൮൧൦-ബു-വ) **ജേതവനവാസിനോ** (൮൨൯-൮൪൫-ബു-വ) ചാതി തയോ നികായാ ഉപ്പന്നാ അഹേസും. തേസു പന അഭയഗിരിവാസിനോയേവ വിസേസതോ പാകടാ ചേവ ഹോന്തി ബലവന്തോ ച. തഥാ ഹി തേ വിസുദ്ധത്ഥേരവാദപിടകഞ്ച വജ്ജിപുത്തകപരിയാപന്നധമ്മരുചിനികായപിടകഞ്ച മഹിസാസകാദിനികായപിടകഞ്ച മഹായാനപിടകഞ്ച സമ്പടിച്ഛന്തി. തേസു ധമ്മരുചിനികായപിടകസ്സ സമ്പടിച്ഛിതഭാവോ പാകടോയേവ. മഹിസാസകാദിനികായപിടകസ്സ സമ്പടിച്ഛിതഭാവോ പന **ഫാഹിയ**ന്നാമസ്സ ചിനഭിക്ഖുനോ അദ്ധാനക്കമെസല്ലക്ഖണകഥായ ചേവ അട്ഠകഥാസു പടിക്ഖിത്തവണ്ണപിടകാദിനാമവസേന ച വേദിതബ്ബോ, തഥാ മഹായാനപിടകസ്സ സമ്പടിച്ഛിതഭാവോപി.

ഫാഹിയമദ്ധാനക്കമകഥാ

ഫാഹിയനാമേന ഹി ചിനഭിക്ഖുനാ ൻരെ-ബുദ്ധവസ്സേ സീഹളദീപതോ സക്കതഭാസാരോപിതം മഹിസാസകവിനയപിടകഞ്ച ദീഘാഗമോ ച സംയുത്താഗമോ ച സന്നിപാതപിടകഞ്ച അത്തനാ സഹ ചിനരട്ഠമാനീതന്തി തസ്സ അദ്ധാനക്കമകഥായം ദസ്സിതം. തഞ്ച സബ്ബം അഭയഗിരിവിഹാരതോയേവ ലദ്ധമസ്സ, മഹാവിഹാരവാസീനം സക്കതാരോപിതപിടകാഭാവതോ. അട്ഠകഥായം പടിക്ഖിത്തവണ്ണപിടകാദീനി ച തഥേവ ഭവേയ്യും, മഹാവിഹാരവാസീഹി തേസം അപ്പടിഗ്ഗഹിതഭാവതോ. തഥാ "ഫാഹിയമ്ഭിക്ഖുസ്സ സീഹളദീപേ പടിവസനകാലേ (ൻരെ-ൻരെ-ബു-വ) മഹാവിഹാരേ തിസഹസ്സമത്താ ഭിക്ഖൂ വസന്തി, തേ ഥേരവാദപിടകമേവ ഉഗ്ഗണ്ഹന്തി, ന മഹായാനപിടകം. അഭയഗിരിവിഹാരേ പഞ്ചസഹസ്സമത്താ ഭിക്ഖൂ വസന്തി, തേ പന ദ്വേപി പിടകാനി ഉഗ്ഗണ്ഹന്തി **മഹായാനപിടക**ഞ്ചേവ **ഥേരവാദപിടക**ഞ്ചാ"തി ച തേനേവ ചിനഭിക്ഖുനാ ദസ്സിതം.

യസ്മാ പന അഭയഗിരിവാസിനോ മഹായാനപിടകമ്പി ഉഗ്ഗണ്ഹന്തി, തസ്മാ തസ്മിം വിഹാരേ മഹായാനികാനം പധാനാചരിയഭൂതേഹി അസ്സഘോസനാഗജ്ജുനേഹി കതഗന്ഥാപി സംവിജ്ജമാനായേവ ഭവേയ്യും, തതോയേവ തേസം നയഞ്ച നാമഞ്ച ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോപി അഞ്ഞേപി തംകാലികാ മഹാവിഹാരവാസിനോ സുതസമ്പന്നാ ഥേരാ ജാനേയ്യുംയേവ. അപിച ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേ സമുദ്ദസമീപേ ഗുന്താജനപദേ **നാഗാരജുനകോണ്ഡം** നാമ ഠാനമത്ഥി, യത്ഥ **നാഗജ്ജുനോ** മഹായാനികാനം പധാനാചരിയഭൂതോ വസന്തോ ബുദ്ധസാസനം പതിട്ഠാപേസി. ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ ച തന്ദേസികഭാവനിമിത്തം ദിസ്സതി, തം പച്ഛതോ (ന്ന-പിട്ഠേ) ആവിഭവിസ്സതി. തസ്മാപി ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ നാഗജ്ജുനസ്സ ച അസ്സഘോസസ്സ ച നയഞ്ച നാമഞ്ച ജാനേയ്യയേവാതി സക്കാ അനുമിനിതും.

ജാനതോയേവ പന തേസം നയസ്സ വാ നാമസ്സ വാ അത്തനോ അട്ഠകഥായമപ്പകാസനം തേസം നികായന്തരഭാവതോയേവസ്സ. തഥാ ഹി തേസം അസ്സഘോസനാഗജ്ജുനാനം **അസ്സഘോസോ** [(൬൦൦-ന്ന൭൦-ബുദ്ധവസ്സബ്ഭന്തരേ)] ഥേരവാദതോ ഭിന്നേസു ഏകാദസസു ഗണേസു **സബ്ബത്ഥിവാദഗണേ** പരിയാപന്നോ, **നാഗജ്ജുനോ** ച **മഹാസങ്ഘിക-ചേതിയ**വാദിഗണാദീഹി ജാതേ **മഹായാനനികായേ** പരിയാപന്നോ, മഹാവിഹാരവാസിനോ ച ആദിതോയേവ പട്ഠായ നികായന്തരസമയേഹി അസമ്മിസ്സനത്ഥം അത്തനോ പിടകം അതീവ ആദരം കത്വാ രക്ഖന്തി, അയഞ്ച ആചരിയബുദ്ധഘോസോ തേസമഞ്ഞതരോ. വുത്തഞ്ഹി തസ്സ ഗന്ഥനിഗമനേസു **"മഹാവിഹാരവാസീനം വംസാലങ്കാരഭൂതേനാ"**തി. തസ്മാ "ആചരിയബുദ്ധഘോസോ തേസം നയം ജാനന്തോയേവ അത്തനോ ഗന്ഥേസു നികായന്തരസമയേഹി അസമ്മിസ്സനത്ഥം നപ്പകാസേസീ"തി വേദിതബ്ബം.

ഏത്താവതാ ച യാനി "ബോധിമണ്ഡസമീപമ്ഹി, ജാതോ ബ്രാഹ്മണമാണവോ"തിആദിനാ വുത്തസ്സ മഹാവംസവചനസ്സ വിചാരണമുഖേന ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ വമ്ഭനവചനാനി ധമ്മാനന്ദകോസമ്ബിനാ വുത്താനി,

താനി അമൂലകഭാവേന അനുവിചാരിതാനി. തഥാപി “ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ബോധിമണ്ഡസമീപേ ജാതോ”തി ഏതം പന അത്ഥം സാധേതും ദള്ഹകാരണം ന ദിസ്സതേവ ഠപേത്വാ തം മഹാവംസവചനം, യമ്പി **ബുദ്ധഘോസുപ്പത്തിയം** വുത്തം, തമ്പി മഹാവംസമേവ നിസ്സായ വുത്തവചനത്താ ന ദള്ഹകാരണം ഹോതീതി.

മരമ്മരട്ഠികഭാവകഥാ

ഏകച്ചേ പന മരമ്മരട്ഠികാ ‘‘ആചരിയബുദ്ധഘോസോ മരമ്മരട്ഠേ **സഥും** നാമ നഗരതോ **സീഹളദീപം** ഗന്ത്വാ സങ്ഗഹട്ഠകഥായോ അകാസീ’’തി വദന്തി. തം ധമ്മാനന്ദേന അനുജാനിത്വാ ‘‘തമ്പി ഥോകം യുത്തിസമ്പന്നം, അഹം ഏവം സദ്ദഹാമി ‘ബുദ്ധഘോസോ ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേ **തേലങ്ഗ**ജാതികോ’തി, തേലങ്ഗജാതികാ ച ബഹൂ ജനാ **മരമ്മ**രട്ഠേ ച **ഇന്ദോചിന** രട്ഠേ ച ഗന്ത്വാ വസന്തി, **തല്ഹിങ?** ഇതി വോഹാരോ ച തതോയേവ തേലങ്ഗപദതോ ഉപ്പന്നോ. തഥാ ‘ബുദ്ധഘോസോ അട്ഠകഥായോ കത്വാ സീഹളദീപതോ മരമ്മരട്ഠം ഗന്ത്വാ പച്ഛിമഭാഗേ തത്ഥേവ വസീ’തിപി ഗഹേതും സക്കാ, തസ്സ ഹി ഗന്ഥാ മരമ്മരട്ഠേ സീഹളരട്ഠതോപി സുരക്ഖിതതരാ ഹോന്തീ’’തി ച വത്വാ പതിട്ഠാപിതം.

ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠികഭാവയുത്തി

ബഹൂ പന ആധുനികാ വിചക്ഖണാ ധമ്മാനന്ദാദയോ "ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ **ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠികോ**"തി വദന്തി. അയം പനേത്ഥ യുത്തി, യേഭുയ്യേന ഹി അട്ഠകഥാദീകാകാരാ ഥേരാ ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠികായേവ. തഥാ ഹി ബുദ്ധവംസട്ഠകഥായ ച അഭിധമ്മാവതാരട്ഠകഥായ ച വിനയവിനിച്ഛയട്ഠകഥായ ച കാരകോ **ആചരിയബുദ്ധദത്തത്ഥേരോ** ചോളരട്ഠേ തമ്ബപണ്ണിനദിയം **ഉരഗനഗരേ** ജാതോ ആചരിയബുദ്ധഘോസേന ഏകകാലികോ ച. പരമത്ഥവിനിച്ഛയ-നാമരൂപപരിച്ഛേദ-അഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹാനം കാരകോ **ആചരിയഅനുരുദ്ധത്ഥേരോ** [ഏകച്ചേ പന വദന്തി-പരമത്ഥവിനിച്ഛയകാരകോ ഏകോ, നാമരൂപപരിച്ഛേദഅഭിധമ്മത്ഥസങ്ഗഹാനം കാരകോ ഏകോതി ദ്വേ അനുരുദ്ധത്ഥേരാതി] **കഞ്ചിവരരട്ഠേ കാവേരിനഗര**ജാതികോ. ഖുദ്ദകനികായപരിയാപന്നഉദാനാദിപാളിയാ സംവണ്ണനാഭൂതായ പരമത്ഥദീപനിയാ കാരകോ **ആചരിയധമ്മപാലത്ഥേരോപി** ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേ കഞ്ചിപുരജാതികോ. തഥേവായമ്പീതി വേദിതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹി **മനോരഥപൂരണിയാ** നാമ അങ്ഗുത്തരട്ഠകഥായ നിഗമനേ -

> "ആയാചിതോ സുമതിനാ, ഥേരേന ഭദന്തജോതിപാലേന;
> കഞ്ചിപുരാദീസു മയാ, പുബ്ബേ സദ്ധിം വസന്തേനാ"തി.

ഏത്ഥ ച **കഞ്ചിപുരം** നാമ മദരസനഗരസ്സ ഈസകം പച്ഛിമനിസ്സിതേ ദക്ഖിണദിസാഭാഗേ പഞ്ചചത്താലീസമിലപ്പമാണേ പദേസേ ഇദാനി കഞ്ജീവര ഇതി വോഹരിതനഗരമേവ.

തഥാ **പപഞ്ചസൂദനിയാ** നാമ മജ്ഝിമട്ഠകഥായ നിഗമനേപി -

> "ആയാചിതോ സുമതിനാ, ഥേരേന ബുദ്ധമിത്തേന;
> പുബ്ബേ മയൂരദൂത [മയൂരരൂപ (സീ॰), മയൂരസുത്ത (സ്യാ॰)] പട്ടനമ്ഹി സദ്ധിം വസന്തേനാ"തി - വുത്തം.

ഏത്ഥ ച **മയൂരദൂതപട്ടനം** നാമ ഇദാനി മദരസനഗരസമീപേ മിലപോര ഇതി വോഹരിതട്ഠാനന്തി പോരാണപ്പവത്തിഗവേസീഹി വുത്തം.

ഇമാഹി പന നിഗമനഗാഥാഹി ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേയേവ നിവുത്ഥപുബ്ബതം പകാസേതി, ബോധിമണ്ഡസമീപേ വാ, മരമ്മരട്ഠേ വാ നിവുത്ഥപുബ്ബതായ പകാസനഞ്ച ന ദിസ്സതി. തേന ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠികോ ന ഹോതീതി ന സക്കാ പടിക്ഖിപിതും.

സമന്തപാസാദികായമ്പി വിനയട്ഠകഥായം (൩, ⅏൩) ആചരിയേന ഏവം വുത്തം -

> "യം പന അന്ധകട്ഠകഥായം 'അപരിക്ഖിത്തേ പമുഖേ അനാപത്തീതി ഭൂമിയം വിനാ ജഗതിയാ പമുഖം സന്ധായ കഥിത'ന്തി വുത്തം, തം അന്ധകരട്ഠേ പാടേക്കസന്നിവേസാ ഏകച്ഛദനാ ഗബ്ഭപാളിയോ സന്ധായ വുത്ത"ന്തി.

ഇമിനാ പന വചനേന "അന്ധകട്ഠകഥാ അന്ധകരട്ഠികേഹി ഥേരേഹി കതാ"തി പാകടാ ഹോതി, ആചരിയബുദ്ധഘോസോപി ച അന്ധകട്ഠകഥായ സന്ധായഭാസിതമ്പി തന്ദേസികഗബ്ഭപാളിസന്നിവേസാകാരമ്പി സുട്ഠു ജാനാതി, തസ്മാ തന്ദേസികോ ന ഹോതീതി ന സക്കാ വത്തുന്തി.

തഥാ ഇമസ്സപി വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ നിഗമനേ - **"മോരണ്ഡഖേടകവത്തബ്ബേനാ"**തി വുത്തം. ഏത്ഥ ച **ഖേടോ**തി പദസ്സ ഗാമോതി വാ, ജാനപദാനം കസ്സകാനം നിവാസോതി വാ, ഖുദ്ദകനഗരന്തി വാ തയോ അത്ഥാ സക്കതാഭിധാനേ പകാസിതാ, ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേസു ച യാവജ്ജതനാപി ഗാമോ **ഖേഡാ**തി വോഹരീയതി. തസ്മാ മോരണ്ഡവ്ഹയേ ഖേടേ ജാതോ മോരണ്ഡഖേടകോ, മോരണ്ഡഖേടകോ ഇതി വത്തബ്ബോ മോരണ്ഡഖേടകവത്തബ്ബോ, തേന മോരണ്ഡഖേടകവത്തബ്ബേനാതി വചനത്ഥം കത്വാ "മോരണ്ഡഗാമേ ജാതോതി വത്തബ്ബേന ഥേരേനാ"തി അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ. ഇദാനി പന ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേ ***ഗുന്താജനപദേ*** നാഗാരജുനകോണ്ഡതോ ഏകപണ്ണാസമിലമത്തേ (൫൧) അമരവതിതോ ച അട്ഠപണ്ണാസമിലമത്തേ (൫൮) പദേസേ **കോതനേമലിപുരീ**തി ച ***ഗുന്ദലപല്ലീ***തി ച വോഹരിതം ഠാനദ്വയമത്ഥി, തത്ഥ ച ബഹൂനി ബുദ്ധസാസനികപോരാണസന്തകാനി ദിട്ഠാനി, **നേമലീ**തി തേലഗുവോഹാരോ ച മോരസ്സ, ***ഗുന്ദലു*** ഇതി ച അണ്ഡസ്സ, തസ്മാ തം ഠാനദ്വയമേവ പുബ്ബേ **മോരണ്ഡഖേടോ**തി വോഹരിതോ **ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ ജാതിഗാമോ** ഭവേയ്യാതി പോരാണട്ഠാനഗവേസീഹി ഗഹിതോ. യസ്മാ പനേതം "മോരണ്ഡഖേടകവത്തബ്ബേനാ"തി പദം "മോരണ്ഡഗാമജാതേനാ"തി പദം വിയ പാളിനയാനുച്ഛവികം ന ഹോതി, അഞ്ഞേഹി ച ബഹൂഹി വിസേസനപദേഹി ഏകതോ അട്ഠത്വാ വിസേസ്യപദസ്സ പച്ഛതോ വിസും ഠിതം, ആഗമട്ഠകഥാദീസു ച ന ദിസ്സതി, തസ്മാ ഏതം കേനചി തംകാലികേന ആചരിയസ്സ ജാതിട്ഠാനം സഞ്ജാനന്തേന പക്ഖിത്തം വിയ ദിസ്സതീതി.

ഇമേസു പന തീസു "ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ബോധിമണ്ഡസമീപേ ജാതോതി ച മരമ്മരട്ഠികോതി ച ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠികോ"തി ച വുത്തവചനേസു പച്ഛിമമേവ ബലവതരം ഹോതി ആചരിയസ്സേവ വചനനിസ്സിതത്താ, തസ്മാ തദേവ നിസ്സായ ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ ഉപ്പത്തി ഏവം വേദിതബ്ബാ.

ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ അട്ഠുപ്പത്തി

ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ദസമേ ബുദ്ധവസ്സസതകേ (൯൦൧-൧൦൦൦-ബു-വ) **ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേ മോരണ്ഡഗാമേ** ബ്രാഹ്മണകുലേ ജാതോ, സോ തീസു വേദേസു ചേവ സബ്ബവിജ്ജാസിപ്പഗന്ഥേസു ച പാരങ്ഗതോ ഹുത്വാ ബുദ്ധസാസനധമ്മം സുത്വാ തമ്പി ഉഗ്ഗണ്ഹിതുകാമോ തസ്മിംയേവ ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേ ഏകസ്മിം ഥേരവാദികവിഹാരേ **മഹാവിഹാരവാസീനം** രേവതത്ഥേരപ്പമുഖാനം ഭിക്ഖൂനം സന്തികേ പബ്ബജ്ജഞ്ചേവ ഉപസമ്പദഞ്ച ഗണ്ഹിത്വാ പിടകത്തയപാളിമുഗ്ഗണ്ഹി. സോ ഏവം പിടകത്തയപാളിമുഗ്ഗണ്ഹന്തോയേവ അഞ്ഞാസി "അയമേകായനമഗ്ഗോ ദസ്സനവിസുദ്ധിയാ നിബ്ബാനസച്ഛികിരിയായാ"തി. ആചരിയുപജ്ഝായാ ച തസ്സ വിസിട്ഠഞാണപ്പഭാവസമ്പന്നഭാവം ഞത്വാ "ഇമസ്സ ബുദ്ധസാസനേ കിത്തിഘോസോ ബുദ്ധസ്സ വിയ പവത്തിസ്സതീ"തി സമ്പസ്സമാനാ **"ബുദ്ധഘോസോ"**തി നാമമകംസു. തേന വുത്തം "ബുദ്ധഘോസോതി ഗരൂഹി ഗഹിതനാമധേയ്യേനാ"തി.

സോ ഏവം പിടകത്തയപാളിമുഗ്ഗണ്ഹിത്വാ **മദരസ** നഗരസമീപട്ഠാനഭൂതേ **മയൂരദൂതപട്ടനമ്ഹി** ച **കഞ്ചിപുരാ**ദീസു ച വസന്തോ **അന്ധകട്ഠകഥായ** പരിചയം കത്വാ തായ അസന്തുട്ഠചിത്തോ സീഹളട്ഠകഥാസുപി പരിചയം കാതുകാമോ താ ച പാളിഭാസമാരോപേത്വാ അഭിനവീകാതുമാസീസന്തോ സീഹളദീപമഗമാസി. തസ്മിഞ്ച കാലേ സീഹളദീപേ **മഹാനാമോ** നാമ രാജാ രജ്ജം കാരേതി, സോ ച രാജാ **അഭയഗിരിവാസീസു** പസന്നോ തേയേവ വിസേസതോ പഗ്ഗണ്ഹാതി.

ഏകച്ചേ പന ആധുനികാ വിചക്ഖണാ ഏവം വദന്തി "ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ സീഹളദീപാഗമനേന **സിരിമേഘവണ്ണരാജ**കാലതോ (൮൪൩-ബു-വ) പുരേതരംയേവ ഭവിതബ്ബ"ന്തി. ഇദഞ്ച നേസം കാരണം, തസ്സ രഞ്ഞോ നവവസ്സകാലേ (൮൫൨-ബു-വ) ബുദ്ധസ്സ **ദാഠാധാതുകലിങ്ഗരട്ഠ**തോ സീഹളദീപമാനീതാ, തതോ പട്ഠായ സീഹളരാജാനോ അനുസംവച്ഛരം മഹന്തം ധാതുപൂജാഉസ്സവം കരോന്തി. യദി ച ആചരിയബുദ്ധഘോസോ തതോ പച്ഛാ സീഹളദീപമാഗച്ഛേയ്യ, തമ്പി പാസാദികം മഹുസ്സവം ദിസ്വാ അത്തനോ ഗന്ഥേസു പകാസേയ്യ യഥാ ഫാഹിയം നാമ ചിനഭിക്ഖു മഹാനാമരാജകാലേ (൯൫൪-൯൭൫-ബു-വ) തം ദിസ്വാ അത്തനോ അദ്ധാനക്കമകഥായം പകാസേസി, ന പന ആചരിയസ്സ ഗന്ഥേസു തംപകാസനാ ദിസ്സതി, തേനേതം ഞായതി "ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ദാഠാധാതുസമ്പത്തകാലതോ (൮൫൨-ബു-വ) പുരേതരംയേവ സീഹളദീപമാഗന്ത്വാ അട്ഠകഥായോ അകാസീ"തി. തം പന ന ദള്ഹകാരണം ഹോതി, തിപിടകപാളിയാ ഹി അത്ഥസംവണ്ണനായ യം വാ തം വാ അത്തനോ പച്ചക്ഖദിട്ഠം പകാസേതബ്ബം ന ഹോതി, ന ച അത്ഥസംവണ്ണനാ അദ്ധാനക്കമകഥാസദിസാ. കിഞ്ച ഭിയ്യോ, സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായം ദീപവംസതോപി കിഞ്ചി ആനേത്വാ പകാസിതം, ദീപവംസേ ച യാവ മഹാസേനരാജകാലാ (൮൧൯-൮൪൬-ബു-വ) പവത്തി പകാസിതാതി സിരിമേഘവണ്ണരാജകാലതോ (൮൪൬-൮൭൩-ബു-വ) പുബ്ബേ ദീപവംസോയേവ ലിഖിതോ ന ഭവേയ്യ. യദി ച അട്ഠകഥായോ തതോ പുബ്ബേയേവ കതാ ഭവേയ്യും, കഥം തത്ഥ ദീപവംസോ സക്കാ പകാസേതുന്തി.

ആചരിയബുദ്ധഘോസോ പന സീഹളദീപം പത്തകാലേ (൯൬൫-ബു-വ) **മഹാവിഹാരമേവ** ഗന്ത്വാ തത്ഥ സീഹളമഹാഥേരാനം സന്തികേ സീഹളട്ഠകഥായോ സുണി. വുത്തഞ്ഹി സമന്തപാസാദികായം -

> ‘‘മഹാഅട്ഠകഥഞ്ചേവ, മഹാപച്ചരിമേവ ച;
> കുരുന്ദിഞ്ചാതി തിസ്സോപി, സീഹളട്ഠകഥാ ഇമാ.
>
> ബുദ്ധമിത്തോതി നാമേന, വിസ്സുതസ്സ യസസ്സിനോ;
> വിനയഞ്ഞുസ്സ ധീരസ്സ, സുത്വാ ഥേരസ്സ സന്തികേ’’തി [പരി॰ അട്ഠ॰ നിഗമനകഥാ].

ഇമിനാ പന അട്ഠകഥാവചനേന മഹാഅട്ഠകഥാദീനം തിസ്സന്നംയേവ അട്ഠകഥാനം സുതഭാവോ ദസ്സിതോ. സമന്തപാസാദികായം പന സങ്ഖേപഅന്ധകട്ഠകഥാനമ്പി വിനിച്ഛയോ ദസ്സിതോയേവ, കസ്മാ പന താ ആചരിയേന സീഹളത്ഥേരാനം സന്തികേ ന സുതാതി? താസു ഹി അന്ധകട്ഠകഥാ താവ അന്ധകരട്ഠികഭാവതോ, കതപരിചയഭാവതോ ച ന സുതാതി പാകടോയേവായമത്ഥോ. സങ്ഖേപട്ഠകഥാ പന മഹാപച്ചരിട്ഠകഥായ സംഖിത്തമത്തഭാവതോ ന സുതാതി വേദിതബ്ബാ. തഥാ ഹി **വജിരബുദ്ധിടീകായം** ഗന്ഥാരമ്ഭസംവണ്ണനായം [വിജിര॰ ടീ॰ ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാവണ്ണനാ] ചൂളപച്ചരിട്ഠകഥാഅന്ധകട്ഠകഥാനമ്പി **ആദി**-സദ്ദേന സങ്ഗഹിതഭാവോ വുത്തോ, **സാരത്ഥദീപനീ-വിമതിവിനോദനീ**ടീകാസു [സാരത്ഥ॰ ടീ॰ ൧.൯൨ പാചിത്തിയകണ്ഡ; വി॰ വി॰ ടീ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാവണ്ണനാ] പന അന്ധകസങ്ഖേപട്ഠകഥാനം സങ്ഗഹിതഭാവോ വുത്തോ, സമന്തപാസാദികായഞ്ച ചൂളപച്ചരീതി നാമം കുഹിഞ്ചിപി ന ദിസ്സതി, മഹാട്ഠകഥാ മഹാപച്ചരീ കുരുന്ദീ അന്ധകസങ്ഖേപട്ഠകഥാതി ഇമാനിയേവ നാമാനി ദിസ്സന്തി, ബഹൂസു ച ഠാനേസു ‘‘സങ്ഖേപട്ഠകഥായം പന മഹാപച്ചരിയഞ്ച വുത്ത’’ന്തിആദിനാ [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൯൬] ദ്വിന്നമ്പി സമാനവിനിച്ഛയോ ദസ്സിതോ. തസ്മാ വജിരബുദ്ധിയം ചൂളപച്ചരീതി വുത്തട്ഠകഥാ മഹാപച്ചരിതോ ഉദ്ധരിത്വാ സങ്ഖേപേന കതട്ഠകഥാ ഭവേയ്യ, സാ ച സങ്ഖേപേന കതത്താ **സങ്ഖേപട്ഠകഥാ** നാമ ജാതാ ഭവേയ്യ. ഏവഞ്ച സതി മഹാപച്ചരിയാ സുതായ സാപി സുതായേവ ഹോതീതി ന സാ ആചരിയേന സുതാതി വേദിതബ്ബാ.

ഏവം സീഹളട്ഠകഥായോ സുണന്തസ്സേവ ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ തിക്ഖഗമ്ഭീരജവനഞാണപ്പഭാവവിസേസസമ്പന്നഭാവഞ്ച പരമവിസുദ്ധസദ്ധാബുദ്ധിവീരിയപടിമണ്ഡിതസീലാചാരജ്ജവമദ്ദവാദിഗുണസമുദയ-സമുദിതഭാവഞ്ച സകസമയസമയന്തരഗഹനജ്ഝോഗാഹണസമത്ഥപഞ്ഞാവേയ്യത്തി-യസമന്നാഗതഭാവഞ്ച അനേകസത്ഥന്തരോചിതസംവണ്ണനാനയസുകോവിദഭാവഞ്ച ഞത്വാ തംസവനകിച്ചപരിനിട്ഠിതകാലേ **സങ്ഘപാലാ**ദയോ ഥേരാ തം വിസുദ്ധിമഗ്ഗാദിഗന്ഥാനം കരണത്ഥായ വിസും വിസും ആയാചിംസു. ഏത്ഥ ച ആചരിയസ്സ യഥാവുത്തഗുണേഹി സമ്പന്നഭാവോ അത്തനോ വചനേനേവ പാകടോ. വുത്തഞ്ഹി അത്തനോ ഗന്ഥനിഗമനേസു -

> ‘‘പരമവിസുദ്ധസദ്ധാബുദ്ധിവീരിയപടിമണ്ഡിതേന
> സീലാചാരജ്ജവമദ്ദവാദിഗുണസമുദയസമുദിതേന

സകസമയസമയന്തരഗഹനജ്ഝോഗാഹണസമത്ഥേന
പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയസമന്നാഗതേനാ’’തിആദി.

തത്ഥ **സകസമയസമയന്തരഗഹനജ്ഝോഗാഹണസമത്ഥേനാ**തി പദേന ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ മഹാവിഹാരവാസീനം വിസുദ്ധത്ഥേരവാദീനം ദേസനാനയസങ്ഖാതേ സകസമയേ ച മഹാസങ്ഘികാദിമഹായാനികപരിയോസാനാനം നികായന്തരഭൂതാനം പരേസം പിടകഗന്ഥന്തരവാദനയസങ്ഖാതേ പരസമയേ ച തഥാ തംകാലികഅഞ്ഞതിത്ഥിയസമണബ്രാഹ്മണാനം വേദത്തയാദിസങ്ഖാതേ പരസമയേ ച കോവിദോ, തേസം സകസമയപരസമയാനം ദുരോഗാഹദുബ്ബോധത്ഥസങ്ഖാതേ ഗഹനട്ഠാനേപി ച ഓഗാഹിതും സമത്ഥോതി ദീപേതി. **പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയസമന്നാഗതോ**തി പദേന ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ പോരാണട്ഠകഥായോ സങ്ഖിപിതുഞ്ച പടിസങ്ഖരിതുഞ്ച സമത്ഥോതി ദീപേതീതി വേദിതബ്ബോ.

ആയാചനകാരണം

കസ്മാ പന തേ തം ആയാചിംസൂതി? വുച്ചതേ, മഹാവിഹാരവാസിനോ ഹി ആദിതോയേവ പട്ഠായ പിടകത്തയം യഥാ തീസു സങ്ഗീതീസു പാളിഭാസായ സങ്ഗീതം, യഥാ ച **വട്ടഗാമണിരാജ**കാലേ (ർരരു-ർന്നൗ-ബു-വ) പോത്ഥകേസു ആരോപിതം, തഥാ പോരാണം പാളിപിടകമേവ ഉഗ്ഗണ്ഹന്തി ചേവ വാചേന്തി ച, ന സക്കതാരോപിതപിടകം. അട്ഠകഥായോ ച തിവസ്സസതമത്തതോ പുരേ കതാ. തഥാ ഹി അട്ഠകഥാസു **വസഭരാജ**കാലതോ (ന്നംൻ-ന്നരു-ബു-ം) പച്ഛാ സീഹളികഥേരാനഞ്ചേവ അഞ്ഞേസഞ്ച വത്ഥു ന ദിസ്സതി ഠപേത്വാ **മഹാസേന**രാജവത്ഥും [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൨൩൬-൨൩൭], യാവ ആചരിയബുദ്ധഘോസകാലാപി ച താ ഏവ പോരാണട്ഠകഥായോ അത്ഥി ന അഭിനവീകതാ. തേന തേസം പിടകേസു യേഭുയ്യേന ജനാ പരിചയം കാതും അസഞ്ജാതാഭിലാസാ ഹോന്തി അസഞ്ജാതുസ്സാഹാ. ദീപന്തരേസു ച അത്തനോ പിടകം പത്ഥരാപേതും ന സക്കോന്തി അട്ഠകഥാനം ദീപഭാസായ അഭിസങ്ഖതത്താ. അഭയഗിരിവാസിനോ പന വട്ടഗാമണിരാജകാലതോ പട്ഠായ സക്കതഭാസാരോപിതം ധമ്മരുചിനികായാദിപിടകമ്പി മഹായാനപിടകമ്പി നവം നവം പരിയാപുണന്തി ചേവ വാചേന്തി ച, തേന തേസം പിടകേസു യേഭുയ്യേന ജനാ പരിചയം കാതും സഞ്ജാതാഭിലാസാ ഹോന്തി സഞ്ജാതുസ്സാഹാ, നവം നവമേവ ഹി സത്താ പിയായന്തി. തതോയേവ തേ ദീപന്തരേസുപി അത്തനോ വാദം പത്ഥരാപേതും സക്കോന്തി. തസ്മാ തേ മഹാവിഹാരവാസിനോ ഥേരാ അത്തനോ സീഹളട്ഠകഥായോ പാളിഭാസായ അഭിസങ്ഖരിതുകാമാ തഥാ കാതും സമത്ഥം ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ ഞാണപ്പഭാവവിസേസം യഥാവുത്തഗുണസമ്പന്നഭാവഞ്ച ഞത്വാ ആയാചിംസൂതി വേദിതബ്ബം.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ കരണം

തേസു താവ വിസുദ്ധിമഗ്ഗം ആചരിയബുദ്ധഘോസോ സങ്ഘപാലത്ഥേരേന അജ്ഝേസിതോ മഹാവിഹാരസ്സ ദക്ഖിണഭാഗേ പധാനഘരേ മഹാനിഗമസ്സാമിനോ പാസാദേ [പരി॰ അട്ഠ॰ നിഗമനകഥാ] വസന്തോ അകാസി. ഏത്താവതാ ച ''സോ പനേസ വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ കേന കതോ, കദാ കതോ, കത്ഥ കതോ, കസ്മാ കതോ''തി ഇമേസം പഞ്ഹാനമത്ഥോ വിത്ഥാരേന വിഭാവിതോ ഹോതി.

ഇദാനി കിമത്ഥം കതോതിആദീനം പഞ്ഹാനമത്ഥം പകാസയിസ്സാമ. തത്ഥ **കിമത്ഥം കതോതി** ഏതസ്സ പന പഞ്ഹസ്സ അത്ഥോ ആചരിയേനേവ പകാസിതോ. കഥം?

''സുദുല്ലഭം ലഭിത്വാന, പബ്ബജ്ജം ജിനസാസനേ;
സീലാദിസങ്ഗഹം ഖേമം, ഉജും മഗ്ഗം വിസുദ്ധിയാ.

യഥാഭൂതം അജാനന്താ, സുദ്ധികാമാപി യേ ഇധ;
വിസുദ്ധിം നാധിഗച്ഛന്തി, വായമന്താപി യോഗിനോ.

തേസം പാമോജ്ജകരണം, സുവിസുദ്ധവിനിച്ഛയം;
മഹാവിഹാരവാസീനം, ദേസനാനയനിസ്സിതം.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗം ഭാസിസ്സം, തം മേ സക്കച്ച ഭാസതോ;
വിസുദ്ധികാമാ സബ്ബേപി, നിസാമയഥ സാധവോ''തി [വിസുദ്ധി॰ ൧.൨].

തസ്മാ ഏസ വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ വിസുദ്ധിസങ്ഖാതനിബ്ബാനകാമാനം സാധുജനാനം സീലസമാധിപഞ്ഞാസങ്ഖാതസ്സ വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ യാഥാവതോ ജാനനത്ഥായ കതോതി പധാനപ്പയോജനവസേന വേദിതബ്ബോ. അപ്പധാനപ്പയോജനവസേന പന ചതൂസു ആഗമട്ഠകഥാസു ഗന്ഥസല്ലഹുകഭാവത്ഥായപി കതോതി വേദിതബ്ബോ. തഥാ ഹി വുത്തം **ആഗമട്ഠകഥാസു** -

''മജ്ഝേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ, ഏസ ചതുന്നമ്പി ആഗമാനഞ്ഹി;
ഠത്വാ പകാസയിസ്സതി, തത്ഥ യഥാഭാസിതമത്ഥം;
ഇച്ചേവ മേ കതോ''തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ].

തന്നിസ്സയോ

കിം നിസ്സായ കതോതി ഏതസ്സപി പഞ്ഹസ്സ അത്ഥോ ആചരിയേനേവ പകാസിതോ. വുത്തഞ്ഹി ഏത്ഥ ഗന്ഥാരമ്ഭേ -

"മഹാവിഹാരവാസീനം, ദേസനാനയനിസ്സിത"ന്തി [വിസുദ്ധി॰ ൧.൨].

തഥാ നിഗമനേപി -

"തേസം സീലാദിഭേദാനം, അത്ഥാനം യോ വിനിച്ഛയോ;
പഞ്ചന്നമ്പി നികായാനം, വുത്തോ അട്ഠകഥാനയേ.

സമാഹരിത്വാ തം സബ്ബം, യേഭുയ്യേന സനിച്ഛയോ;
സബ്ബസങ്കരദോസേഹി, മുത്തോ യസ്മാ പകാസിതോ"തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ].

ഇമിനാ പന വചനേന അയമത്ഥോ പാകടോ ഹോതി - "വിസുദ്ധിമഗ്ഗം കുരുമാനോ ആചരിയോ മഹാവിഹാരവാസീനം ദേസനാനയസങ്ഖാതാ പഞ്ചന്നമ്പി നികായാനം പോരാണട്ഠകഥായോ നിസ്സായ താസു വുത്തം ഗഹേതബ്ബം സബ്ബം വിനിച്ഛയം സമാഹരിത്വാ അകാസീ"തി. തസ്മാ യാ യാ ഏത്ഥ പദവണ്ണനാ വാ വിനിച്ഛയോ വാ സാധകവത്ഥു വാ ദസ്സീയതി, തം സബ്ബം തസ്സ തസ്സ നിദ്ധാരിതപാളിപദസ്സനികായസംവണ്ണനാഭൂതായ പോരാണസീഹളട്ഠകഥാതോ ആനേത്വാ ഭാസാപരിവത്തനവസേനേവ ദസ്സിതന്തി വേദിതബ്ബം. അയമ്പി ഹി വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ ന കേവലം അത്തനോ ഞാണപ്പഭാവേന കതോ, വിസും പകരണഭാവേന ച, അഥ ഖോ ചതുന്നമ്പി ആഗമട്ഠകഥാനം **അവയവഭാവേനേവ** കതോ. വുത്തഞ്ഹി താസം നിഗമനേ -

"ഏകൂനസട്ഠിമത്തോ, വിസുദ്ധിമഗ്ഗോപി ഭാണവാരേഹി;
അത്ഥപ്പകാസനത്ഥായ, ആഗമാനം കതോ യസ്മാ.

തസ്മാ തേന സഹായം, അട്ഠകഥാ ഭാണവാരഗണനായ;
സുപരിമിതപരിച്ഛിന്നം, ചത്താലീസസതം ഹോതീ"തിആദി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ၃.നിഗമനകഥാ].

യാ പന വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ മഗ്ഗാമഗ്ഗഞാണദസ്സനവിസുദ്ധിനിദ്ദേസേ "അയം താവ വിസുദ്ധികഥായം നയോ. അരിയവംസകഥായം പനാ"തിആദിനാ [വിസുദ്ധി॰ ၂.൭൭൭] ദ്വേ കഥാ വുത്താ, താപി മഹാവിഹാരവാസീനം ദേസനാനയേ അന്തോഗധാ ഇമസ്സ വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ നിസ്സയായേവാതി വേദിതബ്ബാതി.

തക്കരണപ്പകാരോ

കേന പകാരേന കതോതി ഏത്ഥ അനന്തരപഞ്ഹേ വുത്തപ്പകാരേനേവ കതോ. തഥാ ഹി ആചരിയോ സംയുത്തനികായതോ

> “സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ, ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയം;
> ആതാപീ നിപകോ ഭിക്ഖു, സോ ഇമം വിജടയേ ജട”ന്തി [സം॰ നി॰ ൧.൨൩] -

ഇമം ഗാഥം പഠമം ദസ്സേത്വാ തത്ഥ പധാനവസേന വുത്താ സീലസമാധിപഞ്ഞായോ വിസും വിസും വിത്ഥാരതോ വിഭജിത്വാ അകാസി. ഏവം കുരുമാനോ ച പഞ്ചഹിപി നികായേഹി സീലസമാധിപഞ്ഞാപടിസംയുത്താനി സുത്തപദാനി ഉദ്ധരിത്വാ തേസം അത്ഥഞ്ച സീഹളട്ഠകഥാഹി ഭാസാപരിവത്തനവസേന ദസ്സേത്വാ താസു വുത്താനി സീഹളികവത്ഥൂനി ച വിനിച്ഛയേ ച പകാസേസി. വിസേസതോ പന തസ്മിം കാലേ പാകടാ സകസമയവിരുദ്ധാ സമയന്തരാ ച ബഹൂസു ഠാനേസു ദസ്സേത്വാ സഹേതുകം പടിക്ഖിത്താ. കഥം?

തത്ഥ ഹി **ചരിയാവണ്ണനായം** “തത്ര പുരിമാ താവ തിസ്സോ ചരിയാ പുബ്ബാചിണ്ണനിദാനാ ധാതുദോസനിദാനാ ചാതി ഏകച്ചേ വദന്തി. പുബ്ബേ കിര ഇട്ഠപ്പയോഗസുഭകമ്മബഹുലോ രാഗചരിതോ ഹോതി, സഗ്ഗാ വാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നോ. പുബ്ബേ ഛേദനവധബന്ധനവേരകമ്മബഹുലോ ദോസചരിതോ ഹോതി, നിരയനാഗയോനീഹി വാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നോ. പുബ്ബേ മജ്ജപാനബഹുലോ സുതപരിപുച്ഛാവിഹീനോ ച മോഹചരിതോ ഹോതി, തിരച്ഛാനയോനിയാ വാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നോതി ഏവം പുബ്ബാചിണ്ണനിദാനാതി വദന്തി. ദ്വിന്നം പന ധാതൂനം ഉസ്സന്നത്താ പുഗ്ഗലോ മോഹചരിതോ ഹോതി പഥവീധാതുയാ ച ആപോധാതുയാ ച. ഇതരാസം ദ്വിന്നം ഉസ്സന്നത്താ ദോസചരിതോ. സബ്ബാസം സമത്താ പന രാഗചരിതോതി. ദോസേസു ച സേമ്ഹാധികോ രാഗചരിതോ ഹോതി. വാതാധികോ മോഹചരിതോ. സേമ്ഹാധികോ വാ മോഹചരിതോ. വാതാധികോ രാഗചരിതോതി ഏവം ധാതുദോസനിദാനാതി വദന്തീ”തി ഏകച്ചേവാദം ദസ്സേത്വാ സോ “തത്ഥ യസ്മാ പുബ്ബേ ഇട്ഠപ്പയോഗസുഭകമ്മബഹുലാപി സഗ്ഗാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നാപി ച ന സബ്ബേ രാഗചരിതാനേവ ഹോന്തി, ന ഇതരേ വാ ദോസമോഹചരിതാ. ഏവം ധാതൂനഞ്ച യഥാവുത്തേനേവ നയേന ഉസ്സദനിയമോ നാമ നത്ഥി. ദോസനിയമേ ച രാഗമോഹദ്വയമേവ വുത്തം, തമ്പി ച പുബ്ബാപരവിരുദ്ധമേവ. തസ്മാ സബ്ബമേതം അപരിച്ഛിന്നവചന”ന്തി [വിസുദ്ധി॰ ൧.൪൪] പടിക്ഖിത്തോ. തം **പരമത്ഥമഞ്ജൂസായ** നാമ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗമഹാടീകായം** “ഏകച്ചേതി **ഉപതിസ്സത്ഥേരം** സന്ധായാഹ, തേന ഹി **വിമുത്തിമഗ്ഗേ** തഥാ വുത്ത”ന്തിആദിനാ വണ്ണിതം [വിസുദ്ധി॰ ടീ॰ ൧.൪൪].

വിമുത്തിമഗ്ഗപകരണം

കോ സോ **വിമുത്തിമഗ്ഗോ** നാമ? വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ വിയ സീലസമാധിപഞ്ഞാനം വിസും വിസും വിഭജിത്വാ ദീപകോ ഏകോ പടിപത്തിഗന്ഥോ. തഥാ ഹി -

> “സീലം സമാധി പഞ്ഞാ ച, വിമുത്തി ച അനുത്തരാ;
> അനുബുദ്ധാ ഇമേ ധമ്മാ, ഗോതമേന യസസ്സിനാ”തി [ദീ॰ നി॰ ൨.൧൮൬; അ॰ നി॰ ൪.൧] -

ഇമം ഗാഥം പഠമം ദസ്സേത്വാ തദത്ഥവണ്ണനാവസേന സീലസമാധിപഞ്ഞാവിമുത്തിയോ വിസും വിസും വിഭജിത്വാ ദീപിതാ. സോ പന ഗന്ഥോ ഇദാനി **ചിനരട്ഠേ**യേവ ദിട്ഠോ, ചിനഭാസായ ച പരിവത്തിതോ (൧൦൪൬-ബു-വ) **സങ്ഘപാലേന** നാമ ഭിക്ഖുനാ. കേന പന സോ കുതോ ച തത്ഥ ആനീതോതി ന പാകടമേതം. തസ്സ പന സങ്ഘപാലസ്സ ആചരിയോ **ഗുണഭദ്രോ** നാമ മഹായാനികോ ഭിക്ഖു മജ്ഝിമഇന്ദിയദേസികോ, സോ ഇന്ദിയരട്ഠതോ ചിനരട്ഠം ഗച്ഛന്തോ പഠമം സീഹളദീപം ഗന്ത്വാ തതോ (൯൮൬-ബു-വ) ചിനരട്ഠം ഗതോ. തദാ സോ തേന ആനീതോ ഭവേയ്യ [വിമുത്തിമഗ്ഗ, വിസുദ്ധിമഗ്ഗ].

തസ്മിഞ്ഹി വിമുത്തിമഗ്ഗേ പുബ്ബാചിണ്ണനിദാനദസ്സനം ധാതുനിദാനദസ്സനഞ്ച യഥേവ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ ഏകച്ചേവാദോ, തഥേവാഗതം. ദോസനിദാനദസ്സനേ പന “സേമ്ഹാധികോ രാഗചരിതോ, **പിത്താധികോ ദോസചരിതോ,** വാതാധികോ മോഹചരിതോ. സേമ്ഹാധികോ വാ മോഹചരിതോ, വാതാധികോ രാഗചരിതോ”തി തിണ്ണമ്പി രാഗദോസമോഹാനം ദോസനിയമോ വുത്തോ. ആചരിയബുദ്ധഘോസേന ദിട്ഠവിമുത്തിമഗ്ഗപോത്ഥകേ പന “പിത്താധികോ ദോസചരിതോ”തി പാഠോ ഊനോ ഭവേയ്യ.

അഞ്ഞാനിപി ബഹൂനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ പടിക്ഖിത്താനി തത്ഥ വിമുത്തിമഗ്ഗേ ഗഹേതബ്ബഭാവേന ദിസ്സന്തി. കഥം?

സീലനിദ്ദേസേ (൧, ൠ-പിട്ഠേ) “അഞ്ഞേ പന സിരട്ഠോ സീലത്ഥോ, സീതലത്ഥോ സീലത്ഥോതി ഏവമാദിനാപി നയേനേത്ഥ അത്ഥം വണ്ണയന്തീ”തി പടിക്ഖിത്തോ അത്ഥോപി തത്ഥ ഗഹേതബ്ബഭാവേന ദിസ്സതി.

തഥാ **ധുതങ്ഗനിദ്ദേസേ** (൧, ൭ൠ-പിട്ഠേ) “യേസമ്പി കുസലത്തികവിനിമുത്തം ധുതങ്ഗം, തേസം അത്ഥതോ ധുതങ്ഗമേവ നത്ഥി, അസന്തം കസ്സ ധുനനതോ ധുതങ്ഗം നാമ ഭവിസ്സതി, ധുതഗുണേ സമാദായ വത്തതീതി വചനവിരോധോപി ച നേസം ആപജ്ജതി, തസ്മാ തം ന ഗഹേതബ്ബ”ന്തി പടിക്ഖിത്തം **പഞ്ഞത്തിധുതങ്ഗ**മ്പി തത്ഥ ദിസ്സതി. മഹാടീകായം (൧-൧൦൪) പന “യേസന്തി **അഭയഗിരിവാസികേ** സന്ധായാഹ, തേ ഹി ധുതങ്ഗം നാമ പഞ്ഞത്തീതി വദന്തീ”തി വണ്ണിതം.

തഥാ **പഥവീകസിണനിദ്ദേസേ** (൧, ൧൪൪) “പടിപദാവിസുദ്ധി നാമ സസമ്ഭാരികോ ഉപചാരോ, ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ നാമ അപ്പനാ,

സമ്പഹംസനാ നാമ പച്ചവേക്ഖണാതി ഏവമേകേ വണ്ണയന്തീ''തിആദിനാ പടിക്ഖിത്തഏകേവാദോപി തത്ഥ ദിസ്സതി. മഹാടീകായം (൧, ൧൭൨) പന ''ഏകേതി അഭയഗിരിവാസിനോ''തി വണ്ണിതം.

തഥാ **ഖന്ധനിദ്ദേസേ** (൨, വ്വം-പിട്ഠേ) ''ബലരൂപം സമ്ഭവരൂപം ജാതിരൂപം രോഗരൂപം ഏകച്ചാനം മതേന മിദ്ധരൂപ''ന്തി ഏവം അഞ്ഞാനിപി രൂപാനി ആഹരിത്വാ പോരാണട്ഠകഥായം തേസം പടിക്ഖിത്തഭാവോ പകാസിതോ. മഹാടീകായം ''ഏകച്ചാനന്തി അഭയഗിരിവാസീന''ന്തി വണ്ണിതം. തേസു ജാതിരൂപം മിദ്ധരൂപഞ്ച **വിമുത്തിമഗ്ഗേ** ദസ്സിതം. ന കേവലം ദസ്സനമത്തമേവ, അഥ ഖോ മിദ്ധരൂപസ്സ അത്ഥിഭാവോപി ''മിദ്ധം നാമ തിവിധം ആഹാരജം ഉതുജം ചിത്തജഞ്ചാതി. തേസു **ചിത്തജമേവ നീവരണം** ഹോതി, സേസാ പന ദ്വേ അരഹതോപി ഭവേയ്യു''ന്തിആദിനാ സാധിതോ.

ഏത്താവതാ ച വിമുത്തിമഗ്ഗേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേന അസമാനത്ഥാനം വുത്തഭാവോ ച അഭയഗിരിവാസീഹി തസ്സ ഗന്ഥസ്സ പടിഗ്ഗഹിതഭാവോ ച സക്കാ ഞാതും. അഞ്ഞാനിപി പന ഈദിസാനി അസമാനവചനാനി ബഹൂനി തത്ഥ സംവിജ്ജന്തിയേവ, താനി പന സബ്ബാനി ന സക്കാ ഇധ ദസ്സേതും.

യേഭുയ്യേന പനസ്സ കരണപ്പകാരോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ വിയ ഹോതി. യാ യാ ഹി പാളി അഭിധമ്മവിഭങ്ഗതോ വാ പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗതോ വാ അഞ്ഞസുത്തന്തേഹി വാ ആനേത്വാ സാധകഭാവേന വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ ദസ്സിയതി, തത്ഥപി സാ സാ പാളി യേഭുയ്യേന ദിസ്സതേവ. താസു കഞ്ചിമത്തം ഉദ്ധരിത്വാ അനുമിനനത്ഥായ ദസ്സയിസ്സാമ.

യാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൧, ൪൭-പിട്ഠേ) ''പഞ്ച സീലാനി പാണാതിപാതസ്സ പഹാനം സീല''ന്തിആദികാ പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗപാളി ദസ്സിതാ, സാ വിമുത്തിമഗ്ഗേപി ദിസ്സതേവ.

യഞ്ച വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൧, ൧൩൭-പിട്ഠേ) ''സമാധി കാമച്ഛന്ദസ്സ പടിപക്ഖോ... പേ... വിചാരോ വിചികിച്ഛായാ''തി വചനം **പേടകേ** വുത്തന്തി ദസ്സിതം, തഞ്ച തത്ഥപി തഥേവ ദസ്സേത്വാ **''തിപേടകേ** വുത്ത''ന്തി നിദ്ദിട്ഠം. **തിപേടകേ**തി നാമഞ്ച പേടകോപദേസമേവ സന്ധായ വുത്തം ഭവേയ്യ. തത്ഥ ഹി വിവിച്ചേവ കാമേഹീതി പാഠസംവണ്ണനായം ''അലോഭസ്സ പാരിപൂരിയാ കാമേഹി വിവേകോ സമ്പജ്ജതി, അദോസസ്സ. അമോഹസ്സ പാരിപൂരിയാ അകുസലേഹി ധമ്മേഹി വിവേകോ സമ്പജ്ജതീ''തി പാഠസ്സ തിപേടകേ വുത്തഭാവോ ദസ്സിതോ. സോ ച പാഠോ പേടകോപദേസേ (൨൬൨-പിട്ഠേ) ''തത്ഥ അലോഭസ്സ പാരിപൂരിയാ വിവിത്തോ ഹോതി കാമേഹീ''തിആദിനാ ദിസ്സതി.

യഥാ ച വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൧, ൨൭൪-പിട്ഠേ) ''അയമ്പി ഖോ ഭിക്ഖവേ ആനാപാനസ്സതിസമാധി ഭാവിതോ''തിആദികാ പാളി മഹാവഗ്ഗസംയുത്തകതോ ആനേത്വാ ദസ്സിതാ, തഥേവ തത്ഥപി.

യഥാ ച വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൧, ൨൭൨-പിട്ഠേ) ''അസ്സാസാദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛതോ''തിആദി പാളി ച (൧, ൨൭൩-പിട്ഠേ) കകചൂപമപാളി ച പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗതോ ആനേത്വാ ദസ്സിതാ, തഥേവ തത്ഥപി.

യഥാ ച വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൨, ന്നൻ-പിട്ഠേ) “കതമാ ചിന്താമയാ പഞ്ഞാ”തിആദികാ ച പാളി “തത്ഥ കതമം ആയകോസല്ല”ന്തിആദികാ ച പാളി (൨, ൭൧-പിട്ഠേ) “ദുക്ഖേ ഞാണം അത്ഥപടിസമ്ഭിദാ”തിആദികാ ച പാളി അഭിധമ്മവിഭങ്ഗതോ ആനേത്വാ ദസ്സിതാ, തഥേവ തത്ഥപി. സബ്ബാപി ച തത്ഥ വുത്താ ഏകവിധദുവിധാദിപഞ്ഞാപഭേദകഥാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വുത്തകഥായ യേഭുയ്യേന സമാനായേവ.

> “യേന ചക്ഖുപസാദേന, രൂപാനി മനുപസ്സതി;
> പരിത്തം സുഖുമം ഏതം, ഊകാസിരസമൂപമ”ന്തി [വിസുദ്ധി॰ ൨.൪൩൬; ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൬൯൬] -

അയമ്പി ഗാഥാ വിമുത്തിമഗ്ഗേപി ആയസ്മതാ സാരിപുത്തത്ഥേരേന ഭാസിതഭാവേനേവ ദസ്സിതാ. **ഊകാസിരസമൂപമ**ന്തി പദം പന **ഊകാസമൂപമ**ന്തി തത്ഥ ദിസ്സതി, തഞ്ച പരമ്പരലേഖകാനം പമാദലേഖമത്തമേവ സിയാ.

ചതൂസു സച്ചേസു വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വിയ വചനത്ഥതോ ലക്ഖണതോ അനൂനാധികതോ കമതോ അന്തോഗധാനം പഭേദതോ ഉപമാതോ ച വിനിച്ഛയോ ദസ്സിതോ, സോ ച യേഭുയ്യേന വിസുദ്ധിമഗ്ഗേന [വിസുദ്ധി॰ ൨.൫൨൯] സമാനോയേവ.

യഥാ ച വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൨, ൨൪൨-൨൪൭) സമ്മസനഞാണകഥായം പഞ്ചന്നം ഖന്ധാനം അതീതാദിഏകാദസവിധേന ച അനിച്ചാദിലക്ഖണത്തയേന ച വിസും വിസും സമ്മസനനയോ ദസ്സിതോ, തഥേവ തത്ഥപി. ചക്ഖാദിജരാമരണപരിയോസാനേസു പന ധമ്മേസു ധമ്മവിചാരപരിയോസാനാനം സട്ഠിയാ ഏവ ധമ്മാനം അനിച്ചാദിലക്ഖണത്തയേന സമ്മസനനയോ തത്ഥ ദസ്സിതോ.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ പന ദിട്ഠിവിസുദ്ധിനിദ്ദേസേ (൨, ൨൩൦-൨൩൨-പിട്ഠേസു) വുത്താ “യമകം നാമരൂപഞ്ച...പേ॰... ഉഭോ ഭിജ്ജന്തി പച്ചയാ”തി ഗാഥാ ച, “ന ചക്ഖുതോ ജായരേ”തിആദികാ ൨൭ ഗാഥായോ ച, “ന സകേന ബലേന ജായരേ”തിആദികാ ൨൭ ഗാഥായോ ച വിമുത്തിമഗ്ഗേ ഭങ്ഗാനുപസ്സനാഞാണകഥായം ദസ്സിതാ. താസു അപ്പമത്തകോയേവ പാഠഭേദോ ദിസ്സതി.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൨, ൨൬൧-൨-പിട്ഠേസു) അരൂപസത്തകേസു അരിയവംസകഥാനയേന വുത്തോ കലാപതോ ച യമകതോ ച സമ്മസനനയോ വിമുത്തിമഗ്ഗേ ഏത്ഥേവ ഭങ്ഗാനുപസ്സനാഞാണകഥായം ദസ്സിതോ.

വിമുത്തിമഗ്ഗേ ബുദ്ധാനുസ്സതികഥായം ലോകവിദൂതി പദസ്സ അത്ഥവണ്ണനായം സത്തലോകസങ്ഖാരലോകവസേന **ദ്വേയേവ ലോകാ** ദസ്സിതാ, ന പന ഓകാസലോകോ യഥാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ (൧, ൧൯൭-൨൦൦-പിട്ഠേസു).

ഏത്താവതാ ച വിമുത്തിമഗ്ഗോ നാമ ഗന്ഥോ കീദിസോതി സക്കാ അനുമിനിതും. സോ പന യഥാ ന മഹാവിഹാരവാസീനം ഗന്ഥോ ഹോതി, ഏവം മഹായാനികാനമ്പി ന ഹോതിയേവ ഥേരവാദപിടകമേവ നിസ്സായ

കതഭാവതോ. യസ്മാ പന തത്ഥ ന കിഞ്ചിപി സീഹളദീപികം നാമം വാ ഥേരവാദോ വാ ദിസ്സതി, തസ്മാ സോ സീഹളദീപേ കതഗന്ഥോപി ന ഹോതി. ഇന്ദിയരട്ഠികം പന നാമഞ്ച വോഹാരോ ച തത്ഥ ബഹൂസു ഠാനേസു ദിസ്സതി, തസ്മാ ഇന്ദിയരട്ഠേ കതഗന്ഥോവ ഭവേയ്യ. യസ്മാ ചസ്സ പേടകോപദേസം നിസ്സിതഭാവോ ബഹൂസു ഠാനേസു ദിസ്സതി, വിസേസതോ പന മിദ്ധരൂപസ്സ അത്ഥിഭാവോ ച, അരഹതോപി തസ്സ അത്ഥിഭാവോ ച തമേവ നിസ്സായ ദസ്സീയതി, **പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗഗണ്ഠിപദേ** ച പേടകേതി പദസ്സ [പടി॰ മ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧.൩൬] അത്ഥവണ്ണനായം ''സുത്തന്തപിടകത്ഥായ അട്ഠകഥാ പേടകം **മഹിസാസകാനം** ഗന്ഥോ''തി വണ്ണിതോ. തസ്മാ ഏസോ വിമുത്തിമഗ്ഗോ മഹിസാസകനികായികേന കതോ ഭവേയ്യാതി അമ്ഹാകം മതി.

നിസ്സയട്ഠകഥാവിഭാവനാ

വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ പന ന കേവലം പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരേനേവ കതോ, അഥ ഖോ വുച്ചമാനപ്പകാരേനാപി. തഥാ ഹി ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ പോരാണട്ഠകഥാഹി സമാഹരിത്വാ ഭാസാപരിവത്തനവസേന ദസ്സേന്തോപി യാ യാ അത്ഥവണ്ണനാ വാ വിനിച്ഛയോ വാ സംസയിതബ്ബോ ഹോതി, തത്ഥ തത്ഥ വിനയട്ഠകഥായം വുത്തന്തി വാ (൧, ൨൬൩), വിനയട്ഠകഥാസു വുത്തം, മജ്ഝിമട്ഠകഥാസു പനാതി വാ (൧, ൭൦), അങ്ഗുത്തരഭാണകാതി വാ (൧, ൭൨), അട്ഠകഥാചരിയാനം മതാനുസാരേന വിനിച്ഛയോതി വാ (൧, ൯൯), വുത്തമ്പി ചേതം അട്ഠകഥാസൂതി വാ (൧, ൧൧൪), തം അട്ഠകഥാസു പടിക്ഖിത്തന്തി വാ (൧, ൧൩൪), ദീഘഭാണകസംയുത്തഭാണകാനം മതന്തി വാ, മജ്ഝിമഭാണകാ ഇച്ഛന്തീതി വാ (൧, ൨൬൭), അട്ഠകഥാസു വിനിച്ഛയോതി വാ, ഏവം താവ ദീഘഭാണകാ, മജ്ഝിമഭാണകാ പനാഹൂതി വാ (൧, ൨൭൭), അങ്ഗുത്തരട്ഠകഥായം പന...പേ॰... അയം കമോ വുത്തോ, സോ പാളിയാ ന സമേതീതി വാ (൧, ൩൦൯), ഏവം താവ മജ്ഝിമഭാണകാ, സംയുത്തഭാണകാ പനാതി വാ (൨, ൬൨), സംയുത്തട്ഠകഥായം വുത്തന്തി വാ (൨, ൬൩), അട്ഠകഥായം പനാതി വാ (൨, ൮൦) ഏവം തംതംഅത്ഥവണ്ണനാവിനിച്ഛയാനം നിസ്സയമ്പി വിഭാവേത്വാ പച്ഛിമജനാനം ഉപ്പജ്ജമാനസംസയം വിനോദേന്തോയേവ തേ ദസ്സേസി.

തേനിമസ്സ വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ കരണകാലേ സബ്ബാപി സീഹളട്ഠകഥായോ ആചരിയസ്സ സന്തികേ സന്തീതി ച, പുബ്ബേയേവ താ ആചരിയേന സീഹളത്ഥേരാനം സന്തികേ സുതാതി ച, താഹി ഗഹേതബ്ബം സബ്ബം ഗഹേത്വാ അയം വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ ആചരിയേന ലിഖിതോതി ച അയമത്ഥോ അതിവിയ പാകടോ ഹോതി. തസ്മാ യം മഹാവംസേ -

''സങ്ഘോ ഗാഥാദ്വയം തസ്സാ'ദാസി സാമത്ഥിയം തവാ''തിആദിനാ ''ഗാഥാദ്വയമേവ ഓലോകേത്വാ കിഞ്ചിപി അഞ്ഞം പോത്ഥകം അനോലോകേത്വാ ആചരിയബുദ്ധഘോസോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗം അകാസീ''തി അധിപ്പായേന അഭിത്ഥുതിവചനം വുത്തം, തം അഭിത്ഥുതിമത്തമേവാതി വേദിതബ്ബം.

പോരാണവചനദസ്സനം

ന കേവലം ആചരിയോ അട്ഠകഥായോയേവ നിസ്സയഭാവേന ദസ്സേസി, അഥ ഖോ “പോരാണാ പനാഹൂ”തിആദിനാ പോരാണാനം വചനമ്പി ദസ്സേസിയേവ. തദേത്ഥ ദ്വാവീസതിയാ ഠാനേസു ദിട്ഠം [വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൭, ൧൩൭, ൧൪൨, ൨൧൭, ൨൪൨, ൩൦൩; ൨.൭൨൧, ൭൬൪-൭൬൫, ൭൮൪, ൮൦൫, ൮൩൫, ൮൪൭, ൮൪൫, ൮൪൪,൮൪൪, ൮൮൭, ൮൯൪]. കേ പനേതേ പോരാണാ നാമ? യാവ ചതുത്ഥസങ്ഗീതികാലാ സങ്ഗീതികാരേസു പരിയാപന്നാ വാ താദിസാ വാ മഹാഥേരാതി വേദിതബ്ബാ. തഥാ ഹി പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗേ (൨൪൨-൩-പിട്ഠേസു).

> “ഓഭാസേ ചേവ ഞാണേ ച, പീതിയാ ച വികമ്പതി…പേ॰…
> ധമ്മുദ്ധച്ചകുസലോ ഹോതി, ന ച വിക്ഖേപം ഗച്ഛതീ”തി -

ഏവമാഗതാ ഗാഥായോ ഇധ (൨൭൩-൪-പിട്ഠേസു) പോരാണാനം വചനഭാവേന ദസ്സിതാ. യദി ചിമാ ഗാഥായോ സങ്ഗീതികാരേഹി പക്ഖിത്താ ഭവേയ്യും യഥാ പരിവാരപാളിയം (൩-പിട്ഠേ) ആഗതാ ആചരിയപരമ്പരാദീപികാ ഗാഥായോ, താ ഹി സമന്തപാസാദികായം (൧, ൪൭-പിട്ഠേ) പോരാണവചനഭാവേന ദസ്സിതാ, ഏവം സതി തേയേവ സങ്ഗീതികാരാ പോരാണാതി വേദിതബ്ബാ. അഥ പടിസമ്ഭിദാമഗ്ഗദേസകേനേവ ഭാസിതാ ഭവേയ്യും, തേ വിയ ഗരുകരണീയാ പച്ചയികാ സദ്ധായിതബ്ബകാ മഹാഥേരാ പോരാണാതി വേദിതബ്ബാ. സമന്തപാസാദികാസുമങ്ഗലവിലാസിനീആദീസു “പോരാണാ പന ഏവം വണ്ണയന്തീ”തിആദിനാ വുത്തട്ഠാനേസുപി താദിസാവ ആചരിയാ പോരാണാതി വുത്താ.

വിനയട്ഠകഥാകരണം

ആചരിയോ പന ഇമം വിസുദ്ധിമഗ്ഗപകരണം യഥാവുത്തപ്പകാരേന കത്വാ അഞ്ഞാപി തിപിടകട്ഠകഥായോ അനുക്കമേന അകാസി. കഥം? സമന്തപാസാദികം നാമ വിനയട്ഠകഥം **ബുദ്ധസിരിത്ഥേരേന** അജ്ഝേസിതോ മഹാവിഹാരസ്സ ദക്ഖിണഭാഗേ പധാനഘരപരിവേണേ **മഹാനിഗമസ്സാമി**നോ പാസാദേ വസന്തോ അകാസി. സാ പനേസാ **സിരിപാലോ**തി നാമന്തരസ്സ **മഹാനാമ**രഞ്ഞോ വീസതിമവസ്സേ (൯൭൩-ബു-വ) ആരദ്ധാ ഏകവീസതിമവസ്സേ (൯൭൪-ബു-വ) നിട്ഠാനപ്പത്താ അഹോസി. തഞ്ച പന കരോന്തോ മഹാമഹിന്ദത്ഥേരേനാഭതം സീഹളഭാസായ സങ്ഖതം മഹാഅട്ഠകഥം തസ്സാ സരീരം കത്വാ മഹാപച്ചരീകുരുന്ദീസങ്ഖേപഅന്ധകട്ഠകഥാഹി ച ഗഹേതബ്ബം ഗഹേത്വാ സീഹളദീപേ യാവ **വസഭരാജ**കാലാ പാകടാനം പോരാണ വിനയധരമഹാഥേരാനം വിനിച്ഛയഭൂതം ഥേരവാദമ്പി പക്ഖിപിത്വാ അകാസി. വുത്തഞ്ഹേതം സമന്തപാസാദികായം -

“സംവണ്ണനം തഞ്ച സമാരഭന്തോ, തസ്സാ മഹാഅട്ഠകഥം സരീരം;
കത്വാ മഹാപച്ചരിയം തഥേവ, കുരുന്ദിനാമാദിസു വിസ്സുതാസു.

വിനിച്ഛയോ അട്ഠകഥാസു വുത്തോ, യോ യുത്തമത്ഥം അപരിച്ചജന്തോ;
തതോപി അന്തോഗധഥേരവാദം, സംവണ്ണനം സമ്മ സമാരഭിസ്സ”ന്തി ച.

“മഹാമേഘവനുയ്യാനേ, ഭൂമിഭാഗേ പതിട്ഠിതോ;
മഹാവിഹാരോ യോ സത്ഥു, മഹാബോധിവിഭൂസിതോ.

യം തസ്സ ദക്ഖിണേ ഭാഗേ, പധാനഘരമുത്തമം;
സുചിചാരിത്തസീലേന, ഭിക്ഖുസങ്ഘേന സേവിതം.

ഉളാരകുലസമ്ഭൂതോ, സങ്ഘുപട്ഠായകോ സദാ;
അനാകുലായ സദ്ധായ, പസന്നോ രതനത്തയേ.

മഹാനിഗമസാമീതി, വിസ്സുതോ തത്ഥ കാരയി;
ചാരുപാകാരസഞ്ചിതം, യം പാസാദം മനോരമം.

സന്ദച്ഛായതരൂപേതം, സമ്പന്നസലിലാസയം;
വസതാ തത്ര പാസാദേ, മഹാനിഗമസാമിനോ.

സുചിസീലസമാചാരം, ഥേരം **ബുദ്ധസിരിവ്ഹയം;**
യാ ഉദ്ദിസിത്വാ ആരദ്ധാ, ഇദ്ധാ വിനയവണ്ണനാ.

പാലയന്തസ്സ സകലം, ലങ്കാദീപം നിരബ്ബുദം;
രഞ്ഞോ **സിരിനിവാസസ്സ** [സിരിയാ നിവാസട്ഠാനഭൂതസ്സ സിരിപാലനാമകസ്സ രഞ്ഞോ (വിമതി, അന്തിമവിട്ഠ)],
സിരിപാലയസസ്സിനോ.

സമവീസതിമേ വസ്സേ, ജയസംവച്ഛരേ അയം;
ആരദ്ധാ **ഏകവീസമ്ഹി,** സമ്പത്തേ പരിനിട്ഠിതാ.

ഉപദ്ദവാകുലേ ലോകേ, നിരുപദ്ദവതോ അയം;
ഏകസംവച്ഛരേനേവ, യഥാ നിട്ഠം ഉപാഗതാ”തി [പരി॰ അട്ഠ॰ നിഗമനകഥാ] ച.

അയഞ്ച സമന്തപാസാദികാ വിനയട്ഠകഥാ അധുനാ മുദ്ദിതഛട്ഠസങ്ഗീതിപോത്ഥകവസേന സഹസ്സതോ ഉപരി അട്ഠപണ്ണാസാധികതിസതമത്തപിട്ഠപരിമാണാ (൧൩൫൮) ഹോതി, തസ്സാ ച ഏകസംവച്ഛരേന നിട്ഠാപിതത്തം ഉപനിധായ ചതുവീസാധികസത്തസതമത്തപിട്ഠപരിമാണോ (൭൨൪) വിസുദ്ധിമഗ്ഗോപി അന്തമസോ ഛപ്പഞ്ചമാസേഹി നിട്ഠാപിതോ ഭവേയ്യാതി സക്കാ ഞാതും. തസ്മാ യം ബുദ്ധഘോസുപ്പത്തിയം മഹാവംസവചനം നിസ്സായ “വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ ആചരിയബുദ്ധഘോസേന ഏകരത്തേനേവ തിക്ഖത്തും ലിഖിത്വാ നിട്ഠാപിതോ”തി അഭിത്ഥുതിവചനം വുത്തം, തം തക്കാരകസ്സ അഭിത്ഥുതിമത്തമേവാതി വേദിതബ്ബം.

നനു ച ഇമിസ്സം അട്ഠകഥായം “സുമങ്ഗലവിലാസിനിയ”ന്തിആദിനാ വിസേസനാമവസേന ആഗമട്ഠകഥാനം അതിദേസോ ദിസ്സതി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൫], കഥമിമിസ്സാ താഹി പഠമതരം കതഭാവോ വേദിതബ്ബോതി? ആചരിയസ്സ അട്ഠകഥാസു അഞ്ഞമഞ്ഞാതിദേസതോ, വിനയപിടകസ്സ ഗരുകാതബ്ബതരഭാവതോ, മഹാവിഹാരവാസീഹി വിസേസേന ഗരുകതഭാവതോ, സങ്ഗീതിക്കമാനുരൂപഭാവതോ, ഇധേവ പരിപുണ്ണനിദാനകഥാപകാസനതോ, നിഗമനേ ച പഠമം സീഹളട്ഠകഥായോ സുത്വാ കരണപ്പകാസനതോ ഠപേത്വാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗം അയമേവ പഠമം കതാതി വേദിതബ്ബാ. വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ പന വിനയട്ഠകഥായന്തി വാ വിനയട്ഠകഥാസൂതി വാ മജ്ഝിമട്ഠകഥാസൂതി വാ ഏവം സാമഞ്ഞനാമവസേനേവ അതിദേസോ ദിസ്സതി, ന സമന്തപാസാദികാദിവിസേസനാമവസേന. തസ്മാസ്സ സബ്ബപഠമം കതഭാവോ പാകടോയേവ. ആഗമട്ഠകഥാനം ഇധാതിദേസോ [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൫] ഇമിസ്സാപി തത്ഥാതി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧] ഏവം അഞ്ഞമഞ്ഞാതിദേസോ പന ആചരിയസ്സ മനസാ സുവവത്ഥിതവസേന വാ സക്കാ ഭവിതും, അപുബ്ബാചരിമപരിനിട്ഠാപനേന വാ. കഥം? ആചരിയേന ഹി വിസുദ്ധിമഗ്ഗം സബ്ബസോ നിട്ഠാപേത്വാ സമന്തപാസാദികാദിം ഏകേകമട്ഠകഥം കരോന്തേനേവ യത്ഥ യത്ഥ അത്ഥവണ്ണനാ വിത്ഥാരതോ അഞ്ഞട്ഠകഥാസു പകാസേതബ്ബാ ഹോതി, തത്ഥ തത്ഥ “ഇമസ്മിം നാമ ഠാനേ കഥേസ്സാമീ”തി മനസാ സുവവത്ഥിതം വവത്ഥപേത്വാ തഞ്ച അതിദിസിത്വാ യഥാവവത്ഥിതഠാനപ്പത്തകാലേ തം വിത്ഥാരതോ കഥേന്തേന താ കതാ വാ ഭവേയ്യും. ഏകേകിസ്സായ വാ നിട്ഠാനാസന്നപ്പത്തകാലേ തം ഠപേത്വാ അഞ്ഞഞ്ച അഞ്ഞഞ്ച തഥാ കത്വാ സബ്ബാപി അപുബ്ബാചരിമം പരിനിട്ഠാപിതാ ഭവേയ്യുന്തി ഏവം ദ്വിന്നം പകാരാനമഞ്ഞതരവസേന ആചരിയസ്സാട്ഠകഥാസു അഞ്ഞമഞ്ഞാതിദേസോ ഹോതീതി വേദിതബ്ബന്തി.

ആഗമട്ഠകഥാകരണം

സുമങ്ഗലവിലാസിനിം നാമ ദീഘനികായട്ഠകഥം പന ആചരിയോ സുമങ്ഗലപരിവേണവാസിനാ **ദാഠാനാഗത്ഥേരേന** ആയാചിതോ അകാസി. വുത്തം ഹേതമേതിസ്സാ നിഗമനേ -

“ആയാചിതോ സുമങ്ഗല-പരിവേണനിവാസിനാ ഥിരഗുണേന;
ദാഠാനാഗ സങ്ഘ, ത്ഥേരേന ഥേരവംസന്വയേന.

ദീഘാഗമസ്സ ദസബല-ഗുണഗണപരിദീപനസ്സ അട്ഠകഥം;
യം ആരഭിം **സുമങ്ഗല-വിലാസിനിം** നാമ നാമേന.

സാ ഹി മഹാഅട്ഠകഥായ, സാരമാദായ നിട്ഠിതാ ഏസാ”തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩. നിഗമനകഥാ].

പപഞ്ചസൂദനിം നാമ മജ്ഝിമനികായട്ഠകഥം ഭദന്ത**ബുദ്ധമിത്തത്ഥേരേന** പുബ്ബേ മയൂരദൂതപട്ടനേ അത്തനാ സദ്ധിം വസന്തേന ആയാചിതോ അകാസി. വുത്തം ഹേതമേതിസ്സാ നിഗമനേ -

“ആയാചിതോ സുമതിനാ, ഥേരേന ഭദന്ത**ബുദ്ധമിത്തേന**;
പുബ്ബേ **മയൂരദൂതപ,ട്ടനമ്**ഹി സദ്ധിം വസന്തേന.

പരവാദവിധംസനസ്സ, മജ്ഝിമനികായസേട്ഠസ്സ;
യമഹം **പപഞ്ചസൂദനി**-മട്ഠകഥം കാതുമാരഭിം.

സാ ഹി മഹാഅട്ഠകഥായ, സാരമാദായ നിട്ഠിതാ ഏസാ”തി [മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩. നിഗമനകഥാ].

സാരത്ഥപ്പകാസിനിം നാമ സംയുത്തനികായട്ഠകഥം ഭദന്ത**ജോതിപാലത്ഥേരേന** ആയാചിതോ അകാസി. വുത്തം ഹേതമേതിസ്സാ നിഗമനേ -

“ഏതിസ്സാ കരണത്ഥം, ഥേരേന ഭദന്ത**ജോതിപാലേന;**
സുചിസീലേന സുഭാസിതസ്സ പകാസയന്തഞാണേന.

സാസനവിഭൂതികാമേന, യാചമാനേന മം സുഭഗുണേന;
യം സമധിഗതം പുഞ്ഞം, തേനാപി ജനോ സുഖീ ഭവതൂ”തി [സം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൪.നിഗമനകഥാ].

മനോരഥപൂരണിം നാമ അങ്ഗുത്തരനികായട്ഠകഥം ഭദന്ത**ജോതിപാലത്ഥേരേന** ദക്ഖിണഇന്ദിയരട്ഠേ **കഞ്ചിപുരാ**ദീസു ച സീഹളദീപേ മഹാവിഹാരമ്ഹി ച അത്തനാ സദ്ധിം വസന്തേന ആയാചിതോ, തഥാ **ജീവകേനാ**പി ഉപാസകേന പിടകത്തയപാരഗുഭൂതേന വാതാഹതേപി അനിഞ്ജമാനസഭാവേ ദുമേ വിയ അനിഞ്ജമാനസദ്ധമ്മേ ഠിതേന സുമതിനാ പരിസുദ്ധാജീവേനാഭിയാചിതോ അകാസി. വുത്തം ഹേതമേതിസ്സാ നിഗമനേ -

“ആയാചിതോ സുമതിനാ, ഥേരേന ഭദന്ത**ജോതിപാലേന**;

കഞ്ചിപുരാദീസു മയാ, പുബ്ബേ സദ്ധിം വസന്തേന.

വരതമ്ബപണ്ണിദീപേ, മഹാവിഹാരമ്ഹി വസനകാലേപി;
വാതാഹതേ വിയ ദുമേ, അനിഞ്ജമാനമ്ഹി സദ്ധമ്മേ.

പാരം പിടകത്തയസാ,ഗരസ്സ ഗന്ത്വാ ഠിതേന സുമതിനാ;
പരിസുദ്ധാജീവേനാ,ഭിയാചിതോ **ജീവകേനാപി**.

ധമ്മകഥാനയനിപുണേഹി, ധമ്മകഥികേഹി അപരിമാണേഹി;
പരികീളിതസ്സ പടിപ,ജ്ജിതസ്സ സകസമയചിത്രസ്സ.

അട്ഠകഥം അങ്ഗുത്തര,മഹാനികായസ്സ കാതുമാരദ്ധോ;
യമഹം ചിരകാലട്ഠിതി-മിച്ഛന്തോ സാസനവരസ്സ.

സാ ഹി മഹാഅട്ഠകഥായ, സാരമാദായ നിട്ഠിതാ ഏസാ;
ചതുന്നവുതിപരിമാണായ, പാളിയാ ഭാണവാരേഹി.

സബ്ബാഗമസംവണ്ണന, മനോരഥോ പൂരിതോ ച മേ യസ്മാ;
ഏതായ **മനോരഥ പൂരണീ**തി നാമം തതോ അസ്സാ"തി [അം॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൧൧.നിഗമനകഥാ].

ഇമാ ച പന ചതസ്സോ ആഗമട്ഠകഥായോ കുരുമാനോ ആചരിയബുദ്ധഘോസോ മഹാമഹിന്ദത്ഥേരേനാഭതം മൂലട്ഠകഥാസങ്ഖാതം മഹാഅട്ഠകഥംയേവ ഭാസാപരിവത്തനവസേന ചേവ പുനപ്പുനാഗതവിത്ഥാരകഥാമഗ്ഗസ്സ സംഖിപനവസേന ച അകാസി. വുത്തഞ്ഹേതം ഗന്ഥാരമ്ഭേ -

"സീഹളദീപം പന ആഭ,താഥ വസിനാ മഹാമഹിന്ദേന;
ഠപിതാ സീഹളഭാസായ, ദീപവാസീനമത്ഥായ.

അപനേത്വാന തതോഹം, സീഹളഭാസം മനോരമം ഭാസം;
തന്തിനയാനുച്ഛവികം, ആരോപേന്തോ വിഗതദോസം...പേ॰...
ഹിത്വാ പുനപ്പുനാഗത-മത്ഥം അത്ഥം പകാസയിസ്സാമീ"തി.

തഥാ നിഗമനേപി -

"സാ ഹി മഹാഅട്ഠകഥായ, സാരമാദായ നിട്ഠിതാ ഏസാ"തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.നിഗമനകഥാ] ച;
"മൂലട്ഠകഥാസാരം, ആദായ മയാ ഇമം കരോന്തേനാ"തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.നിഗമനകഥാ] ച.

ഇമാസം സരീരഭൂതപാഠേസു ച സമന്തപാസാദികായം വിയ "മഹാപച്ചരിയം, കുരുന്ദിയ"ന്തിആദിനാ വിനിച്ഛയസംവണ്ണനാഭേദപ്പകാസനം ന ദിസ്സതി, തഥാ അഭിധമ്മട്ഠകഥാസുപി. തേനേതം ഞായതി "സുത്തന്താഭിധമ്മേസു മഹാഅട്ഠകഥാതോ അഞ്ഞാ മഹാപച്ചരിആദിനാമികാ പോരാണികാ സീഹളട്ഠകഥായോ ചേവ അന്ധകട്ഠകഥാ ച നത്ഥീ"തി. യാവ വസഭരാജകാലാ

(ന്നംൻ-ന്നഭനേ) പന പാകടാനം സീഹളികത്ഥേരാനം വിനിച്ഛയോ ച വാദാ ച വത്ഥൂനി ച ഏതാസുപി ദിസ്സന്തിയേവാതി.

അഭിധമ്മട്ഠകഥാകരണം

അട്ഠസാലിനിം പന **സമ്മോഹവിനോദനിഞ്ച** ധാതുകഥാദി**പഞ്ചപകരണസ്സ** അട്ഠകഥഞ്ചാതി തിസ്സോ അഭിധമ്മട്ഠകഥായോ അത്തനാ സദിസനാമേന സോതത്ഥകീഗന്ഥകാരകേന **ബുദ്ധഘോസ**ഭിക്ഖുനാ ആയാചിതോ അകാസി. വുത്തഞ്ഹേതം താസു -

"വിസുദ്ധാചാരസീലേന, നിപുണാമലബുദ്ധിനാ;
ഭിക്ഖുനാ **ബുദ്ധഘോസേന,** സക്കച്ചം അഭിയാചിതോ"തി [ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച.

"ബുദ്ധഘോസോതി ഗരൂഹി ഗഹിതനാമധേയ്യേന ഥേരേന കതാ
അയം **അട്ഠസാലിനീ** നാമ ധമ്മസങ്ഗഹട്ഠകഥാ"തി [ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ നിഗമനകഥാ] ച.

"അത്ഥപ്പകാസനത്ഥം, തസ്സാഹം യാചിതോ ഠിതഗുണേന;
യതിനാ അദന്ധഗതിനാ, സുബുദ്ധിനാ **ബുദ്ധഘോസേന**.

യം ആരഭിം രചയിതും, അട്ഠകഥം സുനിപുണേസു അത്ഥേസു;
സമ്മോഹവിനോദനതോ, **സമ്മോഹവിനോദനിം** നാമാ"തി [വിഭ॰ അട്ഠ॰ നിഗമനകഥാ] ച.

"ബുദ്ധഘോസോതി ഗരൂഹി ഗഹിതനാമധേയ്യേന ഥേരേന കതാ
അയം **സമ്മോഹവിനോദനീ** നാമ വിഭങ്ഗട്ഠകഥാ"തി [വിഭ॰ അട്ഠ॰ നിഗമനകഥാ] ച.

ഇമാസു പന തീസു പഞ്ചപകരണട്ഠകഥായ നാമവിസേസോ നത്ഥി ആയാചകോ ച ന പകാസിതോ, കേവലം അത്തനോ സദ്ധായ ഏവ സഞ്ചോദിതേന ആചരിയബുദ്ധഘോസേന സാ കതാ വിയ ദിസ്സതി. വുത്തഞ്ഹേതം തസ്സാ നിഗമനേ -

"കുസലാദിധമ്മഭേദം, നിസ്സായ നയേഹി വിവിധഗണനേഹി;
വിത്ഥാരേന്തോ സത്തമ-മഭിധമ്മപ്പകരണം സത്ഥാ.

സുവിഹിതസന്നിട്ഠാനോ, പട്ഠാനം നാമ യം പകാസേസി;
സദ്ധായ സമാരദ്ധാ, യാ അട്ഠകഥാ മയാ തസ്സാതി ച.

"ഏത്താവതാ

സത്തപ്പകരണം നാഥോ, അഭിധമ്മമദേസയി;
ദേവാതിദേവോ ദേവാനം, ദേവലോകമ്ഹി യം പുരേ;
തസ്സ **അട്ഠകഥാ** ഏസാ, **സകലസ്സാ**പി നിട്ഠിതാ"തി [പട്ഠാ॰ അട്ഠ॰ ൧൯-൨൦.൧] ച.

"ബുദ്ധഘോസോതി ഗരൂഹി ഗഹിതനാമധേയ്യേന ഥേരേന കതാ

അയം **സകലസ്സപി അഭിധമ്മപിടകസ്സ അട്ഠകഥാ**”തി [പട്ഠാ॰ അട്ഠ॰ ൧൯-൨൧.൧] ച.

ഏകച്ചേ പന ആധുനികാ ഥേരാ “അഭിധമ്മട്ഠകഥായോ ആചരിയബുദ്ധഘോസേന യാചിതോ സങ്ഘപാലബുദ്ധമിത്തജോതിപാലാദീനം അഞ്ഞതരോ ഥേരോ അകാസീ”തി വദന്തി. അയഞ്ച നേസം വിചാരണാ, അട്ഠസാലിനീസമ്മോഹവിനോദനീസു “താ ബുദ്ധഘോസേന യാചിതോ അകാസീ”തി ഗന്ഥകാരേന വുത്തം. തേന ഞായതി “തക്കാരകോ അഞ്ഞോ, ആചരിയബുദ്ധഘോസോ പന താസു യാചകപുഗ്ഗലോയേവാ”തി. ആഗമട്ഠകഥാസു ച ആചരിയബുദ്ധഘോസേന -

“സീലകഥാ ധുതധമ്മാ, കമ്മട്ഠാനാനി ചേവ സബ്ബാനി…പേ॰…
ഇതി പന സബ്ബം യസ്മാ, വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ **മയാ** സുപരിസുദ്ധം;
വുത്തം തസ്മാ ഭിയ്യോ, ന തം ഇധ വിചാരയിസ്സാമീ”തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] -

ഏവം സീലകഥാദീനം **അത്തനാ ഏവ** വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വുത്തഭാവോ **മയാ**തിപദേന പകാസിതോ. അട്ഠസാലിനിയം പന -

“കമ്മട്ഠാനാനി സബ്ബാനി, ചരിയാഭിഞ്ഞാ വിപസ്സനാ;
വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ പനിദം, യസ്മാ സബ്ബം പകാസിത”ന്തി [ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] -

ഏവം **മയാ**തി കത്തുപദേന വിനാ വുത്തം. തേനാപി ഞായതി “വിസുദ്ധിമഗ്ഗകാരകോ അഞ്ഞോ, അഭിധമ്മട്ഠകഥാകാരകോ അഞ്ഞോ”തി. കിഞ്ചാപി അഭിധമ്മട്ഠകഥാസു അഭിയാചകോ ബുദ്ധഘോസോ ഭിക്ഖുനാതി ച യതിനാതി ച ഇമേഹേവ സാമഞ്ഞഗുണപദേഹി വുത്തോ ന ഥേരേനാതി സഗാരവഗുണപദേന, തഥാപി സോ “വിസുദ്ധാചാരസീലേന നിപുണാമലബുദ്ധിനാ”തി ച, “അദന്ധഗതിനാ സുബുദ്ധിനാ”തി ച ഇമേഹി അധികഗുണപദേഹി ഥോമിതത്താ “വിസുദ്ധിമഗ്ഗാദികാരകോ ആചരിയബുദ്ധഘോസോയേവാ”തി സക്കാ ഗഹേതും. സോ ഹി ഉപസമ്പന്നകാലതോയേവ പട്ഠായ ഗന്ഥകോവിദോ പരിയത്തിവിസാരദഗുണസമ്പന്നോ, തസ്മിഞ്ച കാലേ ഊനദസവസ്സോ ഭവേയ്യ, തസ്മാ ഥേരേനാതി ന വുത്തോതി സക്കാ ഗഹേതുന്തി.

തം പന തേസം അതിവിചാരണമത്തമേവ. ന ഹി ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ “തസ്മിം കാലേ ഊനദസവസ്സോ”തി സക്കാ ഗഹേതും, വിസുദ്ധിമഗ്ഗനിഗമനേപി “ബുദ്ധഘോസോതി ഗരൂഹി ഗഹിതനാമധേയ്യേന **ഥേരേനാ**”തി വചനതോ, ന ച “വിസുദ്ധാചാരസീലേന, നിപുണാമലബുദ്ധിനാ”തി വാ, “അദന്ധഗതിനാ സുബുദ്ധിനാ”തി വാ ഏത്തകേഹേവ ദ്വീഹി ദ്വീഹി ഗുണപദേഹി ഥോമനേന സുഥോമിതോ ഹോതി, അഞ്ഞദത്ഥു “നിപ്പഭീകതഖജ്ജോതോ സമുദേതി ദിവാകരോ”തി ഥോമനം വിയ ഹോതി. നനു ആചരിയേന അത്തനോ ഗന്ഥനിഗമനേസു -

“പരമവിസുദ്ധസദ്ധാബുദ്ധിവീരിയപടിമണ്ഡിതേന
സീലാചാരജ്ജവമദ്ദവാദിഗുണസമുദയസമുദിതേന

സകസമയസമയന്തരഗഹനജ്ഝോഗാഹണസമത്ഥേന പഞ്ഞാവേയ്യത്തിയസമന്നാഗതേന തിപിടകപരിയത്തിഭേദേ സാട്ഠകഥേ സത്ഥുസാസനേ അപ്പടിഹതഞാണപ്പഭാവേന മഹാവേയ്യാകരണേനാ''തിആദിനാ -

അത്തനോ **അനുച്ഛവികാനി** ഗുണപദാനി പകാസിതാനി, സോയേവ ച പോരാണസീഹളട്ഠകഥായോ സങ്ഖിപിത്വാ അഭിനവസങ്ഗഹട്ഠകഥാനം **ആദികത്താ പുബ്ബങ്ഗമോ,** അഞ്ഞേ പന അഭിനവട്ഠകഥാകാരാ തസ്സേവ അനുവത്തിത്വാ അവസേസമേകം വാ ദ്വേ വാ അട്ഠകഥായോ അകംസു. അഭിധമ്മട്ഠകഥാസു ച യോ യോ അത്ഥോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ വുത്തോ, സോ സോ യഥാനുപ്പത്തട്ഠാനേ തതോ ഗഹേത്വാ തഥേവ വുത്തോ. വിസേസതോ പന പടിച്ചസമുപ്പാദവിഭങ്ഗഖന്ധായതനധാതുസച്ചവിഭങ്ഗവണ്ണനാസു ഝാനകഥാവണ്ണനാസു ച അയമത്ഥോ അതിവിയ പാകടോ, യോപി ച തത്ഥ അപ്പകോ കതിപയമത്തോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേന വിസദിസോ സംവണ്ണനാഭേദോ ദിസ്സതി, സോപി ആഭിധമ്മികാനം മതാനുസാരേന യഥാ പോരാണട്ഠകഥായം വുത്തോ, തഥേവ വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ. യഥാ ച അട്ഠസാലിനിയം സമന്തപാസാദികായ വിനയട്ഠകഥായ അതിദേസോ ദിസ്സതി [ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൧ അകുസലകമ്മപഥകഥാ], തഥേവ സമന്തപാസാദികായമ്പി അട്ഠസാലിനിയാ അതിദേസോ ദിസ്സതേവ [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൧;]. യദി ച അട്ഠസാലിനീ അഞ്ഞേന കതാ ഭവേയ്യ, കഥം താസു അഞ്ഞമഞ്ഞാതിദേസോ സക്കാ കാതും. തസ്മാ അഭിധമ്മട്ഠകഥാസു അഭിയാചകോ ബുദ്ധഘോസോ ആചരിയേന സമാനനാമോ **ചൂളബുദ്ധഘോസോ**തി യാവജ്ജതനാ ആചരിയപരമ്പരായ ഗഹിതോ **സോതത്ഥ**കീഗന്ഥകാരകോ അഞ്ഞോയേവ, ന ആചരിയമഹാബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ. തേനേവ തത്ഥ വുത്തം ''ഭിക്ഖുനാ''തി ച ''യതിനാ''തി ച.

യദി പന എത്തകേന നിട്ഠം ന ഗച്ഛേയ്യ, ഏവമ്പി വിചാരേതബ്ബം - കിന്നു ഖോ സങ്ഘപാലാദയോ ഥേരാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗാദീനം കരണത്ഥായ ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരം ആയാചമാനാ അത്തനാ സമത്ഥതരോതി സദ്ദഹന്താ ആയാചന്തി ഉദാഹു അസദ്ദഹന്താതി? സദ്ദഹന്തായേവ ആയാചന്തീതി പാകടോയേവായമത്ഥോ. തഥാ ച സതി ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ സയം അഞ്ഞേഹി സമത്ഥതരോവ സമാനോ കസ്മാ അഞ്ഞം ആയാചേയ്യ. ന ഹി സദ്ധാസമ്പന്നസ്സ ഥാമസമ്പന്നസ്സ യോബ്ബനസമ്പന്നസ്സ ആചരിയസ്സ സുന്ദരതരം അഭിധമ്മട്ഠകഥം കാതും ഭാരിയം ഭവിസ്സതി. അഭിധമ്മട്ഠകഥാസു ച വുത്തവചനാനി വിസുദ്ധിമഗ്ഗആഗമട്ഠകഥാസു വുത്തസംവണ്ണനാവചനേഹി ഏകാകാരാനേവ ഹോന്തി. യദി ച അഭിധമ്മട്ഠകഥം അഞ്ഞോ കരേയ്യ, കഥമപി താഹി വചനാകാരസ്സ വിസദിസതാ ഭവേയ്യ ഏവ. ഏതാസം നിഗമനേ ച ദസ്സിതേന ''ബുദ്ധഘോസോതി ഗരൂഹി ഗഹിതനാമധേയ്യേന ഥേരേന കതാ''തി വചനേന ''ആചരിയബുദ്ധഘോസേന കതാ''ത്വേവ പാകടാ ഹോന്തി, ന അഞ്ഞേനാതി. യേപി ''അഞ്ഞേന കതാ''തി വദന്തി, തേപി ''ഇമിനാ നാമ ഥേരേനാ''തി ഏകംസതോ ദസ്സേതും ന സക്കോന്തി, തഥാ ദസ്സേതുഞ്ച ലേസമത്തമ്പി സാധകവചനം ന ദിസ്സതി. തസ്മാ അഭിധമ്മട്ഠകഥായോപി ഇദാനി ആചരിയേഹി **ചൂളബുദ്ധഘോസോ**തി വോഹരിതേന **ബുദ്ധഘോസേന** നാമ

ഭിക്ഖുനായാചിതോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗവിനയാഗമട്ഠകഥാനം കാരകോ **ആചരിയമഹാബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ**യേവ അകാസീതി നിട്ഠമേത്ഥ ഗന്തബ്ബന്തി.

യം പന മഹാവംസേ ''ആചരിയബുദ്ധഘോസോ സീഹളദീപാഗമനതോ പുബ്ബേ ജമ്ബുദീപേ വസനകാലേയേവ അട്ഠസാലിനിം അകാസീ''തി അധിപ്പായേന -

൨൨൭. ''ധമ്മസങ്ഗണിയാകാസി, കച്ഛം സോ അട്ഠസാലിനി''ന്തി -

വുത്തം, തം ഇദാനി ദിസ്സമാനായ അട്ഠസാലിനിയാ ന സമേതി. തത്ഥ ഹി ഗന്ഥാരമ്ഭേയേവ വിസുദ്ധിമഗ്ഗം അതിദിസിത്വാ പച്ഛാപി സോ ച, സമന്തപാസാദികാ ച ബഹൂസു ഠാനേസു അതിദിസീയന്തി. തസ്മാ തസ്സാ ആചരിയേന സീഹളദീപം പത്വാ വിസുദ്ധിമഗ്ഗഞ്ചേവ സമന്തപാസാദികഞ്ച കത്വാ പച്ഛായേവ കതഭാവോ അതിവിയ പാകടോതി.

കങ്ഖാവിതരണീഅട്ഠകഥാകരണം

കങ്ഖാവിതരണിം നാമ പാതിമോക്ഖട്ഠകഥം ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരോ **സോണത്ഥേരേന** യാചിതോ മഹാവിഹാരവാസീനം വാചനാമഗ്ഗനിസ്സിതം സീഹളപാതിമോക്ഖട്ഠകഥാനയം നിസ്സായ ഏകമ്പി പദം പാളിയാ വാ മഹാവിഹാരവാസീനം പോരാണട്ഠകഥാഹി വാ അവിരോധേത്വാ അകാസി. തേന വുത്തം തിസ്സം അട്ഠകഥായം -

“സൂരതേന നിവാതേന, സുചിസല്ലേഖവുത്തിനാ;
വിനയാചാരയുത്തേന, **സോണത്ഥേരേന** യാചിതോ.

തത്ഥ സഞ്ജാതകങ്ഖാനം, ഭിക്ഖൂനം തസ്സ വണ്ണനം;
കങ്ഖാവിതരണത്ഥായ, പരിപുണ്ണവിനിച്ഛയം.

മഹാവിഹാരവാസീനം, വാചനാമഗ്ഗനിസ്സിതം;
വത്തയിസ്സാമി നാമേന, **കങ്ഖാവിതരണിം** സുഭ”ന്തി [കങ്ഖാ അട്ഠ॰ ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച.

“ആരഭിം യമഹം സബ്ബം, സീഹളട്ഠകഥാനയം;
മഹാവിഹാരവാസീനം, വാചനാമഗ്ഗനിസ്സിതം.

നിസ്സായ സാ അയം നിട്ഠം, ഗതാ ആദായ സബ്ബസോ;
സബ്ബം അട്ഠകഥാസാരം, പാളിയത്ഥഞ്ച കേവലം.

ന ഹേത്ഥ തം പദം അത്ഥി, യം വിരുജ്ഝേയ്യ പാളിയാ;
മഹാവിഹാരവാസീനം, പോരാണട്ഠകഥാഹി വാ”തി [കങ്ഖാ॰ അട്ഠ॰ നിഗമനകഥാ] ച.

ധമ്മപദട്ഠകഥാകരണം

അപരാപി തിസ്സോ അട്ഠകഥായോ സന്തി ഖുദ്ദകപാഠട്ഠകഥാ ധമ്മപദട്ഠകഥാ സുത്തനിപാതട്ഠകഥാ ചാതി, യാ താസു ദിസ്സമാനനിഗമനവസേന ആചരിയബുദ്ധഘോസേനേവ കതാതി പഞ്ഞായന്തി. തത്ഥ പന വുത്തവചനാനി കാനിചി കാനിചി ആഗമട്ഠകഥാസു വുത്താകാരേന ന ഹോന്തി. തസ്മാ ഏകേ വദന്തി "നേതാ ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സാ"തി. ഏകച്ചേ പന "ആചരിയസ്സ ഉപത്ഥമ്ഭകഥേരേഹി പഠമം കതാ, പച്ഛാ ആചരിയേന ഓസാനസോധനവസേന പരിയോസാപിതാ വാ ഭവേയ്യും, അഭിധമ്മട്ഠകഥം ആയാചന്തേന ചൂളബുദ്ധഘോസേന വാ കതാ ഭവേയ്യു"ന്തി വദന്തി.

തം തഥാ വാ ഹോതു അഞ്ഞഥാ വാ, ഇദാനി ഏകന്തതോ വിനിച്ഛിനിതും ന സുകരമേവ. തസ്മാ താസം നിഗമനവചനവസേനേവ ഏത്ഥ പകാസയിസ്സാമ. താസു ഹി **ധമ്മപദട്ഠകഥം കുമാരകസ്സപത്ഥേരേന** ആയാചിതോ **സിരികൂടസ്സ** (സിരികുഡ്ഡസ്സ) രഞ്ഞോ പാസാദേ വിഹരന്തോ പരമ്പരാഭതം സീഹളഭാസായ സണ്ഠിതം പോരാണട്ഠകഥം പാളിഭാസായ ആരോപേത്വാ വിത്ഥാരഗതഞ്ച വചനക്കമം സമാസേത്വാ ഗാഥാസു അസംവണ്ണിതപദബ്യഞ്ജനാനി സംവണ്ണേത്വാ അകാസി. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ ഗന്ഥാരമ്ഭേ -

"പരമ്പരാഭതാ തസ്സ, നിപുണാ അത്ഥവണ്ണനാ;
യാ തമ്ബപണ്ണിദീപമ്ഹി, ദീപഭാസായ സണ്ഠിതാ...പേ॰...

കുമാരകസ്സപേനാഹം, ഥേരേന ഥിരചേതസാ;
സദ്ധമ്മട്ഠിതികാമേന, സക്കച്ചം അഭിയാചിതോ...പേ॰...

തം ഭാസം അതിവിത്ഥാര, ഗതഞ്ച വചനക്കമം;
പഹായാരോപയിത്വാന, തന്തിഭാസം മനോരമം.

ഗാഥാനം ബ്യഞ്ജനപദം, യം തത്ഥ ന വിഭാവിതം;
കേവലം തം വിഭാവേത്വാ, സേസം തമേവ അത്ഥതോ.

ഭാസന്തരേന ഭാസിസ്സ"ന്തി [ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] -

നിഗമനേ ച വുത്തം -

"വിഹാരേ അധിരാജേന, കാരിതമ്ഹി കതഞ്ഞുനാ;
പാസാദേ **സിരികൂടസ്സ,** രഞ്ഞോ വിഹരതാ മയാ"തി [ധ॰ പ॰ അട്ഠ॰ ൨.നിഗമനകഥാ].

ഏത്ഥ ച **സിരികൂടോ** നാമ സമന്തപാസാദികാനിഗമനേ **സിരിപാലോ**തി വുത്തോ **മഹാനാമോ**യേവ രാജാതി വദന്തി. ഏവം സതി മഹേസിയാ ആനയനം സമാദാപനമാരബ്ഭ തേന രഞ്ഞാ ദിന്നേ ധൂമരക്ഖപബ്ബതവിഹാരേ വസന്തേന സാ കതാതി വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം മഹാവംസേ -

൩൭-ഗന്ഥ.

"ലോഹദ്വാര-രലഗ്ഗാമ-കോടിപസ്സാവനവ്ഹയേ;
തയോ വിഹാരേ കാരേത്വാ, ഭിക്ഖൂനം അഭയുത്തരേ.

വണ്ണിഹാരം കാരയിത്വാന, ധൂമരക്ഖമ്ഹി പബ്ബതേ;
മഹേസിയാ’നയേനാ’ദാ, ഭിക്ഖൂനം ഥേരവാദിന’’ന്തി.

തസ്സ പന രഞ്ഞോ കാലേ സാ നിട്ഠാപിതാതി ന സക്കാ ഗഹേതും. തസ്സ ഹി രഞ്ഞോ ഏകവീസതിമവസ്സേ സമന്തപാസാദികം നിട്ഠാപേസി. സോ ച രാജാ ദ്വാവീസതിമവസ്സേ ദിവങ്ഗതോ. ഏത്ഥന്തരേ സാധികഏകവസ്സേന ‘‘ചതസ്സോ ച ആഗമട്ഠകഥായോ തിസ്സോ ച അഭിധമ്മട്ഠകഥായോ അയഞ്ച ധമ്മപദട്ഠകഥാ’’തി സബ്ബാ ഏതാ ന സക്കാ നിട്ഠാപേതുന്തി.

പരമത്ഥജോതികാട്ഠകഥാകരണം

പരമത്ഥജോതികം നാമ ഖുദ്ദകപാഠസ്സ ചേവ സുത്തനിപാതസ്സ ച അട്ഠകഥം കേനചിപി അനായാചിതോ അത്തനോ ഇച്ഛാവസേനേവ അകാസി. വുത്തഞ്ഹേതം ഖുദ്ദകപാഠട്ഠകഥായ ഗന്ഥാരമ്ഭേ -

"ഉത്തമം വന്ദനേയ്യാനം, വന്ദിത്വാ രതനത്തയം;
ഖുദ്ദകാനം കരിസ്സാമി, കേസഞ്ചി അത്ഥവണ്ണനം.

ഖുദ്ദകാനം ഗമ്ഭീരത്താ, കിഞ്ചാപി അതിദുക്കരാ;
വണ്ണനാ മാദിസേനേസാ, അബോധന്തേന സാസനം.

അജ്ജാപി തു അബ്ഭോച്ഛിന്നോ, പുബ്ബാചരിയനിച്ഛയോ;
തഥേവ ച ഠിതം യസ്മാ, നവങ്ഗം സത്ഥുസാസനം.

തസ്മാഹം കാതുമിച്ഛാമി, അത്ഥസംവണ്ണനം ഇമം;
സാസനഞ്ചേവ നിസ്സായ, പോരാണഞ്ച വിനിച്ഛയം.

സദ്ധമ്മബഹുമാനേന, നാത്തുക്കംസനകമ്യതാ;
നാഞ്ഞേസം വമ്ഭനത്ഥായ, തം സുണാഥ സമാഹിതാ"തി.

ബഹൂ പന വിചക്ഖണാ ഇമാ ആരമ്ഭഗാഥായോ വിചിനിത്വാ "നേതം ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ വിയ വചനം ഹോതീ"തി വദന്തി. അയഞ്ച നേസം വിചിനനാകാരോ, ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ഹി യം കഞ്ചി ഗന്ഥം സീലാദിഗുണസമ്പന്നേന അഞ്ഞേന ആയാചിതോവ കരോതി, ഇധ പന കോചിപി ആയാചകോ നത്ഥി. പുനപി ആചരിയോ "പോരാണസീഹളട്ഠകഥം ഭാസാപരിവത്തനവസേന കരിസ്സാമീ"തി ച "മഹാവിഹാരവാസീനം വാചനാമഗ്ഗം നിസ്സായ കരിസ്സാമീ"തി ച ഏവം പടിഞ്ഞം കത്വാവ കരോതി, ഇധ പന താദിസീപി പടിഞ്ഞാ നത്ഥി. പുനപി ആചരിയോ അതിഗമ്ഭീരത്ഥാനം ചതുന്നഞ്ചാഗമാനം അഭിധമ്മസ്സ ച സംവണ്ണനാരമ്ഭേപി ദുക്കരഭാവം ന കഥേതി, ഇധ പന "സാസനം അബോധന്തേന മാദിസേനാ"തി അത്തനാ സാസനസ്സ അബുദ്ധഭാവം പകാസേത്വാ "അതിദുക്കരാ"തി ച കഥേതി. തസ്മാ "നേതം ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ വിയ വചന"ന്തി വദന്തി. തം യുത്തം വിയ ദിസ്സതി, ആചരിയോ ഹി അത്തനോ ഗന്ഥനിഗമനേസു "തിപിടകപരിയത്തിപ്പഭേദേ സാട്ഠകഥേ സത്ഥുസാസനേ അപ്പടിഹതഞാണപ്പഭാവേനാ"തി അത്തനോ ഞാണപ്പഭാവം പകാസേസി, സോ "സാസനം അബോധന്തേന മാദിസേന അതിദുക്കരാ"തി ഈദിസം വചനം ന കഥേയ്യയേവാതി.

ജാതകട്ഠകഥാകരണം

ജാതകട്ഠകഥാപി ച ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരേനേവ കതാതി വദന്തി, കാരണം പനേത്ഥ ന ദിസ്സതി. സാ പന **അത്ഥദസ്സിത്ഥേരേന** ച **ബുദ്ധമിത്തത്ഥേരേന** ച **മഹിസാസകനികായികേന** ച **ബുദ്ധദേവത്ഥേരേനാ**തി തീഹി ഥേരേഹി അഭിയാചിതോ മഹാവിഹാരവാസീനം വാചനാമഗ്ഗം നിസ്സായ കതാ. ഇമിസ്സാപി നാമവിസേസോ നത്ഥി. വുത്തം ഹിമിസ്സാ ആരമ്ഭേ -

''ബുദ്ധവംസസ്സ ഏതസ്സ, ഇച്ഛന്തേന ചിരട്ഠിതിം;
യാചിതോ അഭിഗന്ത്വാന, ഥേരേന **അത്ഥദസ്സിനാ.**

അസംസട്ഠവിഹാരേന, സദാ സുദ്ധവിഹാരിനാ;
തഥേവ **ബുദ്ധമിത്തേന,** സന്തചിത്തേന വിഞ്ഞുനാ.

മഹിസാസകവംസമ്ഹി, സമ്ഭൂതേന നയഞ്ഞുനാ;
ബുദ്ധദേവേന ച തഥാ, ഭിക്ഖുനാ സുദ്ധബുദ്ധിനാ.

മഹാപുരിസചരിയാനം, ആനുഭാവം അചിന്തിയം;
തസ്സ വിജ്ജോതയന്തസ്സ, ജാതകസ്സത്ഥവണ്ണനം.

മഹാവിഹാരവാസീനം, വാചനാമഗ്ഗനിസ്സിതം;
ഭാസിസ്സം ഭാസതോ തം മേ, സാധു ഗണ്ഹന്തു സാധവോ''തി.

ഏത്താവതാ ച ആചരിയബുദ്ധഘോസത്ഥേരസ്സ ഗന്ഥഭാവേന പാകടാഹി സബ്ബട്ഠകഥാഹി സഹ വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ കരണപ്പകാരോ വിത്ഥാരേന വിഭാവിതോ ഹോതി.

സകലലോകപത്ഥാരകാരണം

കിസ്സേസ വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ സകലലോകേ പത്ഥടോതി? പരിസുദ്ധപിടകപാളിനിസ്സയഭാവതോ, സിക്ഖത്തയസങ്ഗഹഭാവതോ, പോരാണട്ഠകഥാനം ഭാസാപരിവത്തനഭാവതോ, പരസമയവിവജ്ജനതോ, സകസമയവിസുദ്ധിതോ, സീലധുതങ്ഗസമഥഅഭിഞ്ഞാപഞ്ഞാപഭേദാദീനം പരിപുണ്ണവിഭാഗതോ, യാവ അരഹത്താ പടിപത്തിനയപരിദീപനതോ, ഉത്താനാനാകുലപദബ്യഞ്ജനസങ്ഖതഭാവതോ, സുവിഞ്ഞേയ്യത്ഥഭാവതോ, പസാദനീയാനം ദിട്ഠാനുഗതാപാദനസമത്ഥാനം വത്ഥൂനഞ്ച ദീപനതോതി ഏവമാദീഹി അനേകസതേഹി ഗുണേഹി ഏസ സകലലോകേ പത്ഥടോ ജാതോ.

അയഞ്ഹി വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ സങ്ഗീതിത്തയാരൂള്ഹപരിസുദ്ധപാളിപിടകമേവ നിസ്സായ പവത്തോ, ന മഹാസങ്ഘികാദീനം സത്തരസന്നം നികായാനം പിടകം, നപി മഹായാനികാനം പിടകം. സപരിവാരം സിക്ഖത്തയഞ്ച ഏത്ഥ പരിപുണ്ണമേവ സങ്ഗഹേത്വാ ദസ്സിതം. വുത്തഞ്ഹേതം ആചരിയേന ആഗമട്ഠകഥാസു ഗന്ഥാരമ്ഭേ -

“സീലകഥാ ധുതധമ്മാ, കമ്മട്ഠാനാനി ചേവ സബ്ബാനി;
ചരിയാവിധാനസഹിതോ, ഝാനസമാപത്തിവിത്ഥാരോ.

സബ്ബാ ച അഭിഞ്ഞായോ, പഞ്ഞാസങ്കലനനിച്ഛയോ ചേവ;
ഖന്ധാധാതായതനി,ന്ദ്രിയാനി അരിയാനി ചേവ ചത്താരി.

സച്ചാനി പച്ചയാകാര,ദേസനാ സുപരിസുദ്ധനിപുണനയാ;
അവിമുത്തതന്തിമഗ്ഗാ, വിപസ്സനാഭാവനാ ചേവ.

ഇതി പന സബ്ബം യസ്മാ, വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ മയാ സുപരിസുദ്ധം;
വുത്തം തസ്മാ ഭിയ്യോ, ന തം ഇധ വിചാരയിസ്സാമീ”തി.

യസ്മാ പന വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ ചതുന്നം ആഗമട്ഠകഥാനം അവയവഭാവേന കതോ, തസ്മാ താ വിയ പോരാണസീഹളട്ഠകഥാനം ഭാസാപരിവത്തനവസേന ചേവ പുനപ്പുനാഗതമത്ഥാനം സംഖിപനവസേന ച പരസമയവിവജ്ജനവസേന ച മഹാവിഹാരവാസീനം പരിസുദ്ധവിനിച്ഛയസങ്ഖാതസ്സ സകസമയസ്സ ദീപനവസേന ച കതോ. വുത്തഞ്ഹേതം ആചരിയേന -

“അപനേത്വാന തതോഹം, സീഹളഭാസം മനോരമം ഭാസം;
തന്തിനയാനുച്ഛവികം, ആരോപേന്തോ വിഗതദോസം.

സമയം അവിലോമേന്തോ, ഥേരാനം ഥേരവംസപദീപാനം;
സുനിപുണവിനിച്ഛയാനം, മഹാവിഹാരേ നിവാസീനം;
ഹിത്വാ പുനപ്പുനാഗത-മത്ഥം അത്ഥം പകാസയിസ്സാമീ”തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച.

“മജ്ഝേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ, ഏസ ചതുന്നമ്പി ആഗമാനഞ്ഹി;
ഠത്വാ പകാസയിസ്സതി, തത്ഥ യഥാഭാസിതമത്ഥം.

ഇച്ചേവ കതോ തസ്മാ, തമ്പി ഗഹേത്വാന സദ്ധിമേതായ;
അട്ഠകഥായ വിജാനഥ, ദീഘാഗമനിസ്സിതം അത്ഥ''ന്തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ] ച.

''സാ ഹി മഹാഅട്ഠകഥായ, സാരമാദായ നിട്ഠിതാ ഏസാ;
ഏകാസീതിപമാണായ, പാളിയാ ഭാണവാരേഹി.

ഏകൂനസട്ഠിമത്തോ, വിസുദ്ധിമഗ്ഗോപി ഭാണവാരേഹി;
അത്ഥപ്പകാസനത്ഥായ, ആഗമാനം കതോ യസ്മാ.

തസ്മാ തേന സഹായം, അട്ഠകഥാ ഭാണവാരഗണനായ;
സുപരിമിതപരിച്ഛിന്നം, ചത്താലീസം സതം ഹോതീ''തി [ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.നിഗമനകഥാ] ച.

യദി ചായം വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ ആചരിയേന ആഗമട്ഠകഥായോ വിയ അകത്വാ പോരാണസീഹളട്ഠകഥായോ ച അനോലോകേത്വാ കേവലം അത്തനോ ഞാണപ്പഭാവേനേവ കതോ അസ്സ, നായം ആഗമട്ഠകഥാനം അവയവോതി ഗഹേതബ്ബോ അസ്സ, അഞ്ഞദത്ഥു ''ആഗമട്ഠകഥായോ മഹാട്ഠകഥായ സാരഭൂതാ, വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ പന ന തസ്സാ സാരഭൂതോ, കേവലം ആചരിയസ്സ മതിയാവ കതോ''തി ഏവമേവ വത്തബ്ബോ അസ്സ. യസ്മാ പന തഥാ അകത്വാ പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരേനേവ കതോ, തസ്മാ അയമ്പി വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ താസം ആഗമട്ഠകഥാനം കരണാകാരേനേവ കതോതി ച, തതോയേവ മഹാട്ഠകഥായ സാരഭൂതോതി ച ദട്ഠബ്ബോ.

ഏകച്ചേ പന വിചക്ഖണാ ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ ഗന്ഥേസു ഉത്തരപക്ഖസാസനികാനം അസ്സഘോസനാഗജ്ജുനവസുബന്ധുആദീനം ഭിക്ഖൂനം വിയ പോരാണഗന്ഥേ അനിസ്സായ അത്തനോ ഞാണേനേവ തക്കേത്വാ ദസ്സിതം ധമ്മകഥാവിസേസം അദിസ്വാ അസന്തുട്ഠചിത്താ ഏവം വദന്തി ''ബുദ്ധഘോസസ്സ അഞ്ഞം അനിസ്സായ അത്തനോ ഞാണപ്പഭാവേനേവ അഭിനവഗന്ഥുപ്പാദനം ന പസ്സാമാ''തി. തം തേസം ഗരഹാവചനമ്പി സമാനം ഥേരവാദീനം **പസംസാവചനമേവ** സമ്പജ്ജതി. ഥേരവാദിനോ ഹി ഏവം ജാനന്തി ''ബുദ്ധേനേവ ഭഗവതാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന ദേസേതബ്ബോ ചേവ ധമ്മോ പഞ്ഞാപേതബ്ബോ ച വിനയോ അനവസേസേന ദേസിതോ ചേവ പഞ്ഞത്തോ ച, സോയേവ ധമ്മവിനയോ സദ്ധാസമ്പന്നേഹി ഭിക്ഖൂഹി ചേവ ഗഹട്ഠേഹി ച യഥാരഹം പടിപജ്ജിതബ്ബോ, ന തതോ അഞ്ഞോ ധമ്മവിനയോ തക്കേത്വാ ഗവേസേതബ്ബോ. യദി പന അഞ്ഞോ ധമ്മവിനയോ കേനചി തക്കേത്വാ കഥിതോ അസ്സ, തം തസ്സേവ തക്കിനോ സാസനം ഹോതി ന സത്ഥു സാസനം. യം യം പന ഭഗവതോ ധമ്മവിനയേ പദബ്യഞ്ജനം അത്ഥതോ അപാകടം ഹോതി, തത്ഥ തത്ഥ പോരാണകേഹി പടിസമ്ഭിദാചരളഭിഞ്ഞാദിഗുണസമ്പന്നേഹി ഭഗവതോ അധിപ്പായം ജാനന്തേഹി അട്ഠകഥാചരിയേഹി സംവണ്ണിതനയേന അത്ഥോ ഗഹേതബ്ബോ, ന അത്തനോമതിവസേനാ''തി. ആചരിയബുദ്ധഘോസോ ച തേസം ഥേരവാദീനം അഞ്ഞതരോ, സോപി തഥേവ ജാനാതി. വുത്തഞ്ചേതം ആചരിയേന -

''ബുദ്ധേന ധമ്മോ വിനയോ ച വുത്തോ,
യോ തസ്സ പുത്തേഹി തഥേവ ഞാതോ;

സോ യേഹി തേസം മതിമച്ചജന്താ,
യസ്മാ പുരേ അട്ഠകഥാ അകംസു.

തസ്മാ ഹി യം അട്ഠകഥാസു വുത്തം,
തം വജ്ജയിത്വാന പമാദലേഖം;
സബ്ബമ്പി സിക്ഖാസു സഗാരവാനം,
യസ്മാ പമാണം ഇധ പണ്ഡിതാനം.

തതോ ച ഭാസന്തരമേവ ഹിത്വാ,
വിത്ഥാരമഗ്ഗഞ്ച സമാസയിത്വാ...പേ॰...
യസ്മാ അയം ഹേസ്സതി വണ്ണനാപി,
സക്കച്ച തസ്മാ അനുസിക്ഖിതബ്ബാ''തി [പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൧.ഗന്ഥാരമ്ഭകഥാ].

തേനേവ ആചരിയോ ഭഗവതോ ധമ്മവിനയം വാ പോരാണട്ഠകഥം വാ അനിസ്സായ അത്തനോ ഞാണേന തക്കേത്വാ വാ അത്തനാ പരിചിതലോകിയഗന്ഥേഹി ഗഹേത്വാ വാ ന കഞ്ചി ഗന്ഥം അകാസി. യദി പന താദിസം കരേയ്യ, തം ഥേരവാദിനോ **മഹാപദേസസുത്തേ** [ദീ॰ നി॰ ൨.൧൮൭; അ॰ നി॰ ൪.൧൮൦] വുത്തനയേന ''അദ്ധാ ഇദം ന ചേവ തസ്സ ഭഗവതോ വചനം, ബുദ്ധഘോസസ്സ ച ഥേരസ്സ ദുഗ്ഗഹിത''ന്തി ഛഡ്ഡേയ്യുംയേവ. യതോ ച ഖോ അയം വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ പോരാണട്ഠകഥാനം ഭാസാപരിവത്തനാദിവസേനേവ ആചരിയേന കതോ, തതോയേവ ഥേരവാദിനോ തം **മഹാപദേസസുത്തേ** വുത്തനയേന ''അദ്ധാ ഇദം തസ്സ ഭഗവതോ വചനം, ആചരിയബുദ്ധഘോസസ്സ ച ഥേരസ്സ സുഗ്ഗഹിത''ന്തി സമ്പടിച്ഛന്തി. തേനായം സകലലോകേ പത്ഥടോ ഹോതി.

സീലധുതങ്ഗാദീനം വിഭാഗോ ച പടിപത്തിനയപരിദീപനഞ്ച പാകടമേവ. തഥായം വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ സുവിഞ്ഞേയ്യപദവാക്യേഹി ചേവ അനാകുലപദവാക്യേഹി ച തന്തിനയാനുരൂപായ പാളിഗതിയാ സുട്ഠു സങ്ഖതോ, തതോയേവ ചസ്സ അത്ഥോപി സുവിഞ്ഞേയ്യോ ഹോതി. തസ്മാ തം ഓലോകേന്താ വിഞ്ഞുനോ വിസുദ്ധജ്ഝാസയാ ഖണേ ഖണേ അത്ഥപടിസംവേദിനോ ചേവ ധമ്മപടിസംവേദിനോ ച ഹുത്വാ അനപ്പകം പീതിസോമനസ്സം പടിസംവേദേന്തി.

അനേകാനി ചേത്ഥ പസാദാവഹാനി **മഹാതിസ്സത്ഥേര**വത്ഥുആദീനി [വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൫] സീഹളവത്ഥൂനി ച **ധമ്മസേനാപതിസാരിപുത്തത്ഥേര**വത്ഥുആദീനി [വിസുദ്ധി॰ ൧.൧൯] ജമ്ബുദീപവത്ഥൂനി ച ദീപിതാനി. താനി പസ്സിത്വാ അനുസ്സരന്താനം സപ്പുരിസാനം ബലവപസാദോ ച ഉപ്പജ്ജതി, ''കദാ നു ഖോ മയമ്പി ഈദിസാ ഭവിസ്സാമാ''തി ദിട്ഠാനുഗതിം ആപജ്ജിതുകാമതാ ച ഉപ്പജ്ജതി.

ഏവം പരിസുദ്ധപിടകപാളിനിസ്സയതാദീഹി അനേകസതേഹി ഗുണേഹി അയം വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ സകലലോകേ പത്ഥടോ ജാതോതി വേദിതബ്ബോ. യഥാ ചായം വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ, ഏവം അഞ്ഞാപി ആചരിയേന കതാ തിപിടകസങ്ഗഹട്ഠകഥായോ പോരാണട്ഠകഥാനം ഭാസാപരിവത്തനഭാവാദീഹി ഗുണേഹി സകലലോകേ പത്ഥടായേവ ഹോന്തി.

ഏത്താവതാ ച പന കിമത്ഥം കതോതിആദീനമ്പി പഞ്ഹാനമത്ഥോ വിത്ഥാരേന വിഭാവിതോവ ഹോതീതി.

തത്ഥേതം വുച്ചതി -

൧. സമ്ഭാവനീയസ്സ സുധീവരാന-
മാദത്തധീരിട്ഠപദസ്സ യസ്സ;
പഞ്ഞാദിജാതാ ലലിതാ ഗുണാഭാ,
ഭാതേവ ലോകമ്ഹി സതം മുദായ.

൨. സ **ബുദ്ധഘോസാ**വ്ഹഥിരഗ്ഗധീമാ,
വിദൂന'മച്ചന്തസമാദരാ'ദാ;
സഭാവജം ബ്യത്തിസസത്തിലദ്ധം,
സിരിം ദധാതേവ സുബുദ്ധഘോസോ.

൩. "സമ്ബുദ്ധസേട്ഠേ പരിനിബ്ബുതസ്മിം,
സംവച്ഛരാനം ദസമേ സതമ്ഹി;
ജാതോ"തി ഞാതോ വിബുധേഹി ബുദ്ധ-
ഘോസങ്കുരോ പത്തസമത്തമാനീ.

൪. വിഞ്ഞൂ വിദൂ'മസ്സ പുമഗ്ഗജാതേ,
സഞ്ജാതതം ദക്ഖിണദേസഭാഗേ;
രമ്മേ'ന്ദിയസ്മിം സുജനാകരസ്മിം,
തത്തത്ഥമേസീന'മയം പതീതി.

൫. **മോരണ്ഡഗാമമ്ഹി** സ തത്ഥ ജാതോ,
പുഞ്ഞാനിതോ വിപ്പകുലമ്ഹി സമ്മാ;
സൂരസ്സ ലോകത്ഥസമാവഹത്ഥം,
ഉപ്പജ്ജനായാ'ഋരുണോവ രംസി.

൬. സംവദ്ധബുദ്ധീ സ പവുദ്ധിപത്തോ,
ആരാധയം ഞാതിഗണം സദേവ;
വേദേസു വിജ്ജാസു തദഞ്ഞസിപ്പ-
ഗന്ഥേസ്വനായാസപവീണതാ'ഗാ.

൭. സുദ്ധാധിമുത്തീന വിവേചനേന,
സാരാനു'സാരോതി വിവിഞ്ചമാനോ;
വേദേസ്വ'സാരത്ത'മബുജ്ഝി യസ്മാ,
തുട്ഠിം സ നാപജ്ജി സുതേന സേന.

൮. അന്വേസതോ തസ്സ പസത്ഥസാരം,
സദ്ധമ്മസാരോ സവനേന ലദ്ധോ;
നിന്നോവ ബുദ്ധസ്സ സ സാസനമ്ഹി,
ഉസ്സാഹജാതോ'പഗമായ തത്ഥ.

൯. ധമ്മാഭിലാസീ സ വിരോചി തത്ഥ,
സംലദ്ധപബ്ബജ്ജുപസമ്പദോവ;
ഥേരേ'പസങ്കമ്മ **വിസുദ്ധഥേര-
വാദീനികായമ്ഹി** പതീതപഞ്ഞേ.

൧൦. തദാ ഹി’സ്മം **ദക്ഖിണഇന്ദിയമ്ഹി,**
നിവാസിനോ ഥേരിയവംസജാതാ;
തദഞ്ഞവാദീ ച മുനീ മുനിന്ദ-
മതം യഥാലദ്ധി പകാസയന്താ.

൧൧. സദ്ധമ്മസാരാധിഗമായ ഭിയ്യോ,
പാളിം സമുഗ്ഗണ്ഹി ജിനേരിതം, സാ;
ജിവ്ഹഗ്ഗലീലാ മനസാ’സിതാ’സ്സ,
ലക്ഖീവ പുഞ്ഞേ നിവസം ബഭാസ.

൧൨. ഏവം തമുഗ്ഗണ്ഹ’മബോധി സമ്മാ,
“ഏകായനോയം സുവിസുദ്ധിയാതി;
മഗ്ഗോ വിവട്ടാധിഗമായ” തത്ഥോ-
യ്യോഗം സമാപജ്ജി പരം പരത്തി.

൧൩. സഭാവപഞ്ഞാ മഹതീ ച സത്ഥ-
ന്തരോപലദ്ധാ വിപുലാവ വിജ്ജാ;
തേനസ്സ ബുദ്ധോത്തിസമുദ്ദതിണ്ണേ,
അകിച്ഛസാധിത്തപഭാവ’മഞ്ഞാ.

൧൪. ബുദ്ധസ്സ കിത്തീവ സുകിത്തിഘോസോ,
വത്തിസ്സതേ’ച്ചസ്സ ഗരൂ വിയത്താ;
അത്ഥാനുഗതം നാമമകംസു **ബുദ്ധ-
ഘോസോ**തി സമ്ബുദ്ധമതങ്ഗതസ്സ.

൧൫. **മയൂരദൂതവ്ഹയപട്ടനസ്മിം,**
നിവസ്സ **കഞ്ജീവ്ഹപുരാദികേ** ച;
സ **അന്ധകാഖ്യാതസദേസിയട്ഠ-
കഥം** സമുഗ്ഗണ്ഹി സമാഹിതത്തോ.

൧൬. താവത്തകേനസ്സ സുമേധസസ്സാ-
സന്തുട്ഠചിത്തസ്സ തതുത്തരിമ്പി;
സമ്ബുദ്ധവാണീസു സമത്തമത്ഥം,
അഞ്ഞാതുമിച്ഛാ മഹതീ അജായി.

൧൭. **മഹാമഹിന്ദാ**ദിവസീവരേഭി,
സമാഭതാ **യാട്ഠകഥാ** സസാരാ;
സഥേരവാദാ സുവിനിച്ഛയാ ച,
തദാ വിഭാതാ വത **ലങ്കയാ’**സ്മം.

൧൮. പവത്തിമേതം വിദിയ’സ്സ മേത-
ദഹോസി “യം നൂന’ഭിരാമലങ്കം;
അലങ്കരോന്തിം രതനാകരംവ,
ഉപേച്ച സിക്ഖേ’ട്ഠകഥാ മഹന്തീ.

൧൯. താ ഭാസയാ സീഹളികായ രച്ഛാ,
തന്തിം സമാരോപ്യ നവം കരേയ്യം;
ഏവഞ്ഹി ദേസന്തരിയാന ബുദ്ധ-
മാനീനമത്ഥം ഖലു സാധയേ”തി.

൨൦. പുരേ ച ലങ്കാഗതസാസനം യം,
സുനിമ്മലിന്ദൂവ ഹിമാദിമുത്തോ;
പഭാസി, കിസ്മിഞ്ചി തദാഞ്ഞവാദ-
മനാകുലം താ’കുലതം ജഗാമ.

൨൧. ജിനമ്ഹി നിബ്ബാനഗതേ ഹി വസ്സ-
സതന്തരേ സാസനികാ സമഗ്ഗാ;
സമാനവാദാ ജിനസാസനമ്ഹി,
ന കോചി ഭേദോപി തദാ അഹോസി.

൨൨. പച്ഛാ ച സദ്ധമ്മദുമാഹതേഭ്യ-
ധമ്മേഹി വാതേഹി പടിച്ച പാപേ;
ജാതേഹി സംവിഗ്ഗമനാ സമായ,
ഥേരേ’സ’മുയ്യോഗമകംസു ദള്ഹം.

൨൩. **സങ്ഗീതിയോ** കച്ച സുപേസലേഹി,
നിഗ്ഗയ്ഹമാനാപി ഥിരേഹി ദള്ഹം;
ഛിന്നാപി രുക്ഖാ’സ്സു പുനോരുഹാവാ-
കാസുംവ ധമ്മം വിനയാ’ഞ്ഞഥാ തേ.

൨൪. നാനാഗണാ തേ ച അനേകവാദാ,
സംസഗ്ഗകാരാ ജിനസാസനേ’സും;
വാദേഭി അഞ്ഞേഹി ജിനേരിതേഭ്യ-
സുദ്ധായമാനാ വിനയഞ്ച ധമ്മം.

൨൫. വാദാ ച വാദീ പിടകാനി തേസം,
ലങ്കം മലങ്കംവ കരം’പയാതാ;
പടിഗ്ഗഹേസും പ്യ**ഭയാദിവാസീ,**
നാഞ്ഞേ **മഹാഖ്യാതവിഹാരവാസീ.**

൨൬. യഥാ ച ബുദ്ധാഭിഹിതാവ പാളി,
തദത്ഥസാരാ ച വസീഭി ഞാതാ;
ന “തേധ വോക്കമ്മ വിസുദ്ധഥേര-
വാദീ വിവാദീ”തി പവത്തി കാചി.

൨൭. ജീവംവ രക്ഖിംസു സഥേരവാദം,
തന്തിം തദത്ഥഞ്ച സനിണ്ണയം തേ;
തസ്മാ ന സക്കാവ തദഞ്ഞവാദി-
വാദേഭി ഹന്തും ച്’പഗന്തുമദ്ധാ.

൨൮. തംവാദസംഭേദഭയഞ്ച മഞ്ഞയാ,
“ദുദ്ധാരവേലാപി ഭയേഹി തന്തിനം;
സമ്മോഹതാദീഹി ഭവേ”തി **പോത്ഥകം,**
ആരോപ്യ സമ്മാ **പരിപാലയിംസു** തേ.

൨൯. തദാ ഹി തേസം പടിബാഹനേ രണ-
വിദംവ സിക്ഖം ജിനസാസനദ്ധരോ;
സ **ബുദ്ധഘോസോ** മുനി ബുദ്ധിപാടവോ,
ഗതോ’സി **ദീപം** വരത**മ്ബപണ്ണികം.**

൬൦. ലങ്കം ഉപേച്ച സ മഹാട്ഠകഥാണ്ണവസ്സ,
പാരം പരം വിതരണേ ഥിരനിണ്ണയോവ;
സംസുദ്ധവംസജനിവാസമഹാവിഹാര-
മാഗാ’മ്ബരംവ ഉദയിന്ദു’പസോഭയന്തോ.

൬൧. തസ്മിഞ്ച ദക്ഖിണദിസായ വസീ സ തത്ഥ,
സോഭം **പധാനഘരസ**ഞ്ഞിതപാരിവേണം;
പാസാദ’മുത്തമ’മകാ സുജനേഭി സേബ്യം,
സന്തോ **മഹാനിഗമസാമി** സുചിണ്ണധമ്മോ.

൬൨. സമ്മാ ച യോഗമകരീ ബുധ**ബുദ്ധമിത്ത-**
ഥേരാദി’മന്ത’മുപയാത’മനൂനതന്തേ;
സംസേവിതോ വിവിധഞായപബുദ്ധിയാ സോ,
സുത്താഭിധമ്മവിനയട്ഠകഥാസ്വ’നൂനം.

൬൩. വേയ്യത്തിയം’സ സമയേ സമയന്തരേ ച,
പഞ്ഞായ ദിസ്വ വിവടംവ നിഹീതമത്ഥം;
ഥേരാ സമഗ്ഗജിനമഗ്ഗമതാ’മതാസീ,
മഞ്ഞിംസു നഗ്ഘരതനംവ സുദുല്ലഭന്തി.

൬൪. വിഞ്ഞായ ധമ്മവിനയത്ഥയഥിച്ഛദാനേ,
ചിന്താമണീതി സുനിരൂപിതബുദ്ധിരൂപം;
യസ്സേ’ത്ഥ നിച്ഛിതമനോ കവി**സങ്ഘപാല-**
ത്ഥേരുത്തമോ ജനഹിതായ നിയോജയീ തം.

൬൫. “കിഞ്ചാപി സന്തി വിവിധാ പടിപത്തിഗന്ഥാ,
കേസഞ്ചി കിഞ്ചി തു ന ബുദ്ധമതാനുസാരം;
സംസുദ്ധഥേരസമയേഹി ച തേ വിരുദ്ധാ,
തസ്മാ കരോതു വിമലം പടിപത്തിഗന്ഥം”.

൬൬. മേത്താദയമ്ബുദവനം ജനഭൂമിയം’സ,
സംവസ്സതേ ച’രിയമഗ്ഗഗമഗ്ഗ’മഗ്ഗം;
സംസോധനത്ഥ’മിതി “പത്ഥിതഥേരആസം,
പൂരേസ്സ’മേത”മിതി കാസി വിസുദ്ധിമഗ്ഗം.

൬൭. വീരാനുകമ്പസതിയോജിതബുദ്ധിമാ സം,
ഓഗ്ഗയ്ഹ, ഗയ്ഹ ച’ ഖിലട്ഠകഥാ സതന്തീ;
സാരം സവേദ’മനപേക്ഖിയ സാധുകം സ,
യം’കാസി, കം നു’ധ ന രോചയതേ ബുധം സോ.

൬൮. വുത്തേ’ത്ഥ ഭാവപരമാവ സഭാവധമ്മാ,
വത്ഥൂ ച പീതിസുഖവേദനിയാ’നിതാവ;
പുണ്ണോവ സബ്ബപടിപത്തിനയേഹി ചേസോ,
പുപ്ഫാഭിഫുല്ലപവനംവ വിരാജതേ’യം.

൬൯. യം പസ്സിയാന പരികപ്പിയ രത്നസാര-
ഗബ്ഭം വിസുദ്ധി’മഭിയാതു’മപേക്ഖമാനാ;
തം സാര’മാദിയിതു’മാസു പയുത്തയുത്താ,
ദിസ്വാ ഹി നഗ്ഘരതനം നനു വജ്ജയേ ന.

൪൦. കന്താ പദാവലി’ഹ തന്തിനയാനുസാരാ,
സാരാതിസാരനയപന്തി പസിദ്ധസിദ്ധാ;
അത്ഥാ ച സന്തിനുഗമായ തുലായമാനോ-
യ്യോഗേന മേത്ഥ ഹി വിനാ പടിപത്തി കാ’ഞ്ഞാ.

൪൧. ആഭാതി സത്ഥു ചതുരാഗമമജ്ഝഗോ’യം-
അത്ഥേ പകാസയിഹ ഭാണുവ നേകദബ്ബേ;
മേധാവിപീതിജനനം’സ വിധാന’മേതം-
തീതഞ്ഹി യാവ കവിഗോചര’മസ്സ ഞാണം.

൪൨. ദിട്ഠാവ തിക്ഖമതി’മസ്സ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗ**-
സമ്പാദനേന സമുപാത്തസുധീപദേഭി;
തേനസ്സ ബുദ്ധവചനത്ഥവിഭാവനായ,
പബ്യത്തസത്തി വിദിതാ വിദിതാഗമേഹി.

൪൩. ഖ്യാതം കവീഭി’ധിഗതം യസ’മാവഹേന,
ഥേരസ്സ സുദ്ധമതി**ബുദ്ധസിരീ**വ്ഹയസ്സ;
ലോകത്ഥ’മാവികതപത്ഥന’മാദിയാന,
സാമഞ്ച നിന്നഹദയേന ജനാന’മത്ഥേ.

൪൪. സമ്ബുദ്ധഭാവവിദിതേനി’മിനാ **സമന്ത-
പാസാദികാ**വ്ഹവിനയട്ഠകഥാ പണീതാ;
സൂരോ’ദിതേ വിയ തയാ വിനയത്ഥമൂള്ഹാ-
മൂള്ഹീ ഭവന്തി ജിനനീതിപഥാ’ധിഗന്ത്വാ.

൪൫. **ലങ്കാ** അലങ്കതികതാവ **മഹാമഹിന്ദ-**
ത്ഥേരേന യാ ച **വിനയട്ഠകഥാ’**ഭതാ, തം;
കന്തായ സീഹളഗിരായ ഗിരായമാനാ,
അച്ഛന്തകന്തബഹുലാ മുനയോ പുരാ’സും.

൪൬. അഞ്ഞാ ച **പച്ഛരി-കുരുന്ദി**സമഞ്ഞിതാദീ,
ദീപം പദീപകരണീ വിനയമ്ഹി യാ’സും;
സങ്ഗയ്ഹ താസ’മഖിലത്ഥനയേ ച ഥേര-
വാദേ ച മുത്തരതനാനിവ മേകസുത്തേ.

൪൭. താഹേവ സീഹളനിരുത്തിയുതഞ്ച തന്തിം,
ആരോപിയാന രുചിരം അഥ വിത്ഥതഞ്ച;
മഗ്ഗം സമാസനവസേന യഥാ സമത്ത-
ലോകേന യാ ഗരുകതാ കതമാനനാ’കാ.

൪൮. സുദ്ധന്വയാഗഥവിരാ ച **വിസുദ്ധഥേര-**
വാദീ വിസുദ്ധവിനയാഗമപുഞ്ജധമ്മാ;
സുദ്ധം കരിംസു ന യഥേ’ന്തി തദഞ്ഞവാദാ,
ഇച്ഛാദി’മാവികരിയാ’സി **നിദാന**മേത്ഥ.

൪൯. **യസ്മിം** മനുഞ്ഞപദപന്തി സുഭാ സുബോധാ,
അത്ഥാ ച പീതിസമ’വിമ്ഹയതാദിഭാവീ;
ചിത്രാ വിചിത്രമതിജാ കവിചിത്തഹംസാ,
തസ്മാ രസായതി തദത്ഥനുസാരിനം **യം.**

൧൦. അച്ചന്തസാഗരനിഭാ വിവിധാ നയത്ഥാ,
സന്തേ’ത്ഥ യാ’സു വിനയട്ഠകഥാ പുരാണാ;
താസം യഥാഭിമതപന്തി സുതന്തികത്തം,
കിഞ്ഹി’സ്സ കിഞ്ചി ബലവീര’പടിച്ച കാതും.

൧൧. ഉയ്യോഗ’മസ്സ കരുണാപഹിതം പടിച്ച,
പഞ്ഞാസഹായസഹിതം ബലവഞ്ച ദള്ഹം;
ലദ്ധാവ യാ നിഖിലലോകമനുഞ്ഞഭൂതാ,
മേധാവിനം’നുസഭഗാവ വിരാജതേ സാ.

൧൨. വിഞ്ഞൂഭി യാ “വിനയസാഗരപാരതിണ്ണേ”,
സമ്ഭാവിതാ “സുതരണായതി സീഘവാഹാ”;
ഇച്ചാഭിമാനിതഗുണാ’ജ്ജ രരാജ യാവ,
കിം യം ഥിരം ലഹു വിനസ്സതി ദുപ്പസയ്ഹം.

൧൩. “യാ ബ്യാപിനീ’ഖിലനയസ്സ സുബോധിനീ ച,
സോതൂഭി സേവിതസദാതനധമ്മരങ്ഗം;
കത്വാന ലോകപഹിതേ സഗുണേ ദധന്തീ,
ഠാതൂ”തി നട്ഠ’മുപഗാ’ട്ഠകഥാ പുരാണാ.

൧൪. ജനാഭിസത്തായ ദയായ ചോദിതോ,
വിഛേജ്ജ ഖേദം വിനയമ്ഹി സാധുനം;
അഥാഗമാന’ട്ഠകഥാവിധാനനേ,
ധുരം ദധാതും’ഭിമുഖാ’സി സോ സുധീ.

൧൫. പദ്മംവ ഫുല്ലാഭിനതം സുഭാണുഭം,
ലദ്ധാന ഫുല്ലം’തിസയാ’സി ചേതനാ;
ദാഠാദിനാഗേന ഥിരഗ്ഗധീമതാ,
യാ പത്ഥിതാ’രബ്ഭ തദത്ഥസിജ്ഝനേ.

൧൬. ദീഘാഗമത്ഥേസു സബുദ്ധിവിക്കമ-
മാഗമ്മ സാരാധിഗമാ **സുമങ്ഗല-**
നാമാനുഗന്താവ **വിലാസിനീ**തി യാ,
സംവണ്ണനാ ലോകഹിതായ സമ്ഭവീ.

൧൭. ഗമ്ഭീരമേധാവിസയാഗമമ്ഹിപി,
ആരബ്ഭ ബുദ്ധിം’സ സുനിമ്മലീകതാ;
വിഞ്ഞാതബുദ്ധാഭിമതാ ബഹൂ ജനാ,
അഞ്ഞത്ഥസാധാ മഹതഞ്ഹി ബുദ്ധിയോ.

൧൮. സാ’നീതവിദ്വാക്ഖിമനാ മനായിതാ,
കന്താഗമേ ധമ്മസഭായതേ സദാ;
തേനേവ മഞ്ഞേ’ഹ തിരോകതാ തയാ,
കിം സീഘഗ’ഞ്ഞത്ര പഥഞ്ഞഗാമികാ.

൧൯. പത്വാ മഹന്താ’മ്ബര’മമ്ബുദോ യഥാ,
ലോകത്ഥസാധീപി മഹാസയം മതി;
തസ്മാ’സ്സ സിദ്ധാ’ട്ഠകഥാപരമ്പരാ,
ബുദ്ധിപ്പദാനായ’ ഹുവും നവാ നവാ.

ന്നം.**ബുദ്ധാദിമിത്തം** ഥിരസേട്ഠ'മുദ്ദിസം,
സംവണ്ണനാ ചാസി **പപഞ്ചസൂദനീ;**
''സബ്ബത്ഥസാരേ ജിനമജ്ഝിമാഗമേ,
ലദ്ധാന പീതിം സുജനാ സമേന്തു''തി.

ന്നൃ.ഉപ്പജ്ജി **''സാരത്ഥപകാസിനീ''**തി യാ,
സാ **ജോതിപാലസ്സ** യഥാഭിലാസിതം;
ലോകം യഥാനാമികസാരദീപനാ,
ഭാതാ'സി സമ്മാപടിപന്നപന്ഥദാ.

ന്നവ്.സമ്പൂരി കാതും'സ മനോരഥോ യയാ,
അങ്ഗുത്തരന്താഗമമത്ഥവണ്ണനാ;
തന്നാമധേയ്യം സുജനഞ്ച **ജീവകം,**
സോ **ജോതിപാലഞ്ച** പസത്ഥധീതിമം.

ന്നന്.ഉദ്ദിസ്സ യം'കാസി പവീണതം കരം,
ബുദ്ധാദിസംസേബ്യസുമഗ്ഗദസ്സനേ;
സദ്ധമ്മപുപ്ഫാന' വനായിതാ'സി സാ,
വിദ്വാലിസങ്ഘസ്സ സദാവഗാഹണാ.

ന്നർ.യേന'ത്തലദ്ധിം പജഹന്തു സാധവോ,
ദുബ്ബോധധമ്മേ ച സഭാവദീപനേ;
ബുജ്ഝന്തു, ഇച്ഛാസി'ഭിധമ്മസാഗരോ,
തത്ഥാ'വതാരം സുകരേന സാധിനീ.

ന്നദ.മേധാവിലാസാ'സ്സ'ഹുവു'ട്ഠസാലിനീ,
കന്താ ച **സമ്മോഹവിനോദനീ**തി യാ;
താ **ബുദ്ധഘോസോ**തി സതുല്യനാമിക-
മാഗമ്മ ജാതാ സുജനത്ഥസാധിനീ.

ന്നന്ന്.അഞ്ഞാ ച **പഞ്ചട്ഠകഥാ'**ഭിധമ്മജേ,
ഭാവേ നിധായേ'ത്ഥ യഥാ'സ്സു സുത്തരാ;
ഗമ്ഭീരമത്ഥേസു പവിദ്ധബുദ്ധിതം,
സമ്പാദനീ സത്ഥു'തുലത്തദീപനീ.

ന്നൗ.**സോണാവ്ഹഥേരസ്സ** പടിച്ച യാചനം,
താ യായ കങ്ഖാ വിതരന്തി ഭിക്ഖവോ;
യാ പാതിമോക്ഖമ്ഹി, തദത്ഥയാവ്ഹയം,
സംവണ്ണനം'കാസി സ ധീമതം വരോ.

ന്നവ്വ.സമത്തലോകട്ഠവിഭാവിരഞ്ജനാ,
കതേ'മിനാ **ധമ്മപദസ്സ** വണ്ണനാ;
ഥിരം സമുദ്ദിസ്സ **കുമാരകസ്സപം,**
സതം മനം പീതിപഫുല്ലിതം യയാ.

ന്നൻ.അഞ്ഞാ'സ്സ യാ സുത്തനിപാത-ഖുദ്ദക-
പാഠത്ഥദാതാ **പരമത്ഥജോതികാ;**
സംവണ്ണനാ **ജാതകത**ന്തി മണ്ഡനാ,
താ ഹോന്തി ലോകസ്സ ഹിതപ്പദീപിനീ.

൩൦. നിസ്സേസലോകമ്ഹി പചാരണിച്ഛാ,
ലങ്കാഗതാന'ട്ഠകഥാന'മദ്ധാ;
യാ ഥേരവാദീന'മപൂരി ബുദ്ധ-
ഘോസഗ്ഗഥേരസ്സ പഭാവലദ്ധാ.

൩൧. ഭദ്ദം'സ നാമഞ്ച, ഗുണാ മനുഞ്ഞാ,
സമഗ്ഗഗാമീ'നുകരോന്തി തേസം;
സസങ്കസൂരാ ഹി സദാതനാ യേ,
ലോകം പമോദഞ്ച കരം ചരന്തി.

൩൨. **സുബുദ്ധഘോസസ്സ** വിഭാവിസത്തി-
പബ്യത്തി'മാരബ്ഭ ഥിരാസഭസ്സ;
സമഗ്ഗലോകോ ഹി സുഥേരവാദേ,
മാനം പവഡ്ഢേസി അനഞ്ഞജാതം.

൩൩. **ബുദ്ധോ**തി നാമം ഭുവനമ്ഹി യാവ,
സുബുദ്ധഘോസസ്സ സിയാ ന കിഞ്ഹി;
ലദ്ധാ ഹി സാധൂഭി മഹോപകാരാ,
മഹഗ്ഘവിത്താനിവ തംസകാസാ.

൩൪. ഖീയേഥ വണ്ണോ ന സമുദ്ധടോപി,
നമ്പ'സ്സ നേകാ ഹി ഗുണാ അനന്താ;
കോ നു'ദ്ധരേയ്യാ' ഖിലസാഗരോദേ,
തഥാപി മഞ്ഞന്തു സുധീ സദാ തേതി.

ഛട്ഠസങ്ഗീതിഭാരനിത്ഥാരകസങ്ഘസമിതിയാ പകാസിതായം

വിസുദ്ധിമഗ്ഗനിദാനകഥാ നിട്ഠിതാ.